

Matkailututkimus 15:1/2019

© Suomen matkailututkimuksen seura

SISÄLLYSLUETTELO

Matkailututkimus 15:1/2019

PÄÄKIRJOITUS

Matkailututkijat vihreillä alueilla

Outi Rantala & Maria Lähteenmäki

4

ARTIKKELIT

📄 Kestävän luontomatkailun uhat ja mahdollisuudet Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa

Jani Karhu

7

📄 Kulttuurinen luonto historiakuvan loimilangaksi? Luonnonympäristölle annetut merkitykset pohjoiskarjalaisessa matkailussa

Oona Ilmolahti

27

KATSAUKSET

📄 Ecotourism in Russian Karelia: Emergence, development, opportunities

Alexander Osipov

53

📄 Advancing environmental sustainability through nature-based science tourism: The potential of universities

Juulia Räikkönen, Henna Rouhiainen, Miia Grénman & Ilari E. Säöksjärvi

67

PUHEENVUOROT

An acoustic perspective on nature-based tourism experience – The soundscape of dog sledding, Lapland

Ivan Fesenko & José-Carlos García-Rosell

88

Lasten ja nuorten luontoyhteyden vahvistamisesta perusta tulevaisuuden lähimatkailulle

Outi Rantala & Riikka Puhakka

93

AJANKOHTAISTA

"Suurin haaste on ihmisen nopeuttaman ilmastonmuutoksen myöntäminen". Haastateltavana matkailu- ja virkistystutkimuksen professori ja johtaja Norma Nickerson Montanan yliopistosta (USA)

Sini Kantola

97

Matkailututkijat vihreillä alueilla

Ihmisen ja luonnon välisen suhteen avaaminen, analysoiminen ja ymmärtäminen matkailun sisältönä ja monitasoisina käytäntöinä luo mahdollisuuksia matkailun kestävyuden edistämiseksi. Mahdollisuuksia kartoittaessamme auttaa historiallinen pitkän aikajänteen tarkastelu näkemään paitsi matkailun tilan tässä ja nyt, myös jatkumot ja siirtymät, myönteiset ja kielteiset vaikutukset, suosion laskut ja nousut, monenkirjavat kytkennät ja merkitysten muutokset ajassa ja paikassa. Voisi ajatella, että nimenomaan luonnonperintöä, saatikka kulttuuriympäristöjen monia merkityksiä, ei voida uskottavasti käsittää ja hyödyntää kestävästi, ellemmme ymmärrä niiden sisällöllistä ja ajallista kerroksellisuutta.

Luontomatkailu sellaisena kuin me sen 2000-luvulla käsitämme, on muokkautunut yli sadan vuoden takaisista vedenäärিসistä aurinko- ja ilmakylvyistä, metsäseutuja ja kylämaiseimia halkovista patikka- ja pyöräilyturneista, kesäisistä veneretkistä ja koskenlaskuista moni-ilmeisempään, abstraktimpaan ja virtuaalisempaan muotoon. Yksilötasolla luontomatkailu on nykyisin paitsi fyysistä hyvinvointia edistävää kulkemista, kiipeämistä, selviytymistä ja eloonjäämiseen liittyvää voimien ja tietotaitojen mittelyä, myös henkistä hyvinvointia lisäävää eheytymistä, herkistymistä, hiljaisuuden harjoittelua, imaginääristen tilojen tavoittelua ja spirituaalisia kokemuksia. Laajemmassa katsannossa luonto matkakohteena sisältää immateriaalisten arvojen lisäksi myös materiaalisia arvoja. Se voi olla kovaa bisnestä, luonnonresurssien hyväksikäyttöä ja kansainvälisen politiikan kiisteltyä toiminta-areenaa, mutta myös alueellisten ja kansallisten omakuvien rakennusainetta sekä toisintekemään oppimista. Vasta viime vuosina on ymmärretty, että historialliset muistinpaikat ja tilat, kulttuurihistorialliset tarinat ja kulttuurinen luonto tulevat olemaan tulevaisuuden luonto- ja kulttuurimatkailun aarreaita. Osuvasti onkin esitetty, ettei matkailu ole joko luontoon tai kulttuuriin suuntautuvaa vaan jotain siltä väliltä – esimerkiksi suomalaisten luontokulttuureihin tutustumista ja niistä oppimista.

Luontomatkailuksi mielletään yleensä kaikki matkailutoiminnot, jotka jollain tavalla pohjautuvat tai liittyvät luontoympäristöihin. Ekomatkailu, joka yleisesti linkitetään ja usein myös rinnastetaan luontomatkailuun, tarkoittaa tiivistettynä matkailumuotoa, jossa huomioidaan matkailun taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset sekä matkailijan, ympäristön, toimialan että paikallisyhteisöjen näkökulmista. Nykymallisen luontomatkailun – ekomatkailun – juuret ovat 1960-luvun ympäristötietoisuuden läpimurrossa. Luonnon ja ihmisen välisen suhteen uudentyypinen asemoituminen näkyi toki jo 1840-luvun kruununpuistojen toimin-

nassa ja etenkin 1800-luvun lopun nationalistisessa maisemamatkailussa ja siitä versoneessa kansallispuistoideologiassa. Ensimmäinen suojelualue Suomessa oli Mallan tunturialue (1916), ensimmäinen luonnonsuojelulaki laadittiin vuonna 1923 ja ensimmäiset viralliset kansallispuistot perustettiin vuonna 1938. Itse ekomatkailun käsite on myöhäistä perua: se nousi alan tiedejulkaisuissa esille 1970-luvulla, ja suomalaisissa teksteissä kestävä luontomatkaileminen yleistyi käsitteenä vasta 1990-luvulta lähtien. Viime vuosina luontomatkaileminen on haluttu ymmärtää paitsi laajana temaattisena käsitteenä myös rajatumpana käsitteellisenä työkaluna, jonka avulla voitaisiin suunnata matkailutoimintojen myönteisiä vaikutuksia yhteiskuntaan ja luontoympäristöihin.

Matkailututkimus-lehden vuoden 2019 ensimmäinen numero tuo yhteen luontomatkailemisen tutkimuksen nousevia teemoja historiallisen ulottuvuuden johdattamana. Metsäntutkimuslaitoksen työraportteja -sarja ja kansalliset Luontomatkaileminen-symposiumit toimivat aiemmin luontomatkailemisen yhteen kokoavina areenoina – mutta mitä kuuluu luontomatkailemisen tutkimukselle nyt? Käsillä olevan teemanumeron vierailevana päätoimittajana toimii Arktisen alueen ja Suomen historian professori Maria Lähteenmäki, mikä näkyy vahvana historian tutkimuksen painotuksena. Teemanumeron artikkeleissa ja puheenvuoroissa esille nousevien lähestymistapojen perusteella voidaan todeta suomalaisen luontomatkailemisen tutkimuksen laajentuneen eri tieteenaloille, mikä viestii yleisemminkin ihminen-luontosuhteen tulemisesta monitieteisen tutkimuksen kentälle. Kestävän kehityksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden dimensiot ovat kuitenkin yhä vahvasti läsnä monipuolistuvassakin alan tutkimuksessa.

Käsillä olevan kokoelman aloittaa historioitsija Jani Karhu, joka esittelee ja arvioi artikkelissaan kestävyysajattelun soveltamiseen liittyvää problematiikkaa kahden kansallispuistoalueen (Kolin ja UKK-puiston) tulokulmista: Ympäriöivän luonnon kestävä hyödyntäminen matkailuteollisuudessa näyttää Suomessa olevan kaiken kaikkiaan vasta alkutekijöissään. Kehitystä ovat hidastaneet paikallisten toimijoiden luontoarvoihin liittyvät ristiriitaisuudet, yhteistoiminnalliseen kulttuuriin liittyvän tietotaidon puutteet ja hallinnollinen säätely. Uusia toimintamahdollisuuksia luontomatkailemisyrittäjille koetaan löytyvän paikallisesta historia- ja kulttuuritarjonnasta sekä erityisistä luontokohteista, kuten monimuotoisilta järviseuuduilta. Historioitsija Oona Ilmolahti pureutuu artikkelissaan pohjoiskarjalaisesta näkökulmasta kulttuuriselle luontoympäristölle annettuihin merkityksiin ja historiakuvan hyödyntämiseen alueen matkailussa. Hänen aiheensa viitekehystenä on viimeaikaisen kansainvälisen ympäristöhistoriallisesti orientoituneen tutkimuksen pyrkimys kyseenalaistaa ja purkaa keinotekoisena pidetty raja ihmisen historian ja luonnon historian välillä. Kirjoittajan mukaan matkailua varten sanallistettu ja merkitty kulttuurinen luonto on luontomuseo, joka voimistaa paikallisia historiakuvia. Historiantutkimuksen lähestymistapoja soveltaa myös venäläinen tutkija Alexander Osipov, joka avaa orastavaa ja niukasti tutkittua Venäjän Karjalan ekoturismia, sen kehitystä ja mahdollisuuksia seudun kansallispuistokeskustelun viitekehityksessä. Kirjoittaja osoittaa konkreettisesti muutosprosessin ja käännekohtat neuvostomallisesta luontopolitiikasta nyky-Venäjän ympäristöpolitiikan linjauksiin ja niihin sisältyviin luontomatkailemisen tulevaisuuden näkömiin.

Kauppätieteilijät Juulia Räikkönen ja Miia Grénman sekä luonnontieteilijät Henna Rouhinen ja Ilari E. Sääksjärvi tuovat katsauksessaan luontomatkailemisen tutkimuksen piiriin yliopis-

tojen omat käytänteet ja rohkaisevat tutkijoita pohtimaan aktiivisemmin omaa rooliaan ja kykyään saada matkailijat arvioimaan toimintansa vastuullisuutta. Kirjoittajat peräänkuuluttavat tutkimuksia, joissa tiedematkailun ja kestäväen kehityksen välisiä kytköksiä sekä tieteen roolia pohdittaisiin eri näkökulmista, ehkä nykyisiä käytäntöjä haastaenkin.

Teemanumeron puheenvuorot laajentavat niin ikään luontomatkailetutkimuksen kenttää akustiikan analyysiin (matkailetutkijat Ivan Fesenko ja José-Carlos García-Rosell) sekä lasten ja nuorten luontosuhteiden tarkasteluun (matkailetutkija Outi Rantala ja ympäristötieteiden tutkija Riikka Puhakka). Teemanumeron päättää Matkailetutkimus-lehdessä ensimmäistä kertaa julkaistava tutkijahaastattelu. Matkailetumaantieteen väitöskirjatutkija Sini Kantolan haastattelemana matkailetu- ja virkistystutkimuksen professori ja johtaja Norma Nickerson Montanan yliopistosta pohtii luontomatkailetun haasteita, kuten matkailetun kasvun hallitsemista, jakamistalouden ilmiöitä sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksia – eli aiheita, jotka ovat erittäin ajankohdaisia myös Suomessa.

Rovaniemellä ja Helsingissä

19.6.2019

Outi Rantala
Päätoimittaja

Maria Lähtenmäki
Vieraileva päätoimittaja

Kestävän luontomatkailun uhat ja mahdollisuudet Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa

Jani Karhu, Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos

Abstract

In the past few decades, sustainable nature tourism has become one of the most growing and debatable fields of the tourism industry. This article focuses on analyzing the possibilities and threats regarding sustainable nature tourism of two Finnish national parks: Koli in North Karelia and Urho Kekkonen National Park in Lapland. The main data of the study consists of the interviews of the park managers and planners and of the survey study of the companies and societies cooperating with the parks. The main findings of the study suggest that the entrepreneurs operating in the national parks have adapted to the sustainability thinking and are developing their businesses in that regard. From the park management's point of view, the concept of sustainable nature tourism and local cooperation by that means has been an effective tool to improve tourism and the positive attitudes towards the parks. Nevertheless, the concept of sustainability is complex, and there are multiple factors setting different expectations for tourism and the parks. This means that reaching a compromise between the park and tourism development and the limits of sustainability is more or less debatable.

Keywords: nature tourism, sustainability, national parks

Johdanto

Kestävä luontomatkailu, ekoturismi, vastuullinen matkailu ja muut tavalla tai toisella kestävyysajatteluun pohjautuvat matkailun muodot ovat nousseet yhdeksi nopeimmin kasvavista kansainvälisen talouden aloista viime vuosikymmeninä (Buckley, 2004; Edgell & Swanson, 2013; Fennell, 2004). Matkustamisen ja matkailun motiivit liittyvät yhä enemmän luonnonympäristöihin, historiallisiin kohteisiin, interaktiiviseen toimintaan ja kulttuuriin (Edgell & Swanson, 2013, s. 147–149; Fletcher, 2014, s. 3–10). Kestävän matkailun ilmiön nimeämisen vaikeus ja sisäisen logiikan ristiriitaisuus ovat olleet osa keskustelua (Blamey, 2001, s. 18–20). Kestävyysajat-

telun lisääntymisestä huolimatta matkailuteollisuuden erittäin voimakas kokonaiskasvu on tehnyt kestävydestä yhden turismin suurimmista haasteista (Saarinen, 2018; Utting, 2015, s. 1).

Kansallispuistot ovat ehkä tunnetuin luontomatkailukohde ympäri maailmaa, ja ekologiseen ajatteluun pohjautuvan luontomatkailun kasvun myötä niiden suosio on lisääntynyt entisestään (Balmford, Beresford, Green, Naidoo, Walpole & Manica, 2009, s. 30–31; Frost & Hall, 2009, s. 30–44, 300–303). Käsite *kestävä luontomatkailu* tuli osaksi suomalaisten kansallispuistojen toimintamalleja 2000-luvun alussa (Puhakka & Saarinen, 2013).

Kestävän matkailun kehittämiseen ja käytäntöön soveltamiseen on liittynyt runsaasti ongelmia (Saarinen, 2018, s. 337; Sharpley, 2009, s. xii–xvi; Utting, 2015, s. 1). Kansainvälisellä tasolla yleisesti määriteltyjen kestävyysperiaatteiden on nähty sopivan huonosti erilaisiin kulttuuriin ja sosiaalisiin tilanteisiin, eivätkä ne useinkaan tavoita turismin lukemattomia eri kehitysmuotoja (Sharpley, 2009, s. 65). Suomalaisessa viitekehyksessä kehitystyö kestävyysajattelun läpiviemiseksi turismiteollisuuteen ja luontomatkailuun on yhä alkuvaiheessa. Kestävän matkailun ympäristökasvatukseen ja sosiokulttuuriseen puoleen liittyvät teemat eivät ole hahmottuneet kokonaisvaltaisesti paikalliseen toimintakulttuuriin (Lähteenmäki, 2016, s. 150).

Tässä artikkelissa analysoidaan kestävään luontomatkailuun liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia historian tutkimuksen näkökulmasta kahdessa suomalaisessa kansallispuistossa, Urho Kekkosen kansallispuistossa Lapissa ja Kolin kansallispuistossa Pohjois-Karjalassa.¹ Tutkimuskysymys on: mitkä ovat kestävä matkailun mahdollisuudet ja haasteet Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa? Artikkelin aikaraja perustuu kohteena olevien kansallispuistojen toiminta-aikaan. Urho Kekkosen kansallispuisto (UKK-puisto) aloitti toimintansa vuonna 1983 ja Koli vuonna 1991. Kestävän luontomatkailun käsite tuli osaksi puistojen toimintaa 1990-luvun lopussa, joten analyysin painopiste on 2000-luvussa.

Suomessa kansallispuistot perustetaan lailla valtion omistamille maille. Metsähallituksen Luontopalvelut hoitaa kaikkia Suomen kansallispuistoja. Vuonna 2019 Suomessa on 40 kansallispuistoa. Kansainvälisesti kansallispuistojen perustaminen on pohjautunut kahteen johdantavaan ajatukseen: luonnon- ja maisemien suojeluun sekä alueen virkistys- ja matkailukäytömmahdollisuuksiin. Toisaalta näiden teemojen yhdistämiseen liittyvät ristiriidat ovat olleet keskeisiä puistojen hallinnointiin ja toiminnan järjestämiseen liittyviä ongelmia. (Frost & Hall, 2009, s. 301–303.) Tämän tutkimuksen kohteena olevien kansallispuistojen perustamisvaiheet olivat erilaisten alueiden käyttöön liittyvien ristiriitojen sävyttämiä (Borg, 2013, s. 80; Kortelainen, 1995, s. 69–70; Martikainen, 2016, s. 374). Nämä ristiriidat ovat vaikuttaneet siihen, kuinka matkailua kansallispuistoissa ja niiden lähialueilla on kehitetty ja millaisia haasteita kehittämiseen liittyy.

Artikkeli liittyy tematiikaltaan kansainväliseen keskusteluun kestävyysajattelun kehityksestä suojelualueille kohdistuvassa matkailussa, etenkin pohjoisilla alueilla. Kansainvälises-

1 Artikkelin on osa tutkimushanketta *Lively Border. Nature Tourism and History Politics in the Finnish-Russian-Norwegian Border Region* (<http://www.uef.fi/en/web/greenzoneproject/home>), jonka tarkoituksena on etsiä uusia tapoja tarkastella luonnon ja ihmisen välisiä suhteita matkailussa ja paikallisessa muistamisessa. Hankkeen johtaja on historian professori Maria Lähteenmäki Itä-Suomen yliopistosta. Hanketta rahoittaa Koneen Säätiö (nro 64737, 2017–2020). Koli ja UKK-puisto valikoituivat tutkimuskohteiksi hankkeen viitekehysten ja tutkimustavoitteiden myötä.

ti kansallispuistot ovat olleet matkailukohteita 1800-luvun loppupuolelta saakka. Suomessa kansallispuistojen suosio matkailukohteina on kasvanut etenkin 2000-luvulla. Moderniin kestäväan luontomatkailuun ja suojelualueisiin liittyvä keskustelu on vilkastunut 1990-luvulta alkaen. Tärkeimpiä aiheita ovat olleet matkailun kehitys kansallispuistoissa ja muilla erityisalueilla (Fredman & Tyrväinen, 2011; Frost & Hall, 2009; Keiter, 2013) sekä kestävyysajattelun tuominen osaksi suojelualueiden matkailutoimintaa (Fennell & Dowling, 2003; Keiter, 2013; Plummer & Fennell, 2009; Puhakka & Saarinen, 2013). Kestävän matkailun ideaa on kyseenalaistettu jo vuosia, ja matkailun kestävyys on lähtökohtaisesti problemaattista. Kestäväan matkailuun yhä vahvemmin liittyvät taloudelliset vaikuttimet ja kasvuodotukset ovat olleet osa keskustelua. (Buckley, 2012; Saarinen, 2018; Swarbrooke, 1999.)

Kestävän luontomatkailun käsite

Kestäväan matkailuun liittyvä keskustelu on ollut vilkasta siitä lähtien, kun ilmiön käsitteellistämisen alkoi. Luontomatkailua painottavista kestävan matkailun käsitteistä kansainvälisesti tunnetuin on *ekoturismi*. Ekoturismin käsite on kiistelty ja herättänyt keskustelua 1970-luvulta saakka. Ongelmat koskevat varsinkin määrittelyä: mikä on ekologista, mikä on turismia, miten hyötyjä ja haittoja arvioidaan? Usein on pohdittu sitä, missä kulkevat hyödyllisyyden ja kestävyuden sekä toisaalta haitallisten vaikutusten rajat (Edgel & Swanson, 2013, s. 150). Kansainvälisesti on tehty havaintoja matkailijamäärien laskusta tietyissä luontokohteissa. Tämä voi johtua suuriksi kasvaneista kävijämääristä, jolloin kohteesta tulee vähemmän houkutteleva luontomatkailijoiden silmissä. (Balmford ym., 2009.)

Fletcherin (2014, s. 8) mukaan yksi ensimmäisiä ekoturismin määrittelijöitä oli kansainvälinen ekoturismiyhdistys (TIES). Sen vuonna 1990 laatiman määritelmän mukaan ekoturismi on matkailua, joka huolehtii ympäristöstä ja edistää paikallisten ihmisten hyvinvointia. Blamey (2001, s. 6) kiteytti ekoturismin ominaispiirteet vuosituhannen alussa seuraavasti: luontoon perustuva, ympäristötietoista ja kestävästi järjestettyä. Blameyn määritelmä ekoturismista kattaa keskeisimmät kestävyysajatteluun perustuvan turismin piirteet ja tavoitteet, jotka löytyvät muun muassa Maailman matkailujärjestön (UNWTO) kestävan matkailun määritelmästä: ”Matkailua, joka huomioi taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset niin matkailijan, toimialan, ympäristön kuin paikallisyhteisöjen näkökulmasta.” (Sustainable development of tourism.)

Kestävän luontomatkailun periaatteet -kokonaisuus laadittiin Metsähallituksessa vuonna 2004 (Heinonen, 2007, s. 149). Metsähallituksen periaatteet kestäväälle matkailulle perustuivat kansainväliselle ajatusmallille ja rakentuvat seuraavien teemojen alle: kohteiden suojelu ja arvojen säilyminen, ympäristökuormituksen minimoiminen, paikallisuuden vahvistaminen, talouden edistäminen sekä hyvinvoinnin ja yhteisen viestinnän edistäminen. (Metsähallitus, 2018b.) Käytännössä Metsähallituksen kestävan luontomatkailun periaatteet ovat paikallisen tason sovellus kansainvälisistä ekoturismin periaatteista.

Metsähallituksen käyttämä kestävan luontomatkailun käsite on artikkelin keskeisin viitekehysellinen työkalu. Tämä on perusteltua, koska tällä käsitteellä on ohjattu kansallispuisto-

jen suunnittelua ja käyttöä 2000-luvun alkupuolelta saakka (Puhakka, 2007, s. 171–172). Historiantutkimukselle tyypilliseen tapaan viitekehyksellistä työkalua käytetään empirialähtöisesti aineiston analyysissä ja kontekstin rakentamisessa. Metsähallituksen periaatteiden mukaan kansallispuistoilla ja muilla suojelualueilla on suuri merkitys matkailun vetovoimatekijöinä ja suojelualueiden hyödyntäminen matkailussa on mahdollista, kun se sovitetaan yhteistyössä yhteen suojelutavoitteiden kanssa. Metsähallituksen Luontopalveluilla ja UNESCO:n maailmanperintökohteilla Suomessa on yhteiset kestävän matkailun periaatteet, jotka Metsähallitus ilmoittaa ottavansa huomioon kaikessa organisaation toiminnassa. (Metsähallitus, 2018b.)

Tutkimusalue ja luontomatkailu

UKK-puisto on perustettu vuonna 1983 ja Kolin kansallispuisto vuonna 1991. Molempien puistojen perustamisesta käytiin pitkälinen keskustelu. Puistojen perustamista vastustettiin etenkin paikallisesti, sillä maa- ja metsätalouden työpaikkojen uskottiin katoavan ja puistojen mukanaan tuomia rajoituksia pelättiin. UKK-puistoa ehdotettiin ensimmäisen kerran Itäkairan puisto -nimellä vuonna 1961. Ehdotuksia Kolin kansallispuistosta esiintyi 1920-, 1950- ja 1970-luvuilla (Kortelainen, 1995, s. 66; Partanen, 1992, s. 44.) Ensimmäiset kansallispuistohankkeet kaatuivat muun muassa paikallisten ihmisten vastustukseen (Borg, 2013, s. 80; Martikainen, 2016, s. 373).

Molempien puistojen alueella matkailu oli tärkeä osa kulttuuria jo pitkään ennen kansallispuistojen perustamista. UKK-puiston alueella retkeilyn suosio alkoi kasvaa 1950-luvulla, ja Kolilla matkailua ryhdyttiin kehittämään jo 1800-luvun lopulla. Laskettelu alkoi Kolilla 1930-luvulla. (Partanen, 1992; Saarelainen, 2016.) Kansallispuistojen ja matkailun välisessä suhteessa tapahtui merkittävä käänne vuosituhannen vaihteessa. Kestävästä luontomatkailusta tuli keskeisin kansallispuistojen hoitoa ja käyttöä ohjaava tekijä Suomessa (Puhakka, 2007).

Keväällä 2000 ympäristöministeriössä ryhdyttiin valmistelemaan ohjelmaa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi: luontomatkailu haluttiin osaksi työllisyyden parantamista. Ohjelmalla pyrittiin kaksinkertaistamaan luontomatkailun työpaikat vuoteen 2010 mennessä ja tekemään luontomatkailusta aluetaloudellisesti merkittävää. (Ympäristöministeriö, 2002.) Kyse oli laajemmasta kansainvälisestä luontomatkailun merkitysten muutoksesta ja muuttamisesta, joka Suomessa tapahtui valtiojohtoisesti. (Frost & Hall, 2009, s. 309; Mose, 2007, s. XV; Puhakka & Saarinen, 2013.) Aiemmin matkailun merkitystä metsäluonnon käyttömuotona pidettiin Suomessa vähäisenä. Luontoon perustuvan matkailun uskottiin jopa jarruttavan tai estävän taloudellista kehitystä, koska matkailu miellettiin metsätalouden kilpailijaksi. (Puhakka, 2007, s. 130.)

Luontomatkailun kehittämisen tultua osaksi puistojen toimintaa matkailijamäärät ovat kasvaneet voimakkaasti. Vuodesta 2003 vuoteen 2018 vierailijamäärien kasvu on UKK-puistossa ollut noin 112 % ja Kolilla noin 90 %. (Metsähallitus, 2019; Puhakka, 2007, s. 137–139.) Käyntimäärien tarkka laskeminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista, ja etenkin UKK-puistossa Saariselän matkailukeskuksesta saapuvien päiväretkeilijöiden tilastointi on ollut haastavaa (Metsähallitus, 2001, s. 44). Todennäköistä on, että osa päiväkävijöistä jää edelleen tilastoimatta.

Kansallispuiston status ei automaattisesti tarkoita alueen kehittymistä merkittäväksi matkailukohteeksi. Suomessa suosituimpia ovat pohjoisen Pallas-Yllästunturin kansallispuisto ja UKK-puisto sekä pääkaupunkiseudun Nuuksion kansallispuisto. Yli 200 000 kävijän puistoja Suomen 40 kansallispuistosta oli vuonna 2018 kolme, kun taas alle 20 000 vuosittaisen vierailijan puistoja oli 14. Vuonna 2018 Kolilla tilastoitiin 190 900 vierailijaa ja UKK-puistossa 340 000 vierailijaa. (Metsähallitus, 2019.)

Kävijätutkimusten mukaan kansallispuistoihin saavutaan ennen kaikkea luonnossa liikkumisen ja maisemien ihailun motivoimana (Koskeli-Rantamaa, 2016; Kuusisto, 2018). Kolilla ja UKK-puistossa tärkeimmät syyt vierailuun ovat olleet maisemat, luonnon kokeminen ja rentoutuminen (Koskeli-Rantamaa, 2016, s. 37; Kuusisto, 2018, s. 38). Matkailijamääriltään huomattavasti pienemmissä Salamajärven ja Pyhä-Häkin kansallispuistoissa vierailumotiivit ja tärkeimmät harrasteet ovat hyvin pitkälle samoja kuin kymmenkertaisten kävijämäärien Kolilla ja UKK-puistossa (Ala-Fossi & Mikkola, 2017, s. 19, 33; Mansikkaviita, 2012, s. 19, 33). Eniten kävijämääriään 2000-luvulla ovat kasvattaneet matkailukeskusten välittömässä läheisyydessä olevat kansallispuistot, kuten Koli, Pallas-Ylläs ja UKK-puisto (Metsähallitus, 2017).

Aineistot ja menetelmät

Artikkeli perustuu Kolin ja UKK-puiston puistonjohtajille ja suunnittelijoille tehtyihin teema-haastatteluihin sekä puistojen kanssa yhteistyösopimuksen tehneille yrityksille osoitettuun kyselyyn. Haastattelujen ja kyselyaineiston yhdistelmällä on pyritty syventämään tutkimuskohteesta saatavaa tietoa. Kolin kansallispuistossa käytettiin myös osallistuvan havainnoinnin menetelmää. Haastattelujen ja kyselyn lisäksi artikkelissa on hyödynnetty kansallispuistojen suunnitteluraportteja ja yritystutkimuksia.

Haastatteluaineisto

Haastattelut tehtiin kesäkuun 2017 ja helmikuun 2019 välillä. Haastateltavat valittiin heidän työhistoriansa perusteella: kaikki ovat työskennelleet tutkituissa kansallispuistoissa puistonjohtajina tai suunnittelijoina ja olleet mukana kestävän luontomatkailun kehittämisessä. UKK-puistosta haastateltiin viittä ja Kolilta kuutta henkilöä. Haastattelut tehtiin joko sähköpostitse (8 kpl), puhelimitse (3 kpl) tai kasvotusten (3 kpl). Osaa henkilöistä haastateltiin useamman kerran. Tavoitteena oli luoda haastateltujen omakohtaisten kokemusten ja asiantuntemuksen kautta kuva kestävän luontomatkailun kehittämiseen ja käytäntöihin liittyvistä kehityslinjoista sekä mahdollisuuksista ja haasteista tutkimuksen kohteena olleissa kansallispuistoissa.

Haastattelut analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 105.) Koska osa haastateltavista toivoi anonymiteettiä, haastattelutiedonannot numeroitiin ja päivättiin ja muut tunnistetiedot jätettiin pois.

Kyselyaineisto

Molemmista kansallispuistoista saatiin sähköpostiosoitelista yrityksistä, jotka ovat tehneet yhteistyösopimuksen puiston kanssa. Yhteistyösopimus tarkoittaa, että yritys sitoutuu kestävän luontomatkailun periaatteiden noudattamiseen (Metsähallitus, 2016). Kyselyn laajuudesta ja kysymysten tarkoituksenmukaisuudesta keskusteltiin molempien puistojen henkilökunnan kanssa. Kolilla pyrittiin välttämään liikaa päällekkäisyyttä Metsähallituksen äskettäin tekemän yrityskyselyn kanssa.

Kyselyn tarkoituksena oli analysoida yhteistyöyritysten suhtautumista kestävään luontomatkailuun sekä kestävän matkailun merkitystä yritysten toiminnassa – ja tätä kautta arvioida kestävän luontomatkailun uhkia ja mahdollisuuksia. Lomakkeessa oli kahdeksan kysymystä, jotka perustuivat Metsähallituksen Kolilla käyttämään yrityskyselyyn. Kysymyksissä kartoitettiin kestävän luontomatkailun periaatteiden tunnettuutta, suhtautumista kestävyysajatteluun ja siihen liittyviin käytänteisiin, ekoturismin tai muiden kestävän matkailun muotojen roolia yrityksen toiminnassa nyt ja tulevaisuudessa sekä vastaajan näkemystä kohdealueen kestävään luontomatkailuun liittyvistä hyödyntämättömistä mahdollisuuksista. Lisäksi kysyttiin yrityksen päätoimiala ja toiminta-aika.

Yhteistyöyrityksiä oli tutkituissa puistossa yhteensä 67. Kolilla yhteistyösopimuksia on tehty huomattavasti enemmän kuin UKK-puistossa: Kolin yhteystietolistassa oli 52 ja UKK-puiston listassa 15 yhteystietoa. Tämä johtuu osaksi siitä, että Kolilla yhteistyösopimukset tehdään biosfäärialueen mukaan, mikä tarkoittaa huomattavasti laajempaa aluetta kuin vain Kolin kansallispuistoa. Samaan Pohjois-Karjalan biosfäärialueeseen kuuluu esimerkiksi Ilomantsin alue. Biosfäärialueet ovat kestävän kehityksen mallialueita, jotka kuuluvat UNESCO:n ”Ihminen ja biosfääri” -ohjelmaan. (Pohjois-Karjalan biosfäärialue).

Kyselytutkimus tehtiin loka-marraskuussa 2018. Kysely lähetettiin digitaalisena linkkinä yritysten sähköpostiosoitteisiin. Vastauspyyntö uusittiin kolme viikkoa ensimmäisen pyynnön jälkeen. Vastauksia saatiin kaikkiaan 25 kappaletta: Kolilta 21 (40 %) ja UKK-puistosta 4 (26 %). Kolin aineistossa oli havaittavissa, että yritykset, joilla ei ollut kansallispuistoon liittyvää toimintaa, olivat jättäneet vastaamatta. Tämä lisää Kolia koskevan kyselyaineiston edustavuutta.

Vastauksia tarkastellaan suorien jakaumien ja ristiintaulukoiden pohjalta. Niiden avulla voidaan nostaa esille tutkimustehtävän kannalta olennaiset huomiot sekä vertailla puistoja keskenään. Avoimien kysymysten vastaukset analysoitiin sisällönanalyysillä.

Havainnointiaineisto

Kolin kansallispuistossa hyödynnettiin myös osallistuvan havainnoinnin menetelmää. Kirjoittaja osallistui kahteen Kolin alueen kehittämistä ja suunnittelua käsitelleeseen keskustelutilaisuuteen: ”Koli Treffeihin” 20.12.2017 ja Kolin matkailun kehittämistilaisuuteen 20.1.2018. Tilaisuudet olivat Kolin keskeisten toimijoiden, Lieksan ja Juuan kuntien, organisoimia. Koli Treffit kokosivat yhteen kaikki Kolin tulevaisuudesta kiinnostuneet toimijat, ja sen viitekehyksenä toimi Koli Isokuva 2050 -suunnitelma. Kirjoittaja osallistui tapahtumiin keskustelua tarkkailen sekä kuntien virkamiesten ja paikallisten yrittäjien kanssa keskustellen. Osallistuva havainnointi auttoi tutkittavan ilmiön ja eri aineistomuotojen asettamista paikalliseen kontekstiinsa.

Havainnoinnin muistiinpanot analysoitiin sisällönanalyysillä. Havainnointiaineiston analyysin tavoitteena oli tuoda paikallistason luontomatkailukeskustelu yleiselle tasolle.

Asiakirja-aineisto

Edellä esiteltyjen empiiristen aineistojen lisäksi koottiin puistojen kehittämiseen ja suunnitteluun liittyvä aineisto. Se koostuu kansallispuistojen käytön ja suunnittelun ohjeistusraporteista, Metsähallituksen, Metsäntutkimuslaitoksen ja ympäristöministeriön suunnittelu- raporteista sekä kansallispuistojen yritys- ja käyttäjäkyselyistä. Empiiristen aineistojen sekä puistojen toiminta- ja suunnitteluraporttien avulla oli mahdollista vertailla kestävyysajattelun ja -käytäntöihin liittyviä kehityslinjoja kahden eri puiston välillä sekä muodostaa kokonaiskuvausta ilmiöstä. Asiakirja-aineisto täydensi muuta tutkimusaineistoa ja helpotti paikallisen toiminnan ja tavoitteiden ymmärtämistä ja yhdistämistä yleisemmän tason ilmiöihin. Asiakirja-aineisto analysoitiin käyttäen samoja sisällönanalyysin periaatteita kuin haastattelua-aineiston analyysissä.

Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi eteni seuraavasti. Aineistosta erotettiin ensin teemalliset kokonaisuudet, jotka perustuivat haastattelurunkoon. Nämä teemalliset kokonaisuudet olivat: kestävyysajattelun lähtökohdat tutkimusalueella, matkailun ohjaaminen ja käsitteet tutkimusalueella, paikalliset toimijat ja matkailu, tutkimusalue ja asiakkaat, keskeiset mahdollisuudet ja haasteet. Aineistoa eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen, teemoista nousivat esille seuraavat keskeiset osa-alueet: paikalliset ristiriidat, yhteistyön merkitys, kestävyysajattelun ja toimintamallien omaksuminen ja käyttöönotto, kestävyden arvioinnin ja painottamisen haasteet sekä kestävä luontomatkailun hyödyntämättömät mahdollisuudet. Osa-alueita analysoidaan seuraavissa alaluvuissa artikkelin ongelmanasettelun mukaisesti.

Kestävän luontomatkailun mahdollisuudet ja haasteet

Tässä alaluvussa tarkastellaan kestävä luontomatkailun mahdollisuuksia ja haasteita puisto-organisaation toimijoiden näkökulmasta eli etupäässä haastattelua-aineiston, osittain myös havainnointiaineiston, pohjalta.

Kaikkein tärkeimpänä edellytyksenä kestävä luontomatkailun kehittämiseksi ja mahdollisuuksien hyödyntämiseksi toimijat pitivät puistojen sekä paikallisten yrittäjien ja yhteisöjen välisiä toimivia ja kattavia yhteistyöverkostoja. Yhteistyön merkitys onkin todettu useaan kertaan ensiarvoisen tärkeäksi luonnonsuojelualueiden ja matkailutuotteiden kehittämisessä. (McCool, 2009; Puhakka, Sarkki, Cottrell & Siikamäki, 2009, s. 544–545.) Yhteistyön korostaminen palautuu myös puistojen riittäiseen historiaan ja kamppailuun siitä, mihin alueita käytetään ja kenen ääntä kuullaan.

Haastateltavien mukaan kasvaneet matkailijamäärät ovat tuoneet elinkeinomahdollisuuksia myös paikallisille asukkaille. Puistot ovat pyrkinet aktiivisesti kehittämään toimivaa yhteistyötä paikallisten kanssa. Tämän ansiosta luonnonsuojelu ja alueiden käytön rajoitteet on helpompi hyväksyä. Kestävän luontomatkailun käsite ja käytänteet ovat toimineet tärkeinä

työkaluna luontomatkailun ja luonnonsuojelun mahdollisuuksien edistämässä ja yhteistyön rakentamisessa.

Kolin kansallispuistossa

Haastateltujen puistotoimijoiden mukaan yhteistyötä on Kolilla pyritty rakentamaan kansallispuiston alkuvaiheista saakka, mutta etenkin vuonna 1997 aloitettu kehittämishanke oli askel systemaattisempaan toimintaan. Puistolle hankittiin kansainvälinen Europarc-sertifikaatti osoituksena kestävästä toiminnasta ja suunnittelusta. Sertifikaatti perustui kahdeksanportaiseen kestäväan matkailun strategiaan. Tärkeimmäksi kehittämisen osa-alueeksi Kolilla muodostui paikallisten yhteistyöverkostojen ja ympäristön kannalta kestävämpien toimintamallien luominen. Tavoitteena oli lisätä suojelualueelle suuntautuvan matkailun kestävyyttä ja huomioida paremmin alueen erityispiirteet avoimen ja integroivan suunnitteluprosessin avulla (Manner, 2007).

Kolilla tunnistettiin kestävyysajattelun ja ekoturismin kansainvälinen kasvu, ja kansallispuisto haluttiin liittää osaksi tätä ilmiötä. Silloinen Kolin hoito- ja käyttösuunnitelma (Lovén, 2005) pyrittiin laatimaan demokraattisesti, yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Se ei kuitenkaan ollut helppoa, sillä kehityshankkeen alkaessa Kolin alueen sosiaalinen valmius yhteistyöhön oli puistonjohdon näkökulmasta olematonta. Kyse oli enemmänkin avoimesta taistelusta erilaisten käyttötavoitteiden, paikallisen taloudellisia arvoja korostavan näkemyksen ja ylipaikallisen kansallisia maisema- ja luontoarvoja kannattavan näkemyksen välillä. Toinen osapuoli kannatti laskettelurinteiden ja hotellin suurisuuntaista laajentamista, toinen taas pyrki pitämään maiseman luonnontilaisena ja alueiden käytön rajattuna, jotta herkät luontokohteet ja muut suojeluarvot eivät vaarantuisi.

Tärkein keino, jolla tilannetta pyrittiin ratkaisemaan, oli haastateltavien mukaan verkostoituminen ja paikallisten kannustaminen osallistumiseen. Tämä johti muun muassa Kolin kotiseutuyhdistyksen ja kulttuuriyhdistyksen perustamiseen. Vähitellen ristiriitoja on saatu ratkottua, ja nykyään kansallispuiston arvo myös taloudellisten mahdollisuuksien luojana tunnustetaan aikaisempaa laajemmin. Yksi haastatelluista kuvasi yhteistyön rakentamista seuraavasti:

Mä yritin siinäkin [ristiriitojen lieventämisessä] löytää sellaisia toimintamalleja, joita kutsutaan tänä päivänä verkottumiseksi. Eliikkä silloinhan ei ollut mitään yhdistystoimintaa, urheiluseura oli eikä muuta. Että sitten kannustin näitä paikallisia, kun heillä oli omia ajatuksia kotiseutyössä, niin mä innostin niitä perustamaan kotiseutuyhdistyksen ja ne teki sen --. (Haastattelu 8)

Kolin luontomatkailun mahdollisuudet perustuvat haastateltavien mukaan ennen kaikkea laadukkaaseen kansainvälisesti sertifioituun tuotteeseen. Markkinoitaessa Kolia kansainvälisesti voidaan luottaa siihen, että kestävyys todella huomioidaan. Luonnossa liikkumisen ja luontokokemusten arvostamisen kasvava trendi asettaa kansallispuistoille paljon odotuksia, mutta se on ennen kaikkea mahdollisuus, johon laadukkaalla matkailutuotteella voidaan vastata.

Puistohallinnon näkökulmasta Koli luontokohteena (esimerkiksi polkuverkostonsa puolesta) pystyy vastaanottamaan huomattavasti nykyistä suurempia matkailijamääriä ilman, että kestävyydelle asetetut rajat vaarantuisivat. Kasvun esteeksi voivat sen sijaan muodostua sosiaa-

lisen kestävyuden rajat paikalliskulttuurin näkökulmasta. Yksi Kolin haastatelluista kuvasi ongelmaa seuraavasti:

– *inhimillinen resurssi on se ongelma, nämä [kasvatvat kävijämäärät] aiheuttaa sellaista painetta ihmisissä, että sitä on vaikea kestää. Nämä ihmiset erämaassa, niin ei ne kestä viikkoa kauempaa hymyillä matkailijoille, että se on se suurin haaste. Silloin kun asiakkaita käy, esimerkiksi juhannuksena, niin täällähän ei ollut muuta kuin Sale auki.* (Haastattelu 8)

Sosiaalisen kestävyuden ohella kasvun haasteet liittyvät alueen muuhun infrastruktuuriin, kuten liikenneyhteyksiin, paikoitustiloihin ja matkailijavirtojen alueelliseen kohdentumiseen. Suuri haaste on saada matkailijat käyttämään puistoaluetta ja polkuverkostoa kokonaisvaltaisemmin. Nykyisin vierailut ovat suurimmaksi osaksi pikaisia kansallismaiseman ihailuja hotellin ja kansallispuiston luontokeskus Ukon ympäristössä, minkä takia alue ruuhkautuu helposti ja paikoitustiloista on pulaa. Koska henkilöauton korvaavia kulkuyhteyksiä ei ole järjestetty, sesonkiaikaan alueelle tuleva voi joutua jättämään vierailunsa kokonaan väliin.

Edellä todettu tilanne vaikuttaa kielteisesti koko alueen matkailukehittämiseen. Helppoja ratkaisuja ei ole, koska hotelli ja luontokeskus paikoitusalueineen sijaitsevat kansallispuiston sisällä. Merkittävät laajentamistoimet olisivat kauaskantoinen päänavaus rakentamiselle kansallispuiston alueella. Paikoitustilakysymys onkin saattanut vastakkaisia näkemyksiä Kolin alueen kehittämisestä jo pitkään esittäneet luonnonsuojeluyhdistyksen ja paikallisen yrittäjävän uuteen vastakkainasetteluun. (Lehtinen & Kiiskinen, 2019; Virolainen, 2019.)

Matkailun kestävyys- ja investointikysymykset ovat olleet Kollilla vahvasti esillä, koska alueelle laaditussa *Koli iso kuva 2050* -suunnitelmassa tavoitellaan nykytilanteeseen verrattuna moninkertaisia vuosittaisia matkailijamääriä ja merkittäviä alueellisia investointeja kansallispuiston lähialueille (ks. Kolin kehittämisen iso kuva). Suunnitelmaa käsiteltiin Koli Treffeillä joulukuussa 2017. Tilaisuuden keskustelujen perusteella suunnitelma ei ole ongelmaton. Mikäli kunnat ja yksityiset yritykset investoivat voimakkaasti matkailun kehittämiseen ja kävijämäärien kasvattamiseen, tilanne voi muodostua kansallispuiston näkökulmasta kestävämmäksi. Merkittävin yksittäinen suunnitelma on kansallispuiston välittömään läheisyyteen sijoittuva noin 100 miljoonan euron – tuhat vuodepaikkaa sisältävä – luontomatkailukeskus. Tulevaisuuskuvan toteuttaminen vaatisi kansallispuiston näkökulmasta erityistä viisautta, jotta vaikutukset eivät muodostuisi negatiivisiksi.

Urho Kekkonen kansallispuistossa

UKK-puistossa otettiin yleisesti määritellyt kestävä luontomatkailun periaatteet käyttöön heti niiden laatimisen jälkeen 2000-luvun alussa. Puistonjohtajan vastuulla oli lisätä matkailua kestäväällä tavalla. Prosessissa korostui paikallinen yhteistyö ja ympäristöministeriön asettamiin matkailutavoitteisiin vastaaminen.

Haastateltujen puistotoimijoiden mukaan sujuvien yhteistyömuotojen löytäminen paikallisten intressiryhmien kanssa on ollut puiston ja matkailun kehittämisen kannalta välttämätöntä. Toimivaksi yhteistyömuodoksi rakentui neuvottelukuntatoiminta. Neuvottelukunta on puiston toimintaa ohjaava elin, johon on koottu kaikki alueen keskeiset toimijat. Neuvottelukunnan anti puiston kehittämiseksi on liittynyt sen rooliin konflikteja ennaltaehkäisevänä keskustelufoorumina. Näin siitä ei ole muodostunut rasitetta puistohallinnolle vaan päinvastoin

voimavara. Muun muassa keskeiset luontomatkailu- ja kalastuksenhoitosuunnitelmat toteutettiin neuvottelukunnan hyväksymänä. Toimivan yhteistyön ansiosta aikaisempi kielteinen suhtautuminen kansallispuistoon ja sen mukanaan tuomiin rajoituksiin on lieventynyt merkittävästi. Kasvaneet matkailun taloudelliset hyödyt myös paikallisille ovat edesauttaneet yhteisymmärryksen luomista. Yksi haastatelluista kuvasi yhteistyön haasteita seuraavasti:

Kestävyysajattelussa oli suurta vaihtelua. Toiset sanoivat jo ensi tapaamisella noudattavansa kaikkia määräyksiä ja ohjeita [jotka oli asetettu viime kädessä kestävän matkailun toiminnan turvaamiseksi ja luonnon suojelemiseksi], kun taas toiset eivät niistä piitanneet tai suhtautuivat vihamielisesti Metsähallitukseen ja kansallispuiston toimintaan ja siellä työskenteleviin. Vuosien varrella tässä tapahtui vähittäisesti suuri muutos. (Haastattelu 4)

Useiden haastateltavien mukaan keskeisiä haasteita UKK-puistossa ovat kasvavan luontomatkailun erilaisten vaikutusten ennakointi sekä erilaisten käyttäjäryhmien tarpeiden huomioiminen. Puiston välittömässä läheisyydessä sijaitsevan Saariselän matkailukeskuksen mukanaan tuoma matkailijapotentiaali on huomattava, mutta haasteena on säilyttää puiston erämainen ominaisluonne vahvana. Paikallisten poronhoitajien, omatoimisten rikkaretkelijöiden, lyhyellä visiitillä olevien päiväretkelijöiden, suurempien opastettujen turistiryhmien ja esimerkiksi pyöräilijöiden kohtaamisista on tullut kriittistä palautetta: kaikki eivät tahdo mahtua samoille reiteille, vaikka puisto onkin laaja. UKK-puisto mielletään maiseman laadun ja ekologisen kestävyyden takaajaksi, mutta koetun sosiaalisen kestävyyden rajat ovat vaellusretkeilijöillä alhaisemmat kuin päiväretkelijöillä. Vähäinkin määrä muita retkeilijöitä tai käyttäjäryhmiä tekee maisemasta vaeltajien silmissä ruuhkaisen. Vastaavasti paikalliset asukkaat saattavat pyrkiä välttämään matkailijoiden ja retkeilijöiden kohtaamista liikkumalla eri alueilla ja eri aikoina. Sosiaalisen kestävyyden rajat eri matkailijaryhmien, paikallisten asukkaiden ja elinkeinonharjoittajien välillä voivat näin tulla vastaan aikaisemmin kuin luonnonympäristön kestävyyden rajat.

Puistotoimijoiden mukaan UKK-puiston luontomatkailun mahdollisuudet liittyvät kattavalla yhteistyöllä rakennettuun kansainväliseen tuotteeseen. Alue on laaja, ja se tarjoaa mahdollisuuksia eri tyyppisille aktiviteeteille. Sijainti Saariselän matkailukeskuksen kupeessa lisää mahdollisuuksia huomattavasti. Ilman paikallisen tason toimivaa yhteistyötä tulevaisuutta ei kuitenkaan ole. Etenkin toimivat suhteet poronhoitoon on koettu elintärkeiksi. Kestävän matkailun käsite tunnetaan aikaisempaa paremmin ja sen tarve on tunnustettu, vaikka toimivien käytäntöjen löytäminen onkin vienyt vuosia. Yritysten ja puiston väliset yhteistyösopimukset edistävät kestävyysajattelun läpiviemistä ja tukevat näin kestävän luontomatkailun kehitystä.

Suomessa matkailun tulo elimelliseksi osaksi kansallispuistojen toimintaa ja aluetaloudellisia tavoitteita on vienyt luonnonsuojelua markkinavetoisempaan ja välineellisempään suuntaan (Puhakka & Saarinen, 2013). Tämä kehityssuunta tuli esille UKK-puiston haastatteluissa. Kansallispuiston aluetaloudelliset hyödyt ovat vahvat, ja matkailun edistämiseksi on perusteltu rajoitusten lieventämistä ja suojelunäkökulmista joustamista. Myös kansainvälinen tutkimus on osoittanut luontomatkailun taloudellisen potentiaalin (Das & Hussain, 2016; Mayer, 2014).

Tavoitteet taloudellisesta, ekologisesta ja sosiaalisesta kestävydestä eivät välttämättä ole yhdenmukaisia, vaan toisen etu voi olla toisen haitta (Puhakka ym., 2009, s. 536–540; Zeppel,

2015, s. 195). UKK-puistossa, kuten Kolillakin, tämä näkyy ristiriitana eri käyttäjä- ja intressiryhmien välillä sekä puisto-organisaation huolena sosiaalisen kestävyuden tasapainosta.

Haastateltavat eivät esittäneet haasteina matkailuun liittyviä globaalien tason kestävyyskysymyksiä, vaan heidän näkökulmansa haasteisiin oli hyvin paikallinen. Mahdollisuuksien kohdalla sen sijaan puhuttiin myös kansainvälisyydestä ja ulkomaalaisten turistien lisääntymisestä.

Eri käyttäjäryhmien välisten intressien yhteensovittaminen ja kasvavien kävijämäärien mahdolliset kielteiset vaikutukset tulivat tavalla tai toisella esiin haasteena ja huolena kaikissa UKK-puiston haastatteluissa. Lisäksi luontomatkailun kasvu luo alueen erämaisyyden säilyttämiselle ja sosiaaliselle kestävyydelle merkittäviä haasteita. Vuosituhannen vaihteessa vallitsevaksi tullut ajatus matkailun edistämisen ja luonnonsuojelun yhdistämisestä sai haastateltavat esittämään myös kriittisiä huomioita. Pitkällä tähtäyksellä, jos kävijämäärät kasvavat entisestään, luonnonsuojelliset arvot voivat olla vaarassa. Siksi myös vaikutustenarviointiprosesseihin tulisi panostaa entistä enemmän. Yksi UKK-puiston haastateltava kuvasi matkailun vaikutusten arvioinnin ja kestävyuden tulkinnan haasteellisuutta seuraavasti:

– vaellusretkeilijät pitävät omaa retkeilyään hyvin ekologisena ja Saariselän lähialueen reiteillä liikkuvia päiväretkeilijöitä epäekologisena ”massamatkailuna”, joka uhkaa luontoa. Tämä ei välttämättä vastaa ekologisen jalanjäljen todellisuutta retkeä, retkipäivää, henkilöä tai alueelle jätettävää matkailueuroa kohti. Puiston keskellä liikkuvan, majoittuvan ja huollettavan retkeilijän ekologinen jalanjälki kulumisena, häiriönä, päästöinä ja hiilijalanjälkenä saattaa todellisuudessa olla selvästi suurempi. Tällaista analyysiä ei tietääkseni ole tehty. (Haastattelu 1)

Kansallispuistoissa tapahtuvaa matkailua ohjaavat kestävä matkailun periaatteet luovat toiminnalliset ja suunnitelmalliset raamit, mutta erilaisten vaikutusten arviointi ja muutosten ennakointi ei ole yksinkertaista (Liu, 2003, s. 461; Saarinen, 2014, s. 9–11; Zeppel 2015, s. 95). Metsähallituksessa käytettävä LAC-malli (Limits of Acceptable Change) tarjoaa työkalun matkailun vaikutusten ja kestävyuden arviointiin (Metsähallitus, 2018a), mutta haastateltavien mukaan mallin käytössä ei ole edetty suunnitellusti. Varsinkin biologisten vaikutusten arviointi on haastavaa ja vaatii resursseja. Kansallispuistoissa käytettävä LAC-malli on väljentyneen vuosien aikana: se sallii aikaisempaa enemmän erilaisia toimintoja puistojen alueella, ja siihen on otettu mukaan paikallisia ja alueellisia variaatioita (Puhakka & Saarinen, 2013, s. 423). Kansainvälisellä tasolla kestävyuden ja kestävämmyyden määrittelyyn vaadittavien indikaattoreiden määrästä tai laadusta ei ole ollut konsensusta, eikä erilaisten mittausmallien soveltaminen käytäntöön ole ollut lainkaan ongelmatonta (Torres-Delgado & Saarinen, 2014, s. 42–43).

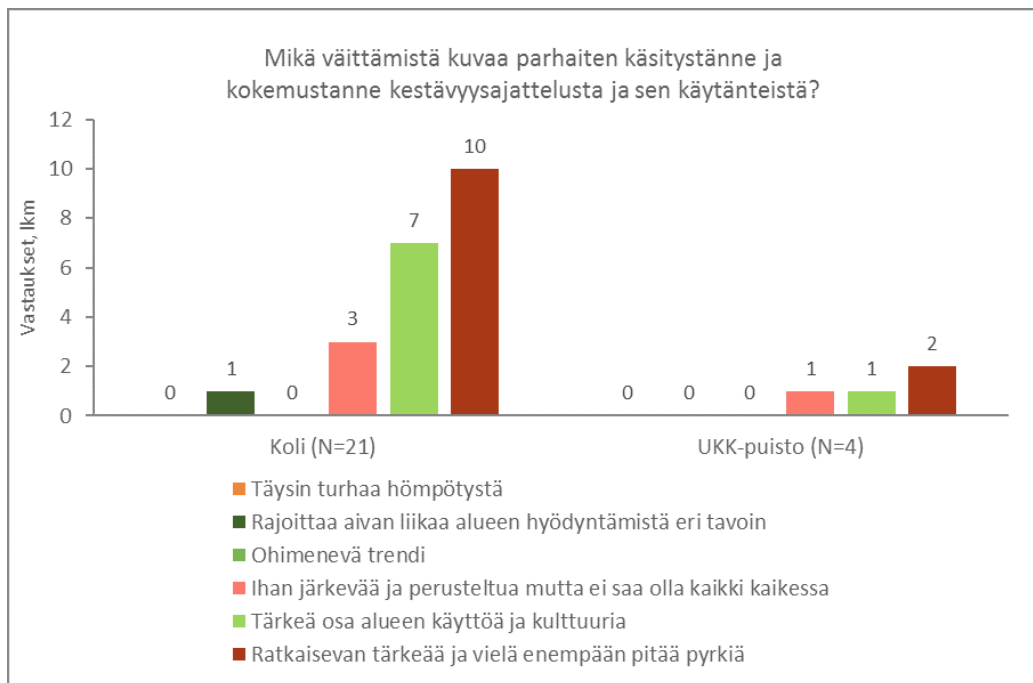
Kestävä luontomatkailu puistojen yhteistyöyritysten näkökulmasta

Yrityskyselyyn vastasi siis 21 Kolin alueen ja 4 UKK-puiston alueen yhteistyöyritystä. Vastanneista Kolin yrityksistä enemmistö tarjosi majoitus- ja matkanjärjestäjäpalveluita. Nämä ovatkin tyypillisimpiä toimialoja kansallispuistojen yhteydessä toimivissa yrityksissä. Ravitsemisalan päätoimialakseen ilmoittaneita yrittäjiä oli aineistossa hyvin vähän, mutta moni yritys, jonka päätoimiala on majoitus, tarjoaa myös ravitsemispalveluita. UKK-puiston vastanneet yritykset edustivat matkanjärjestäjä- ja matkaopastotoimialaa, majoituspalveluita ja toimialaa ”muu”.

Enemmistö kyselyyn vastanneista yrityksistä oli toiminut alueellaan huomattavan pitkään. Kolin yrityksistä miltei puolet (45 %) oli harjoittanut toimintaansa vähintään 21 vuotta ja kaikki muutkin (55 %) vähintään 10 vuotta. Myös UKK-puiston neljästä yrityksestä kaksi oli toiminut alueella vähintään 21 vuotta. Vastanneet yritykset olivat siis pääosin vakiintuneita, toimialansa ja toiminta-alueensa hyvin tuntevia – eli kyseessä olivat vahvasti paikallisesti orientoituneet yritykset.

Kyselyn tulokset kertovat, miten puistojen yhteistyökumppanit suhtautuvat kestävyysajatteluun. Asiaa kartoitettiin erilaisten myönteistä tai kriittistä suhtautumista indikoivien väittämien avulla.

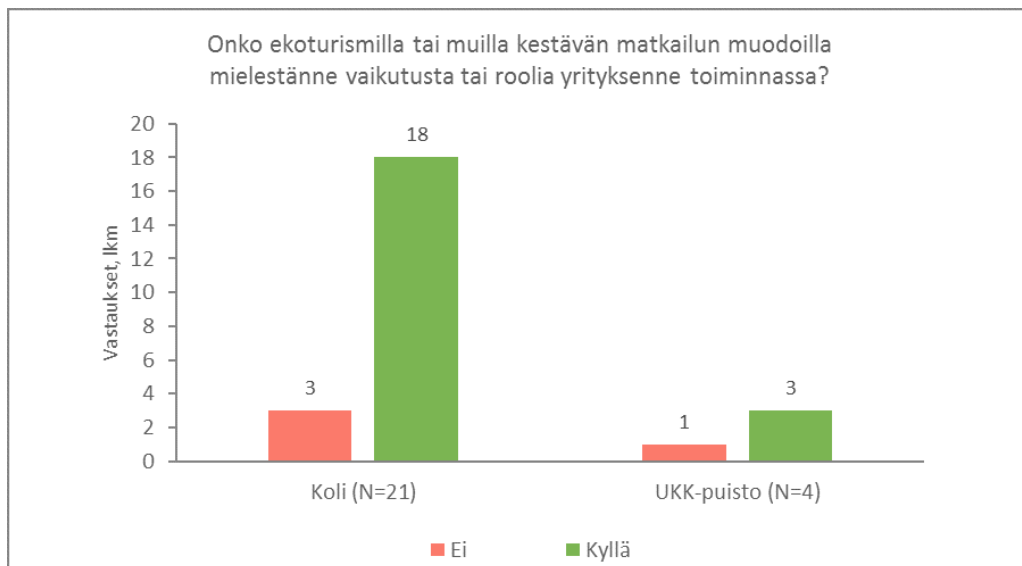
Kysyttäessä vastaajien käsityksiä ja kokemuksia kestävyysajattelusta ja sen käytänteistä molempien puistojen yhteistyöyrityksissä eniten kannatusta sai kaikkein kestävyysajattelu-myönteisin toteamus: ”Ratkaisevan tärkeää ja vielä enempään pitää pyrkiä”. Turhana kestävyysajattelua ja sen käytänteitä ei pitänyt yksikään vastaaja. (Kuva 1)

Kuva 1. Yhteistyöyritysten suhtautuminen kestävyysajatteluun Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa vuonna 2018.

Muutamit vastaajat osoittivat jossain määrin kriittistä suhtautumista kestävyysajattelua ja sen käytäntöjä kohtaan: ajateltiin kestävyysajattelun olevan perusteltua, mutta se ei saa olla kaikki kaikessa, tai sen koettiin rajoittavan alueen hyödyntämistä. Kriittisten mielipiteiden olemassaolo on odotettuakin – sen verran suuria ristiriitoja kansallispuistojen kehittämiseen on liittynyt. Myös puistotoimijoiden haastatteluissa tuli esille paikallisten ihmisten kokemus siitä, että

luonnon- ja maisemansuojelu rajoittaa tai estää matkailun kehittämis- ja rakennushankkeita ja vapaata matkailubisnestä. Kyselyn tulos osoittaa kuitenkin, että 1990-luvun lopulla aloitettu kestävyysajattelun läpivieminen on molemmissa puistoissa kantanut hedelmää ja kestävyysajattelusta on tullut tärkeä osa yritysten toimintaa.

Kuva 2. Kestävän matkailu rooli yhteistyöyritysten toiminnassa Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa vuonna 2018.

Ekoturismien tai muiden kestävä matkailun muotojen merkitystä yritysten toiminnassa nyt tai tulevaisuudessa pidettiin merkittävänä. Molemmissa puistoissa kaikki vastanneet yritykset pitivät ekoturismia ainakin jossain määrin merkityksellisenä tulevaisuuden kannalta ja selvä enemmistö arvioi, että vastaushetkellä eli syksyllä 2018 ekoturismilla tai muilla kestävä matkailun muodoilla on oma roolinsa yrityksen toiminnassa (kuva 2). Vastauksia perusteltiin muun muassa seuraavasti:

Mikäli luonto tuhotaan lakkaa myös matkailu alueelle. (Matkailuyrittäjä, UKK-puisto)

Ihmiset haluavat matkustaa vastuullisesti ja oppia kestävä luonnosta nauttimista. (Matkanjärjestäjä- ja matkaopasyrittäjä, Koli)

Koko toimintamme perustuu kestäviin arvoihin ja toimiin. Olemme tietoisesti valinneet toimintaympäristöksemme kansallispuiston. (Matkanjärjestäjä- ja matkaopasyrittäjä, Koli)

Koko toimintamme perustuu kestävä matkailun arvoihin; tarjoamme kasvispainotteisen aamiaisen, pesemme pyykit ja tiskit ekopesuaineilla, lajittelemme kaikki jätteet ja meillä on oma komposti, jota käytämme puutarhan lannoitukseen, asiakkaiden käytössä on ulkohuussit ja suihkun sijaan peseytyminen on pihasaunalla. (Majoituspalveluyrittäjä, Koli)

Sekä Kollilla että UKK-puistossa oli yksittäisiä yrityksiä, jotka kokivat kestävyysajattelusta ja Metsähallituksen kestävä luontomatkailun periaatteista olevan jotakin haittaa toiminnal-

leen. Haitat liittyivät ennen kaikkea kansallispuiston alueella tai sen välittömässä läheisyydessä tapahtuvan toiminnan rajoittamiseen. Toimintaa voi olla vaikea kehittää ja kasvattaa, jos uusien rakennusten rakentaminen pihapiiriin tai matkailua edistävien hyvienkin muutosten toteuttaminen on hidasta ja vaivalloista. Kansallispuiston aluetta koskevat rajoitukset eivät ole miellyttäneet kaikkia matkailuyrittäjiä. Esimerkiksi moottorikelkka- ja mönkijäsafarit eivät ole ongelmattomia herkälle ympäristölle. Rajoituksiin liittyvät ristiriidat korostuivat UKK-puiston kyselyssä ja haastatteluissa.

Yrityksiltä tiedusteltiin, kuinka hyvin niissä tunnetaan kestävän luontomatkailun periaatteet. Molemmissa kansallispuistoissa periaatteiden tunnettuus oli yritysten omien näkemysten mukaan hyvällä tasolla, mutta vastaajien joukossa oli muutamia sellaisia, jotka eivät kokeneet tuntevansa periaatteita juuri lainkaan. Kolilla aikaisemmin tehdyissä yritystutkimuksissa on tullut esille ristiriitoja kestävän luontomatkailun periaatteiden tuntemuksessa ja siinä, millä tavoin periaatteet on ymmärretty (Laukkanen, 2010, s. 34; Manner, 2007, s. 156; Sorsa, 2003, s. 60–61). Ylhäältä päin annetut toiminta- ja ajatusmallit voivat käytännössä sekoittaa ihmisten omiin käsityksiin kestävydestä. On myös mahdollista, että kestävän luontomatkailun periaatteet on joissakin tapauksissa omaksuttu vain osittain tai niitä sovelletaan laveasti.

Viimeisimmän Kolilla tehdyn (vuonna 2019 julkaistavan) yritystutkimuksen alustavien tulosten mukaan suurin osa yrittäjistä pitää kestävän matkailun periaatteita hyväksyttävänä ja näyttäisi siltä, että yritysten mielestä niin yritykset itse kuin Metsähallitus ovat onnistuneet toiminnassaan toteuttamaan hyvin kestävän matkailun periaatteita. Haastatellun Metsähallituksen tutkijan mukaan² moni yrittäjä koki kestävän matkailun periaatteiden toteutumisen arvioinnin hankalaksi; erityisen vaikea oli arvioida, miten muut toimijat ovat periaatteita toteuttaneet. Kaiken kaikkiaan tässä artikkelissa tarkasteltavan tutkimuksen ja Metsähallituksen toteuttamien yritystutkimusten tulokset osoittavat, että kestävyysajattelun käyttöönnotossa on edetty, mutta toiminnan vaikuttavuuden arviointi on edelleen kesken. Tämä havainto on huomioitava tärkeänä kehityskohteenä kestävien toimintamallien luomisessa, ja se nivoutuu kestävän matkailun yleiseen problematiikkaan (Saarinen, 2014, s. 4–7; Sharpley, 2009, s. 77–78).

Hyödyntämättömät mahdollisuudet

Kolin kansallispuiston yhteistyöyritykset korostivat vahvasti kulttuurihistoriaa alueen hyödyntämättömänä mahdollisuutena. Kulttuurihistoria nähdäänkin tärkeäksi osaksi suojelualueita, eikä kestävän luontomatkailun konseptissa voida puhtaasti erottaa luonto- ja kulttuurielementtejä toisistaan. Tämä näkyi selvästi Kolin kyselyaineistossa. Kulttuurihistoria on kansainvälisesti ajateltuna yksi merkittävimmistä matkailun vetovoimatekijöistä (Dallen, 2018, s. 177–178).

Kyselyyn vastanneiden yrittäjien mukaan Kolin alueen historia on teema, jota voisi tuoteistaa enemmän. Yksi konkreettinen ehdotus oli erilaisten historiateemaisten hevoselämysten tarjoaminen. Tuote voisi olla esimerkiksi vanhojen työhevostaitojen kokeilua ja opettelua sekä metsätöiden tekemistä hevosten kanssa. Kulttuurihistoria ja eläinten kanssa toimiminen sidotaisiin tuotteelliseksi kokonaisuudeksi.

2 Satu Naumasan tiedonanto 14.2.2019.

Yrittäjien näkemyksiä kulttuurihistorian potentiaalista tukevat Kolin puistotoimijoiden haastattelut. Kulttuurihistoriaa onkin Kolilla jo hyödynnetty laajasti: Kolin ahot ja pihapiirit koetaan tärkeiksi vetovoimatekijöiksi ja niitä on hyödynnetty näyttelyissä, polkureitistöissä ja opasteissa. Kulttuuriympäristöä hoidetaan ja pidetään yllä sekä ekologisista että matkailullisista syistä. Tiedollista materiaalia ja paikallista sosiaalista pääomaa on kuitenkin vielä hyödyntämättä.

UKK-puistossa saamelaisen kulttuurihistoriaa on hyödynnetty vaihtelevasti ja saamelaisen osallistuminen on ollut mahdollisuudet huomioon ottaen vähäistä. Haastateltujen puistotoimijoiden mukaan UKK-puistossa ja sen lähialueilla olisi runsaasti saamelaiskulttuuriin ja muuhun kulttuurihistoriaan liittyviä mahdollisuuksia tuotteistamiseen ja lisäkehittämiseen. Saamelaiset eivät kuitenkaan aina suhtaudu myönteisesti matkailutyöhön, vaan se on saatettu kokea alentavaksi.

Kolin kyselyvastauksissa tuotiin esille, että kestävän luontomatkailun kehittäminen on alueella edelleen alkutekijöissään. Yksi lähes kokonaan hyödyntämätön mahdollisuus on Pielinen. Laajan Pielisjärven vajaakäyttö luontomatkailussa todettiin myös Kolin tulevaisuutta käsitelleessä Koli Treffit -tilaisuudessa joulukuussa 2017. UKK-puiston alueella yrittäjät näkivät huomattavia hyödyntämättömiä mahdollisuuksia polku- ja reittiverkoston kehittämisessä. Etenkin moottoroidusti liikkuville toivottiin uusia reittejä ja toisaalta jalan liikkuville helppokulkuisia polkuja keskeisille näköalapaikoille.

Kansainvälisen tutkimuksen havainto siitä, että kansallispuistoista on tullut yhä enemmän muutakin kuin luonnonreservaatteja (Frost & Hall, 2009, s. 300–301; Puhakka & Saarinen, 2013) näkyy hyvin selvästi molempien puistojen aineistoissa. Useimmat kyselyyn vastanneet yritykset kokivat suojelualueen ja kestävyysajattelun taloudelliseksi mahdollisuudeksi. Puistoja ei nähty vain luonnonsuojelualueina vaan aktiivisen toiminnan ja yrittämisen alustoina. Toimiva yhteistyö on elintärkeää yrityksille ja matkailuun liittyvien mahdollisuuksien hyödyntämiselle. Yrittäjät tarvitsevat niin paikallishallinnon kuin Metsähallituksen luomia toimintaedellytyksiä. (Selby, Petäjäistö & Huhtala 2011, s. 453.)

Johtopäätökset

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen johtopäätökset. Keskustelu aikaisemman tutkimuksen kanssa on käyty historiantutkimuksen tapaan edellä tulosten tarkastelun yhteydessä.

Kestävän luontomatkailun uhat ja mahdollisuudet Kolin ja Urho Kekkonen kansallispuistoissa ovat paikallistason esimerkkejä asioista, jotka ovat tulleet esiin luontomatkailun kasvuun liittyvässä kansainvälisessä keskustelussa. Molemmista puistoista nousivat esille samat keskeiset teemat: paikallinen yhteistyö, kestävyysajattelun edistyminen ja käyttöönotto matkailupalveluissa sekä toisaalta kestävyuden kokonaisvaltaisen arvioinnin haasteellisuus. Kuvaavaa on, että paikallistason toimijat näkevät haasteet paikallisesta näkökulmasta. Yleisemmän tason haasteet, kuten lentomatkailun kestävyys, eivät nousseet tutkimusaineistoissa esille. Tämä kuvastaa aiheen ongelmallisuutta. Matkailun kestävyys yleisemmällä tasolla ei siirry paikallis-

tason ajatteluun, vaan kestävyys nähdään ennen kaikkea paikallisena ja paikallisesti ratkaistavana asiana.

Toimiva yhteistyö on todettu ehdottoman tärkeäksi edellytykseksi matkailun ja kansallispuistojen toiminnan kehittämiseksi ja sosiaalisen kestävyuden saavuttamiselle, koska sekä Kolin että UKK-puiston kehittäminen on ollut alusta asti kompromissien hakemista eri käyttäjäryhmien ja intressitahojen välillä. Yhteistyön avulla ongelmia on saatu ratkottua. Kestävä luontomatkailu on toiminut käsitteellisenä ja toiminnallisena työkaluna yhteistyön rakentamisessa ja puistojen hyväksyttävyyden lisäämisessä. Matkailijamäärien kasvun myötä lisäntyneet taloudelliset tuotot ovat 2000-luvulla lisänneet myötämielisyyttä luonnonsuojeluun ja kansallispuistoihin.

Sekä Kolilla että UKK-puistossa toimivat yhteistyöyritykset näkevät kestävä matkailun tärkeänä osana toimintaansa nyt ja tulevaisuudessa. Kestävyysajattelusta on tullut olennainen osa puistoalueilla toteutettavaa matkailua ja osa usean yrityksen toimintaidea. Tämä voidaan nähdä suurena mahdollisuutena kestävä luontomatkailun tulevaisuutta ajatellen.

Paikallisten yrittäjien näkökulmasta kestävä matkailun keskeisimmät hyödyntämättömät mahdollisuudet liittyvät Kolilla kulttuurihistorian tuotteistamiseen. UKK-puistossa olisi mahdollisuuksia etenkin saamelaiskulttuuriin liittyvien matkailutuotteiden kehittämiseen. Yrittäjillä on halua ja ideoita kestävien ratkaisujen löytämiseksi, ja jo nykyisin kulttuurihistorialliset teemat ovat vahvasti esillä molemmissa kansallispuistoissa. Luonnon ja kulttuurin yhdistelmä koetaan omaleimaiseksi ja matkailun kannalta kiinnostavaksi teemaksi.

Metsähallituksen määrittelemän kestävyysajattelun ja käytänteiden omaksuminen ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Ylhäältä päin annetut toimintaohjeet sekoittuvat paikallistasolla yksilöllisiksi sovelluksiksi, ja toiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa on ongelmia. Luontomatkailun vaikutusten arviointiin käytettävien menetelmien keskeneräisyys ja kokonaisvaltaisen arvioinnin puutteellisuus hämärtävät käsitystä siitä, miten kestävä luontomatkailun tavoitteissa on onnistuttu.

Kolilla tulevaisuuden haasteita luo ympäristön paine matkailupalveluiden kasvattamiseen ja infrastruktuurin rakentamiseen. Alueella nähdään olevan valtavasti matkailullista potentiaalia, mutta kestävyysajattelun painotukset vaihtelevat. Paikallistason toimijat eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan suhtautuminen luonnonsuojeluun, turismiin ja kehittämistoimiin voi olla hyvin erilaista. Tämä asettaa haasteita kestävyuden eri osa-alueiden arvioimiselle. Kenen ääntä kuullaan ja mitä osa-aluetta painotetaan? UKK-puistossa monet matkailun kestävyys-haasteet liittyvät puiston ristiriitaiseen identiteettiin: kuinka säilyttää kohteen erämaisuus kasvavien kävijämäärien paineessa? Kansallispuistoille asetetut aluetaloudelliset tavoitteet ja kestävä luontomatkailun periaatteet ovat yhdenmukaiset vain osittain. Taloudellinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys ja ekologinen kestävyys eivät aina ole sovitettavissa toimivaksi kokonaisuudeksi. Niin Kolin kuin Urho Kekkosen kansallispuistossa joudutaankin arvioimaan yhä tarkemmin, mihin suuntaan puistojen toimintaa kehitetään ja mitä kestävyuden osa-alueita painotetaan.

Lähteet

Kirjallisuus

- Ala-Fossi, K. & Mikkola, M. (2017). *Pyhä-Häkin kansallispuiston kävijätutkimus 2016*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 225.) Vantaa.
- Balmford, A., Beresford, J., Green, J., Naidoo, R., Walpole, M. & Manica, A. (2009). A global perspective on trends in natural-based tourism. *PLoS Biol* 7(6). <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1000144>
- Blamey, R. K. (2001). Principles of ecotourism. Teoksessa D. B. Weaver (toim.), *Encyclopedia of ecotourism* (s. 5–22). Wallingford: CABI.
- Borg, P. (2013). *Koilliskaira: Erämaan ääni, vapauden kaipuu*. Suomen ympäristösuunnittelu.
- Buckley, R. (toim.) (2004). *Environmental impacts of ecotourism*. Wallingford: CABI.
- Buckley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism research*, 39, 528–546. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.02.003>
- Dallen, J. T. (2018). Making sense of heritage tourism: Research trends in a maturing field of study. *Tourism Management Perspectives*, 25, 177–180. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.11.018>
- Das, D. & Hussain, I. (2016). Does ecotourism affect economic welfare? Evidence from Kaziranga National Park, India. *Journal of Ecotourism*, 15, 241–260. <https://doi.org/10.1080/14724049.2016.1192180>
- Edgell, D. & Swanson, J. R. (2013). *Tourism, policy and planning: Yesterday, today and tomorrow*. New York: Routledge.
- Fennell, D. A. (2004). *Ecotourism: An introduction*. London: Routledge.
- Fennell, D. A. & Dowling, R. K. (toim.) (2003). *Ecotourism policy and planning*. Wallingford: CABI.
- Fletcher, R. (2014). *Romancing the wild: Cultural dimensions of ecotourism*. Durham: Duke University Press.
- Fredman, P. & Tyrväinen, L. (toim.) (2011). *Frontiers in nature-based tourism: Lessons from Finland, Iceland, Norway and Sweden*. New York: Routledge.
- Frost, W. & Hall, M. C. (toim.) (2009). *Tourism and national parks: International perspectives on development, histories and change*. New York: Routledge.
- Heinonen, M. (toim.) (2007). *Puistojen tila Suomessa: Suomen suojelualueet ja niiden hoito 2000–2005*. Helsinki: Metsähallitus.
- Keiter, R. (2013). *To conserve unimpaired: The evolution of the national park idea*. Washington: Island Press.
- Kolin kehittämisen iso kuva*. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Juuka/kokous/20182194-8-2.PDF>

- Kortelainen, J. (1995). Kolin ympäristöristiriidat ja matkailu: kamppailua ympäristön merkityksestä. Teoksessa J. Järviluoma, J. Saarinen & A. Vasama (toim.). *”Jos metsään haluat mennä...”*: Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön (s. 63–72). (Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 571.) Rovaniemi.
- Koskeli-Rantamaa, A. (2016). *Kolin kansallispuiston kävijätutkimus 2014*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 216.) Vantaa.
- Kuusisto, K. (2018). *Urho Kekkosen kansallispuiston kävijätutkimus 2017*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 242.) Vantaa.
- Laukkanen, M. (2010). *Kolin kansallispuiston yritystutkimus 2009–2010*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 147.) Vantaa.
- Lehtinen, A. & Kiiskinen, K. (18.1.2019). Kolin kehittäminen tuotava tälle vuosisadalle. *Karjalainen*, s. B4.
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11, 459–475. <https://doi.org/10.1080/09669580308667216>
- Lovén, L. (2005). *Kolin kansallispuisto 2010: Hoito- ja käyttösuunnitelma 2003–2010*. Metsäntutkimuslaitos. Tutkimusmetsäpalvelut ja Joensuun tutkimuskeskus.
- Lähtenmäki, M. (2016). *Footprints in the snow: A long history of Arctic Finland*. Helsinki: Prime Minister's Office.
- Manner, H. (2007). Euroopan kansallispuistoliiton kestävä matkailun kehittämisprosessi ja sen soveltaminen Kolilla. Teoksessa L. Tyrväinen & S. Tuulentie (toim.), *Luontomatkailu, metsät ja hyvinvointi* (s. 153–160). (Metlan työraportteja 52.) Rovaniemi: Metsäntutkimuslaitos.
- Mansikkaviita, R. (2012). *Salamajärven kansallispuiston kävijätutkimus 2011*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 163.) Vantaa.
- Martikainen, I. (2016). Kolin luonnonsuojelun vaiheita. Teoksessa J. Partanen (toim.), *Elämää kansallismaisemassa: Koli kautta aikojen* (s. 372–378). Saarijärvi: Kolin kotiseutuyhdistys.
- Mayer, M. (2014). Can nature-based tourism benefits compensate for the costs of national parks? A study of the Bavarian Forest National Park, Germany. *Journal of Sustainable Tourism*, 22, 561–583. <https://doi.org/10.1080/09669582.2013.871020>
- McCool, S. F. (2009). Constructing partnerships for protected area tourism planning in an era of change and messiness. *Journal of Sustainable Tourism*, 17, 133–148. <https://doi.org/10.1080/09669580802495733>
- Metsähallitus (2001). *Urho Kekkosen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma*. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 60.) Vantaa.
- Metsähallitus (2016). Luontomatkailuyritysten toiminta suojelualueilla. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://www.metsa.fi/luontomatkailuyrityksetsuojelualueilla>
- Metsähallitus (2017). Kansallispuistojen suosio kasvanut koko 2000-luvun. Metsähallituksen tiedote 15.6.2017. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://www.metsa.fi/-/kansallispuistojen-suosio-kasvanut-koko-2000-luvun>

- Metsähallitus (2018a). *Kestävä matkailu suojelualueilla: Opas matkailuyritykselle*.
- Metsähallitus (2018b). Kestävän matkailun periaatteet. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://www.metsa.fi/kestava-luontomatkailu>
- Metsähallitus (2019). Kansallispuistojen käyntimäärät. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://www.metsa.fi/kayntimaarat>
- Mose, I. (2007). Foreword. Teoksessa I. Mose (toim.), *Protected areas and regional development in Europe: Towards a new model for 21st century*. New York: Routledge.
- Partanen, S. J. (1992). *Saariselkä: Magneettimäestä matkailukaupungiksi*. Helsinki: Suomen matkailuliitto.
- Plummer, R. & Fennell, D. A. (2009). Managing protected areas for sustainable tourism: Prospects for adaptive co-management. *Journal of Sustainable Tourism*, 17, 149–168. <https://doi.org/10.1080/09669580802359301>
- Pohjois-Karjalan biosfäärialue. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://www.kareliabiosphere.fi/>
- Puhakka, R. (2007). *Kansallispuistot murroksessa: Tutkimus luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden kohtaamisesta*. (Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, no. 81.)
- Puhakka, R. & Saarinen, J. (2013). New role of tourism in national park planning in Finland. *Journal of Environment & Development*, 22, 411–434. <https://doi.org/10.1177/1070496513502966>
- Puhakka, R., Sarkki, S., Cottrell, S. P. & Siikamäki, P. (2009). Local discourses and international initiatives: Sociocultural sustainability of tourism in Oulanka National Park, Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 17, 529–549. <https://doi.org/10.1080/09669580802713457>
- Saarelainen, A. (2016). Matkailun saralta. Teoksessa J. Partanen (toim.), *Elämää kansallismaisemassa: Koli kautta aikojen* (s. 323–365). Saarijärvi: Kolin kotiseutuyhdistys.
- Saarinen, J. (2014). Critical sustainability: Setting the limits to growth and responsibility in tourism. *Sustainability*, 6, 1–17. <https://doi.org/10.3390/su6010001>
- Saarinen, J. (2018). Beyond growth thinking: The need to revisit sustainable development in tourism. *Tourism Geographies*, 20, 337–340. <https://doi.org/10.1080/14616688.2018.1434817>
- Selby, A., Petäjäistö, L. & Huhtala, M. (2011). The realisation of tourism business opportunities adjacent to three national parks in southern Finland: Entrepreneurs and local decision-makers matter. *Forest Policy and Economics*, 13, 446–455. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2011.04.002>
- Sharpley, R. (2009). *Tourism development and the environment: Beyond sustainability?* London: Sterling.
- Sorsa, R. (2003). *Matkailun suhde ympäristöön: Kolin alueen yritykset kestävän matkailun toimeenpanijoina*. (Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 883.) Rovaniemi.
- Sustainable development of tourism. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. Wallingford: CABI.
- Torres-Delgado, A. & Saarinen, J. (2014). Using indicators to assess sustainable tourism development: A review. *Tourism Geographies*, 16, 31–47. <https://doi.org/10.1080/14616688.2013.867530>

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A., (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Utting, P. (2015) (toim.). *Revisiting sustainable development*. Geneva: UNRISD.
- Virolainen, A. (6.1.2019). Kolille halutaan autoille lisää pysäköintitilaa. *Karjalainen*, s. A24.
- Ympäristöministeriö (2002). *Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi*. Helsinki.
- Zeppel, H. (2015). Environmental indicators and benchmarking for sustainable tourism development. Teoksessa S. Gössling, M. C. Hall & D. Scott D. (toim.), *The Routledge handbook of tourism and sustainability* (s. 187–199). New York: Routledge.

Haastatteluaineisto

- Haastattelu 1: Sähköpostihaastattelut 7.12.2017, 8.12.2017 & 18.12.2017.
- Haastattelu 2: Sähköpostihaastattelut 13.12.2017 x 2.
- Haastattelu 3: Sähköpostihaastattelu 1.9.2017 & puhelinhaastattelu 14.9.2017.
- Haastattelu 4: Puhelinhaastattelu 1.12.2017 & sähköpostihaastattelu 7.2.2018.
- Haastattelu 5: Sähköpostihaastattelut 8.9.2017 & 12.9.2017.
- Haastattelu 6: Sähköpostihaastattelu 4.1.2018.
- Haastattelu 7: Sähköpostihaastattelu 20.12.2017.
- Haastattelu 8: Haastattelu Kolilla 27.6.2017 & sähköpostihaastattelu 8.1.2018.
- Haastattelu 9: Haastattelu Itä-Suomen yliopistolla Joensuussa 8.11.2017.
- Haastattelu 10: Haastattelu Luonnonvarakeskuksella Joensuussa 18.1.2018.
- Haastattelu 11: Puhelinhaastattelu 14.2.2019.

Kyselyaineistot

- Kolin digitaalinen kyselyaineisto.
- UKK-puiston digitaalinen kyselyaineisto.

Havainnointiaineisto

- Koli Treffit 20.12.2017.
- Kolin matkailun kehittämistilaisuus 20.1.2018.

Luonto historiakuvan loimilangaksi? Luonnonympäristölle annetut merkitykset pohjoiskarjalaisessa matkailussa

Oona Ilmolahti, Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos

Abstract

Nature and culture are often seen as two separate entities in the travel industry. In this article, it is argued that nature is an essential part of human culture, and nature tourism should also be interpreted through cultural concepts. Cultural nature is addressed by examining the historical imaginaries used in the tourist attractions within the North Karelia Biosphere Reserve in Eastern Finland. The main scope of interest is how nature is implicated in the local narratives of the past, and how history and nature are intertwined in nature attractions such as national parks. The findings will be viewed with the help of a museological significance assessment, which enables the examination of the different meanings given to cultural nature in tourism. The cultural information about local nature and human traces of human life in nature can be regarded as enhancing the attractiveness of the area and as constituting an integral part of the nature experience. National parks can be seen as nature museums, which originally sought to preserve samples of virginal forests, thus representing the nature relationship of the previous generations. Nature, the key attraction of the area, is deeply connected with the local history culture and imaginaries of the exotic wilderness of Karelianism. The national romantic view bypasses to some extent the local experience and stories by emphasising the 19th-century national romantic artists and images related to historical Border Karelia.

Keywords: nature tourism, cultural nature, historical imaginaries, significance assessment, North Karelia

Johdanto

Ennen kuin astut kansallispuistoon, lue, mikä on sen tarina. Luonto, joka muutenkin olisi silmiesi edessä lumoavan kaunis, muuttuu entistä kauniimmaksi ja entistä merkityksellisemmäksi. (Saa-ri, 2017)

Menneisyyden tuotteistaminen ja esittäminen liitetään yleensä kulttuurimatkailuun, ja luontomatkailu koetaan kulttuurisista määreistä irrallisena ulkoiluna tai retkeilynä. Luontoa ei useinkaan ymmärretä osaksi historiakuva, vaan sitä pidetään ihmisestä erillisenä, oman lo- giikkansa mukaan toimivana järjestelmänä. Luonnonympäristössä sijaitsevat matkakohteet on kuitenkin mahdollista nähdä historian käytön ilmauksina. Suomalaiseen historiakulttuuriin sisältyy useita luontoon liittyviä oletuksia alkaen suomalaisten luonnonläheisyydestä ja tiiviistä luontosuhteesta (Knuutila & Piela, 2014), joiden voidaan ajatella sisältyvän myös 1800-luvulla luotuun selviytyjäkansamyyttiin (Ahonen, 2018). Etenkin metsäluonto on voimakas kulttuuri- nen symboli: se on yhtä aikaa salaperäisten voimien koti, raaka-ainevarasto, turisteille tuot- teistettava ympäristö sekä talonpoikas- ja eräkulttuuriin sisältyvän metsäsuhteen pohja (von Bonsdorff, 2007, s. 44–45).

Historiakuva on se kokonaiskäsitelmä, joka menneisyyden ajanjaksosta, asiasta tai paikasta muodostuu, kun erilaiset tarinat, aikalaisuudet ja tutkimukset yhdistyvät (Miettunen, 2009). Menneisyydelle annetaan merkityksiä, jolloin siitä tulee historiaa. Historiakulttuuri – tavat, joilla menneisyyttä koskevia mielikuvia muokataan – rakentuu paitsi kansallisesti myös paikallisesti. Luonnonympäristö vaikuttaa merkittävästi paikallisen historiakuvan rakentumiseen, onhan luonnonolosuhteiden katsottu olevan keskeinen alueellisen identiteetin rakennusaine (Paasi, 1986, s. 38). Historiakulttuuri muokkautuu yhteisöllisesti historiankirjoituksen, historia-aiheisten kulttuurituotteiden ja muistelukerronnan välisessä vuorovaikutuksessa (Ahonen, 2018). Mainittuja kulttuurituotteita ovat romaanit, muistomerkit, sadut, museot ja elokuvat, jopa nostalgia (Rantala, 2012, s. 14), mutta niitä voivat olla myös paikallisesti matkai- lua varten tuotettu historiallinen tieto ja mielikuvat.

Menneisyydestä puhuttaessa on tapana nähdä ero ihmisen historian ja luonnon historian välillä (Lähde, 2005). Luonto on jotain, joka on ollut ennen ihmistä, koskematonta ja pysyvää, vaikka todellisuudessa ihmisen hallitsemien tilan vastapainoksi koettu villi erämaaluonto on kulttuurisena konstruktiona osa inhimillistä elinpiiriä (Richardson, 2001, 79–98; von Bonsdorff, 2007, s. 33–35; Williams, 2003). Luonnon ja ihmisen historian välille tehty ero tulee esille *Karjalattaressa* vuonna 1882 julkaistusta kirjeestä, jota on hyödynnetty myös ilomantsilaisen Möhkön ruukkimuseon historian tarinallistamisessa:

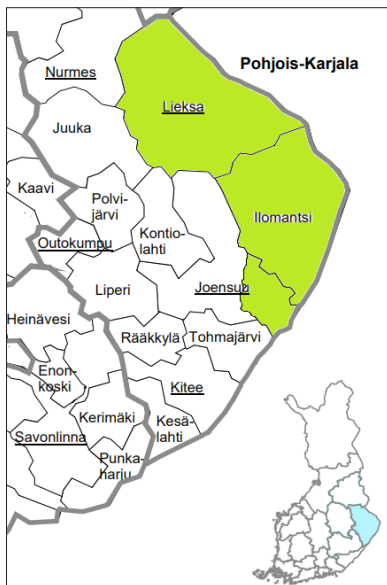
Ajattelpa nyt ajassa vajaata viisikymmentä vuotta takaperin. Me istumme samalla paikalla kuin nytkin, mutta mikä äärettömän jylhä ja kolkko erämaa ympäröi meitä silloin minne vaan silmämme käänämme. Ikivanhat kuuset ja hongat kohottavat taivaalle latvojaan, joissa tuuli hiljalleen humisee, johdattaen mielen – hämärään muinoinaikaan, – jolloin ei yhdenkään ihmisen jalka tallailut niiden sammaltuneita juuria. (Möhkön ruukki)

Kirjeessä kuvataan teollistumisen tunkeutumista syrjäseudulle, ihmisen muuttumista subjek- tiksi suhteessa luontoon. Neitseellinen esihistoriallinen aika on ohitse, ikihongat kaatuvat ryskyen, lousikat tasoittuvat, Möhkön kylä ja rautaruukki rakentuvat. Ihminen keskeyttää

luonnon ääsiyvelon valjastaen sen voimat omaan käyttöönsä ja herättäen kysymyksen, ovatko ihmisen ja luonnon tarinat nyt erkautuneet.

Tutkimusasetelma

Tässä artikkelissa esitellään ja arvioidaan sitä, minkälaisia merkityksiä kulttuuriselle luonnolle on pohjoiskarjalaisessa historiakuvassa annettu ja miten tämä kuva on näkynyt aluetta koskevassa matkailupuheessa. Hypoteesina on, että luontokohteisiin liittyvät kulttuuri- ja asutushistorialliset tarinat ja kulttuurinen luonto ovat eräänlainen museokokoelma, jonka arvoa ei ole matkailuteollisuudessa vielä täysin ymmärretty. Tutkimusongelmaa valotetaan Pohjois-Karjalan biosfäärialueen ja sen alueella sijaitsevien Lieksan ja Ilomantsin kuntien matkailukohteiden kautta.¹ Biosfäärialueet ovat Unescon vuonna 1971 lanseeraamaan *Man and the Biosphere* -ohjelmaan kuuluvia kestävän kehityksen mallialueita, joilla pyritään rakentamaan tieteellistä perustaa ihmisen ja luonnon väliselle suhteelle (Unesco). Suomessa alueita on kaksi, vuonna 1992 perustettu Pohjois-Karjalan biosfäärialue ja vuonna 1994 perustettu Saaristomerens biosfäärialue.

Kuva 1. Pohjois-Karjalan biosfäärialue. Pienessä kartassa näkyy koko Pohjois-Karjalan alue. Vaikka biosfäärialue rajautuu Lieksan, Ilomantsin ja Tuupovaaran alueille, on koko maakunta biosfäärihankkeen vaikutusalueetta.

Koska biosfäärialueen matkailu tukeutuu laajojen luonnonvaraisten alueiden varaan, nousee analyysissä keskeiseen rooliin kansallispuistojen merkitys osana alueen kulttuuriperintöä ja historiakuvaa. Seudulla sijaitsee kolme kansallispuistoa, useita muita suojelualueita sekä aktiivi-

1 Artikkelit on osa tutkimushanketta *Lively Border. Nature Tourism and History Politics in the Finnish-Russian-Norwegian Border Region*, jonka tarkoituksena on etsiä uusia tapoja tarkastella luonnon ja ihmisen välisiä suhteita matkailussa ja paikallisissa muistamisissa (<http://www.uef.fi/fi/web/greenzoneproject>). Itä-Suomen yliopistossa toimivan hankkeen johtajana on professori Maria Lähteenmäki ja hanketta rahoittaa Koneen Säätiö (nro 64737, 2017–2020).

visesti toimivia kulttuurihistoriallisia kohteita. Ilomantsin ja Lieksan kunnilla on vahvat perinteet matkailun kehittämässä, ja matkailusta on toisen maailmansodan jälkeen tullut tärkeä osa niiden elinkeinorakennetta (Piitulainen, 2014, s. 23–27, 41, 43). Paikallista historiakulttuuria tuottavat useat eri toimijat: kunnat, museot, yhdistykset, yrittäjät ja taiteilijat, ja matkailu on keskeinen motiivi historiakuvan verbalisoimiselle ja tuotteistamiselle. Unescon alaiseen ohjelmaan kuulumisen tuo sekä matkailuun että aineettoman luonnon- ja kulttuuriperinnön sanoittamiseen oman lisäarvonsa. Osana biosfäärialuetta kunnat ja pienemmät paikalliset toimijat ovat sitoutuneet kestävän kehityksen periaatteisiin ja ovat joutuneet näin ainakin teorias- sa pohtimaan alueen ainutlaatuisen luonnon roolia ja merkitystä paikallisyhteisön elämässä. (Kareliabiosphere.)

Lähestymistavaltaan historiatieteellisen artikkelin teoreettisena viitekehystenä on historian käytöstä ja historiakulttuurista käyty keskustelu. Historiakulttuurista tuli laajemman historiografisen kiinnostuksen kohde 1990–2000-luvun taitteessa. Aikalaiskeskustelijoiden mukaan akateemisen historiankirjoituksen tuli toimia vuorovaikutuksessa populaarin historiakulttuurin kanssa (Salmi, 2001, s. 135–137). Ranskalainen filosofi Paul Ricœur julkaisi vuonna 2000 teoksen *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, jossa hän pohti historiankirjoituksen tasoja sekä muistamisen ja unohtamisen problematiikkaa. Ricœur puhui historiankirjoituksesta representaationa, jossa kertoja rakentaa juonellisen narratiivinsa oman aikansa lähtökohdista käsin. (Ricœur, 2000.) Ruotsalainen historioitsija Peter Aronsson on toivonut tutkijoilta avoimempaa suhdetta akateemisen maailman ulkopuolella avautuvaan historiakulttuuriin – siihen ei hänen mukaansa pitäisi suhtautua torjuvasti, vaan päinvastoin olisi tärkeää tarkastella siihen sisältyviä merkityksiä. (Aronsson, 2000, s. 15, 33; Aronsson, 2004.)

Historiakuvan rakentaminen on ennen kaikkea valintoja: tiettyjä piirteitä, tapahtumaketjuja tai aikakausia korostetaan, ja menneisyyden representaatioissa toistuvat kollektiiviset unohdukset (Aronsson, 2004, s. 200) ja yhteisesti hyväksytyt kertomukset. Kerronnan lähtökohdat ovat aina nykyisyyden tavoitteissa, ja tapa esittää menneisyyttä heijastelee esittäjän itsestään luomaa kuvaa. Tästä syystä menneisyyskuva muokkautuu aina tarpeen mukaan. (Petrisalo, 2001, s. 107.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kuva olisi vääristelty, eikä kaupallinen historiakulttuuri välttämättä merkitse historian väärinkäyttöä (Ilmonen, 2016, s. 15). Suuri osa historian esityksistä on puhuttuja, eivätkä historian rakentamiseen osallistu vain ammattihistorioitsijat vaan kaikki ihmiset (Kalela, 2010, s. 40–41). Tutkijoiden esitykset kilpailevat poliitikkojen, taiteilijoiden, kulttuurivaikuttajien ja tavallisten kansalaisten tuottaman historiakulttuurin kanssa. Kaikki historian esitykset ovat tekijänsä arvoista kertovia jälkiä, jotka asettuvat tulkinnan ja kerronnan ajalliseen jatkumoon. (Grönholm & Sivula, 2010, s. 11–12; Ricœur, 2000.)

Analyyysin tukena käytetään museo-objektien arvon määrittelyyn luotua metodologista apuvälinettä, merkitysanalyysiä (*significance assessment*, Russel & Winkworth, 2009), joka soveltuu kulttuurin ilmausten tarkasteluun myös museomaailman ulkopuolella (Häyhä, Jantunen & Paaskoski, 2015; Paaskoski, 2015). Jokainen matkailukohde, myös luonnonympäristö, on kulissi, joka kertoo tarinoita ja kantaa aineettomia merkityksiä. Siksi sitä voidaan analysoida samanlaisin määrein kuin museo-objektejakin. Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on kulttuurinen luonto ja sille matkailun kontekstissa annetut historialliset merkitykset. Kulttuurisella luonnol-

la tarkoitetaan niitä merkityksiä ja käyttötapoja, joita ihminen on aikojen kuluessa antanut faunalle, flooralle, vesistöille, geologisille muodostelmille, koko biosfäärille. Merkitysanalyysissä objekti (tässä kulttuurinen luonto) nähdään tiedon, merkitysten ja aineellisen tai aineettoman kulttuurin ilmausten muodostamana kokonaisuutena. Menetelmän avulla pyritään löytämään objektin kulttuurinen arvo ja tavoittamaan niitä merkityksiä, joita sillä on yhteisöille. Tätä kautta myös paikallinen historia, kulttuuri ja ympäristö tulevat helpommin ymmärrettäviksi. (Russel & Winkworth, 2009, s. 1.) Metodi on hedelmällinen tarkasteltaessa luonnonympäristön kulttuurisia ja historiallisia merkityksiä: laajentamalla näkökulmaa voidaan mahdollisesti tavoittaa piirteitä, jotka johtavat luonnonympäristön potentiaalin parempaan ymmärrykseen.

Merkitysanalyysin käyttö vaatii useita aihetta erilaisista näkökulmasta avaavia aineistokokonaisuuksia, jotta kohdetta voidaan valottaa mahdollisimman monipuolisesti. Useaa eriaikaista lähdettä käyttämällä pyritään löytämään merkityksiä, jotka kertovat kulttuurisen luonnon yhteyksistä paikallisiin historiallisiin taustakertomuksiin. Historiallinen lehdistöaineisto ja kirjallisuus muodostavat tässä tutkimuksessa yhden aineistokokonaisuuden. Niiden avulla valotetaan ilmiön juuria ja kulttuurisen luontosuhteen pysyviä ja muuttuvia elementtejä sekä niitä kulttuurisia merkityksiä, joita luontokohteiden identifiointiin on aikanaan kytketty. Näitä aineistoja koskevat otannat on poimittu keskeisistä taitekohdista: 1920-luvulta, jolloin aiheeseen liittyvä keskustelu oli aktiivista luonnonsuojelulainsäädännön ja matkailussa tapahtuneiden muutosten vuoksi, sekä 1950-luvulta, jolloin rakennemuutoksen keskellä hahmoteltiin luontosuhteen uusia periaatteita ja luonnon hoitamisen sekä suojelun välistä muuttuvaa suhdetta (ks. esim. Pekurinen, 1997, Perttula, 2006). Keskeisiä julkaisuja ovat *Matkailijayhdistyksen vuosikirja* sekä 1950-luvulta *Suomen Luonto*, joka perustettiin 1940-luvun alussa Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen (myöhemmin Suomen luonnonsuojeluliitto) äänenkannattajaksi.

Toinen keskeinen aineistoryhmä on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) vuonna 2013 toteuttama, Pohjois-Karjalan suojelualueita koskenut kansallispuistokeräys, jonka avulla voidaan arvioida luonnolle annettuja kulttuurisia merkityksiä luontomatkailijoiden näkökulmasta. Kävijöiden kokemukset biosfäärialueen kolmesta kansallispuistosta kertovat, miten historia, luonnonympäristö ja kehollisuus kohteissa liikuttaessa yhdistyvät ja mitä merkityksiä matkailijat ovat kulttuurisesta luonnosta löytäneet.

Edellä mainittujen kahden aineistokokonaisuuden lisäksi hyödynnetään alueella matkailua varten tuotettua verkkomateriaalia, tutkimus- ja kaunokirjallisuutta, Metsähallituksen tutkimuksia sekä Itä-Suomen yliopiston *Lively Border* -hankkeessa vuonna 2017 Karjalan alueen museoille tehtyä haastatteluja ja *Green Museum* -verkkokyselyä (ks. Ilmolahti, Lähteenmäki, Karhu & Osipov, 2018).

Artikkeli jakautuu kolmeen analyysilukuun: taustoitukseen, paikallisten luontokohteiden kulttuuristen piirteiden arviointiin sekä historiakuvan tarkasteluun. Ensimmäisessä luvussa kontekstoidaan luontomatkailun historiaa sekä suojelualueiden perustamiseen liittyviä motiiveja. Sen jälkeen syvennyttään biosfäärialueella sijaitsevien luontokohteiden kulttuurihistoriallisiin ja kokemuksellisiin merkityksiin. Kolmannessa luvussa keskitytään matkailua varten tuotettuihin historiakuviin ja konstruktioihin sekä peilataan niitä luonnolle ja ympäristölle

paikallisesti annettuihin merkityksiin. Artikkelin viimeisessä luvussa esitellään tutkimuksen tärkeimmät johtopäätökset.

Sivistystä luontomuseosta – kulttuuri- ja luontomatkailun rajapintoja

Matkailijat ovat yleensä elämys- ja kokemushakuisia, ja tämä pätee myös luontomatkailuun (Hallikainen, Sievänen, Tuulentie & Tyrväinen, 2014). Tutkijat ovat paikantaneet modernin turistin synnyn 1920-luvulle, jolloin matkailun painopiste siirtyi miellyttävässä ilmanalassa leipäilystä elämysten hakemiseen (Syrjämaa, 2004, s. 183–185). Matkailuun vaikutti myös sen demokratisoituminen. Matkailijamäärät kasvoivat, kun vuoden 1922 työopimuslain ja vuoden 1939 vuosilomalain ansiosta työväestökin pääsi osalliseksi lomanvietosta. Samalla kasvoi tarve lomienvieton moraalisen sääntelyyn; lomat toivottiin vietettävän sivistävässä ja tervehdyttävässä hengessä. (Anttila, 2005.) Kun teollisuustyöväestön vuosilomat vaihteittain pitenivät, luonnonympäristössä retkeilystä tuli luontevasti entistä suosittumpaa.

Kuva 2. Matkailijajoukot lisääntyivät lomalainsäädännön kehittyessä. Kulutusosuuskuntien Keskusliitto muistutti 1930-luvulla mahdollisuudesta avartaa näköaloja matkailun ja retkeilyn avulla. Kuva-aiheena oli suomalaisille tuttu vapaa-ajanvieton elementti, vesistö. (Kuva: Työväen Arkisto.)

Toisen maailmansodan jälkeinen rakennemuutos muutti entisestään matkailijoiden motiiveja: vähittäinen kaupungistuminen ja vapaa-ajan lisääntyminen lisäsivät liikunnallisen luonto- ja terveysturmatkailun suosiota. Suomen Matkailijajyhdistyksen toiminnanjohtaja Yrjö Soini totesi

vuonna 1950, että yleistyvän matkailun tärkeimmät motiivit olivat käsi kädessä esiintyvät ihmisen aikaansaannokset ja koskematon luonto. Kiihkein kaipuu luontoon oli kaupunkilaisilla, ja yleisesti oli alettu kiinnostua kansallispuistoista ja luonnonsuojelualueista. Soinin mukaan oli tärkeää nähdä ihmisen kulttuuriset saavutukset luonnon taustaa vasten. (Soini, 1950, s. 15–16.)

Usein oletetaan, että matkailijat hakevat joko luonto- tai kulttuurielämyksiä. Käytännössä matkailijan motiiveja on mahdotonta luokitella puhtaisiin kategorioihin, ja luontokohteet ovat usein myös kulttuurikohteita (Edelheim, 2017, s. 54; Hovi, 2017, s. 64). Sosiologi René van der Duimin (2005, s. 17) mukaan turismi ei koskaan ole joko luontoon tai kulttuuriin suuntautuvaa vaan jotain siltä väliltä, ja juuri väliin jäävä on tutkimuksellisesti hedelmällistä. Luontomatkaile on kattokäsite, jonka perusoletus on, että kohteena ovat luonnonympäristön nähtävyydet (Rantala, 2017, s. 59). Historiaan liittyvä kulttuuriturismi taas on mielletty matkailuksi paikkoihin, joissa menneisyys on jollakin lailla tuotteistettu (Raivo, 2007, s. 269). Kulttuurikohteiksi ymmärretyt nähtävyydet ovat valintaprosesseissa päätyneet osaksi suojelemisen arvoista kulttuuriperintöä. Valintaprosessit linkittyvät oleellisesti matkailuun, sillä suojele- tai perintökohteeksi päätyminen lisää paikan matkailullista arvoa. (Hovi, 2017, s. 65–67.)

Luonnonympäristössä liikkuessamme emme yleensä tule ajatelleeksi luonnon kokemiseen liittyviä kulttuurisia piirteitä. Se, mitä pidämme kauniina, perustuu kuitenkin perinteeseen ja sanattomiin sopimuksiin. Tämä pätee myös elämyksiin ja kehollisiin aistihavaintoihin, joita ohjaavat kulttuuriset käsitykset ja yhteisesti sovittu luonnon kokemuksen perintö. (Hallikainen ym., 2014, s. 42–44; Karjalainen, 2007, s. 53, 56–57; von Bonsdorff, 2007, s. 37, 45.) Luonnonympäristössä matkailuelämykseen liittyy kehollisuus, kun ihminen samanaikaisesti ilmaisee itseään fyysisesti ja kytkee toimintansa kulttuuriin käsityksiin luonnossa liikkumisesta. Tietoisuus luonnossa liikkumisesta syntyy erityisesti silloin, kun luonnossa ollaan virkistykseen takia. (Edensor, 2001, s. 82–84.)

Ympäristöpolitiikan tutkijan Yrjö Hailan (2004, s. 9–10) mukaan retkeily on asettumista luonnon kanssa aktiivisesti tekemisiin, ja retkien kohteena voi olla myös ympäristö, joka on syntynyt aikaisempien sukupolvien työn tuloksena. Hän puhuu niin sanotusta ensimmäisestä ja toisesta luonnosta: jälkimmäinen merkitsee todellisuuksia, joita ihminen rakentaa luonnon sisälle (viljelmät, tiet, vesiväylät) ja jotka mielikuvissa muuttuvat luonnon kaltaisiksi. Toiseen luontoon kuuluvat niin ikään kulttuuriset tekijät, kuten tavat, säännöt ja ylisukupolviset tarinalinjat. (Haila, 2004, s. 189–191.) Kulttuuriperintökeskustelun painopisteen siirryttyä 2010-luvulla aineettoman ja elävään kulttuuriperintöön on ihmisen ja luonnon välinen suhde alettu entistä vahvemmin mieltää osaksi kulttuuriperintöä (Ilmolahti ym., 2018). Eri aloilla on pyritty purkamaan kulttuurin ja luonnon välistä dikotomiaa (Byrne, 2013; Kallinen, Nygren & Tamisto, 2012), ja tämä on näkynyt myös luontomatkaile tutkimuksessa (Rantala, 2017, s. 61–62). Metsämuseo Lustossa on omaksuttu metsäkulttuurin ja metsäsuhteen käsitteet, joilla tarkoitetaan metsien syvää sidonnaisuutta suomalaiseen kulttuuriin ja historiaan (Lusto, 2015, s. 10). Aineettomaksi kulttuuriperinnöksi ymmärretty metsäsuhde nähdään myös mahdollisuutena maabrändin vahvistamiseen ja matkailun edistämiseen (Karhukorva, Kärkkäinen & Paaskoski, 2017, s. 23).

Luonto on suomalaisen matkailupuheen kärki, ja se on tärkeä etenkin syrjäseutujen taloudelle. Itä-Suomessa matkailu on keskittynyt suojelualueiden ympäristöön (Laukkanen, 2010; Saarinen, 2005, s. 120–122). Raja-alueen vihreän vyöhykkeen kulttuuriperinnön katsotaan kytkeytyvän luonnonympäristöön. Seutuja, joilla on tarjolla sekä kulttuuria että suojelualueita, pidetään aluetaloudellisesti tärkeinä. (Ympäristöministeriö, 2014.) Suomen markkinoininen puhtaan luonnon maana voimistui 1980- ja 1990-lukujen taitteessa, jolloin hiljaisuus ja liikumatila alettiin ymmärtää koko ajan vähenevinä niukkuushyödykkeinä. Samalla ryhdyttiin vahvistamaan myyttiä suomalaisten mutkattomasta luontosuhteesta. Ympäristötietoisille länssisaksalaisille suunnatussa kampanjassa pyrittiin yhdistämään luontoon liittyvät myönteiset mielikuvat Suomeen painottaen samalla suomalaista luontosuhdetta:

Käsitteestä 'Finnland' pyritään tekemään sellaisen maan ja kansan perikuva, joka hyödyntää luontoaan harkitulla tavalla, saa siitä teknistä ja taiteellista inspiraatiota ja osittain toimeentulonsakin sekä elää sen kanssa luontevassa vuorovaikutuksessa. (Hemming, 1989, s. 6–7)

Lainauksessa kiinnittää huomion verbi ”tehdä”. Kyse on historiakulttuurisesta prosessista, jossa luonnonläheisyys saadaan kuulostamaan suomalaisen geeniperimän ja kansanluonteen keskeiseltä piirteeltä. Kansallisesta luontosuhteesta puhuttaessa kyse on konstruktioista. Jokaisen suomalaisen luontosuhde on erilainen riippuen muun muassa työskentely-ympäristöstä sekä elämäkäytännöistä ja -kokemuksesta. Kollektiivisen suomalaisen metsäsuhteen – jonka sekä keskiluokkaiset luonnonsuojelijat että maaseutuväestö voivat käsittää – voidaan ajatella syntyneen vasta 1900-luvun lopun metsäliikkeiden seurauksena. (Haila, 2004, s. 37–39.)

1900-luvun viimeisten vuosikymmenten matkailupuhe heijasteli luonnonsuojelussa ja kulttuuriperinnön kentällä tapahtuneita muutoksia. Euroopassa, etenkin ranskankielisillä alueilla, oli 1970-luvulta lähtien alettu perustaa yhteisöllisiä ekomuseoita, joissa luonnon- ja kulttuuriperintö yhdistyivät paikallisyhteisöstä nousevaan osallisuuteen, ja laineita ajattelusta rantautui Suomeenkin. (Ks. Ilmolahti ym., 2018.) Suomen luonnonsuojeluliitto järjesti vuonna 1980 kansallispuistonäyttelyn, jonka yhdessä infojulisteessa pohdittiin luonnonpuistojen merkitystä kulttuurimuistomerkkeinä. Jos vain osasi etsiä, luonnon keskeltä saattoi löytää ”asuinsijoja ja hautoja, eräkulttuurin kaivamia pyyntikuoppia, hakamaita ja kaskikoivikoita, tervahautoja, maatuivia pitkoksia ja ikääntyvien puiden kylkeen veistettyjä pilkkoja” (Työväenmuseo Wers-tas). Näyttelytaulussa ehdotettiin ekomuseoiden perustamista luonnonsuojelualueille, jolloin historia ja kansanperinne manifestoituivat elävämpinä kuin kirjoista luettaessa.

Ajatus luonnonpuistoista osana kulttuurihistoriaa ei ollut uusi – koko kansallispuistojen syntyhistoria on vahvasti sivistyksellinen. Kansallispuistot voidaankin nähdä paitsi luonnon-suojelualueina myös museoina, jotka toimivat luontoon liittyvien kulttuuristen määreiden välittäjinä. Pohjoismaisen kansallispuistoajatuksen isänä pidetty A. E. Nordenskiöld käsitti 1880-luvulla kansallispuistot museoina ja elävinä tauluina (mm. Hildén, 1927, s. 57; Kalliola, 1954, s. 18; Palmgren, 1922, s. 52). Myös Rolf Palmgrenin klassikkoteoksessa *Luonnonsuojelu ja kulttuuri* (1922) aihepiiriä lähestyttiin ihmisen näkökulmasta. Ihmisen alkuperäinen elinympäristö oli häviämässä, ja siitä haluttiin säilöä esimerkkialueita tulevia sukupolvia varten. Palmgren rinnasti luonnonmuistomerkit muistopatsaisiin ja totesi, että ne ovat yhtä arvokkaita historiallisia todisteita kuin muinaistieteelliset löydökset. (Palmgren 1922, s. 17, 21–29, 32–39.)

Saman sivistyksellisen näkökulman jakoi kasvitieteilijä Kaarlo Linkola, joka oli laatinut eduskunnalle tehdyn esityksen luonnon- ja kansallispuistojen perustamiseksi (Linkola, 1926). Linkola (1927) puhui kansallispuistoista isänmaan luonnon ja saloseutujen tunnelman näytteinä. On huomattava, että myös esimerkiksi metsänhoitajat, jotka työnsä kautta edustivat luonnon hoitajia ja muokkaajia, omaksuivat ennen toista maailmansotaa luonnonsuojelun periaatteet (Perttula, 2006, s. 16–17). Metsänhoitaja Ilmari Hildén kirjoitti vuonna 1927, että nyt oli yhdestoista hetki pelastaa alkuperäisiä, ihmiskäden kosketukselta säästyneitä alueita. Yksittäisten kohteiden rauhoittaminen ei enää riittänyt, vaan oli Yhdysvaltojen ja Ruotsin esimerkin mukaan luotava alueita, ”joissa me ja jälkipolvemme vielä voimme nähdä kuvan isiemme maasta sellaisena, kuin se vuosisatoja sitten oli, jonne voimme elämän kiihkoisasta kiireestä tehdä todellisia pyhiinvaellusmatkoja”. (Hildén, 1927, s. 59.)

Samoja sivistyksellisiä painotuksia oli nähtävissä myös kansallispuistojen toisessa perustamisallossa toisen maailmansodan jälkeen, vaikka luonnonsuojelussa tapahtuikin aatteellista muutosta ja eriytymistä (Perttula, 2006, s. 20). Kansatieteilijä Kustaa Vilkuna korosti kansallispuistoja esimerkkeinä neitseellisestä metsäryteiköstä, johon karjalaiset ja savolaiset kaskitalonpojat olivat aikanaan tunkeutuneet. Luonnonpuistojen tuli olla museolaitoksen kivijalka, jolle kulttuurin ymmärrys rakentui. (Vilkuna, 1950, s. 13.) Kasvitieteilijä Reino Kalliola määritteli luonnonsuojelutyön vanhimmaksi osaksi ”kulttuuri-luonnonsuojelun”: luonnon säilyttämisen ja hoitamisen tieteellisistä, opetuksellisista, historiallisista, esteettisistä ja eettisistä syistä (Kalliola, 1953, s. 6). Ihmisen lähtökohdista nouseva näkökulma korostui etenkin kansallispuistoissa, jotka on tarkoitettu alkuperäisen luonnon näytteiksi sivistyksellisessä mielessä, kun taas suljetut luonnonpuistot säilyttävät tieteellistä aineistoa ensi sijassa tutkimusta varten (Söyrinki, 1957, s. 4).

Edellä kuvatut näkemykset kansallispuistoista muistuttavat sosiologi Ulrich Beckin (1990, s. 64) esittämää ajatusta suojellusta luonnosta luontomuseoina tai sivilisaatioarkkeina häviämässä oleville lajeille. Beckin noin sata vuotta Nordenskiöldin aloitteen jälkeen julkaisemassa pamfletissa pelot luonnon katoamisesta näyttävät tulleen toteen, ja luonto on muuttunut keinokeiseksi toiveluonnoksi. Museoitua, osittain jo utopiaksi muuttunutta luontoa myydään ihmisille, jotka kaipaavat luonnon mahdollistamaa verkkaisuuden kokemusta. Ekologisen haastumisen kaikupohjana toimii luontoa koskevan kulttuurisen hahmotelman vaarantuminen, ei luonnon tuhoutuminen sinänsä (Beck, 1990, s. 62–64, 84–86).

Kansallispuistoihin 1900-luvulla liittyvän kirjoittelun perusteella voidaan päätellä, että luonnonsuojelualueita on perustettu pitkälti ihmislajin historian säilömiseksi. Merkitysanalyysin kriteereistä autenttisuus on yksi tärkeimmistä määreistä kansallispuistojen merkityksiä tarkasteltaessa. Kansallispuistot tarkoitettiin näytteiksi esi-isien elinympäristöstä. Ne ovat ”pysäytettyjä” *in situ* -museoita (Pihlman, 2007, s. 210), mutta samalla niiden luonto on jatkuvassa muutoksessa. Suojelualueiden arvon nousu on suoraan verrannollinen luonnon-tilaisten alueiden harvinaistumiseen, ja luontomatkailun suosio kasvaa, kun pelko luonnon menettämisestä lisääntyy (Petrisalo, 2001, s. 38–38). Koko Fennoskandian vihreä vyöhyke voidaan nähdä uhanalaista boreaalista metsäluontoa esittelevänä luontomuseona. Aluetta on kutsuttu ”Euroopan viimeiseksi erämaaksi” (Laukkanen, 2010, s. 7), mikä korostaa alueen poikkeuksellisuutta ja luonnon asemaa niukkenevana hyödykkeenä.

Pohjoiskarjalaisten luontokohteiden kulttuuriset ja kokemukselliset merkitykset

Luontomatkailija hakee pääsääntöisesti kauniita maisemia, hiljaisuutta, rauhaa ja luontokokemuksia (Tyrväinen & Tuulentie, 2017, s. 8). Tämä ei kuitenkaan sulje pois kiinnostusta kulttuuriin tai historiaan. Luonnossa vaeltaja saattaa etsiä syvääkin yhteyttä menneisyyteen pyhistä luonnonpaikoista, vanhan asutuksen liepeiltä, saalismailta tai kaskeamisen muovaamista näkymistä. On arveltu, että luontoon jääneet merkit ihmisen toimista lisäävät luonnonpaikan elvyttävyyttä. Tietoisuus kulttuuriperinnöstä korostaa yhteenkuuluvuutta paikan kanssa ja lisää kokemukseen inhimillisen ulottuvuuden: tavatessaan ihmisen jättämän jäljen kulkija kokee kuuluvansa sukupolvien jatkumoon ja aistivansa menneisyyden läsnäolon. (Leppänen & Pajunen, 2017, s. 72–75.)

Paikallinen luontomatkailuyrittäjä kuvaili Retkipaikka-sivustolla vuoden 2019 alussa Pohjois-Karjalaa idän kätkeytyksi helmeksi, jonka olemassaoloon matkailumarkkinat ovat vasta alkaneet herätä. Tekstissä tuotiin esille luonnon ja historiakulttuurin yhteys:

Retkeily tykkylumen peittämässä metsässä on matka toiseen aikaan ja paikkaan. Itä-Suomen pitkät, jo lähes unohdetut vaellusreitit kulkevat rajavyöhykettä myötäillen läpi vanhojen, sodan-aikaisten linnoitteiden. Ne muistuttavat kulkijaa ihmisen ja sodan mielettömyydestä, mutta myös suomalaisten omasta lähihistoriasta. (Kettunen, 2019)

Tekstin kirjoittaja hyödyntää kulttuurista luontoa myös yrityksensä tarjonnassa: puhtaan ilman ja hiljaisuuden lisäksi retkillä on mahdollista kokea, miten ihminen on aikoinaan ollut osa luontoa ja elänyt luonnon rytmissä. Esimerkiksi Kolille suuntautuvat vaellukset painottuvat kahteen mielikuvaan: taiteilijoiden Koliin sekä paikkaan liittyvään kansanuskoon. Pakanamaa-kierroksella kerrotaan suomalaisesta mytologiasta ja Kolista pyhänä paikkana, jossa asui noitia vielä 1900-luvulla. (Karu survival.)

Kohteiden merkitseminen tai merkitsemättä jättäminen ovat valintoja, jotka kertovat menneisyydelle matkailussa annetuista merkityksistä. Maantieteilijä Petri Raivon (2007, s. 277–279) mukaan paikkoihin liittyviä merkityksiä on ylläpidettävä; historialliset kohteet muuttuvat muistin paikoiksi vasta tarinoiden ja merkitsemisen avulla. Opastaulu tai muistomerkki tekee paikasta erityisen. Esimerkkinä Raivo mainitsee Ilomantsissa sijaitsevan Taistelijan taipaleen, historiapolun, joka kertoo erään hyökkäyksen vaiheet. Tekstit ovat taisteluun osallistuneiden suunnittelemlia. Paikka ei sinänsä eroa ympäröivästä luonnosta, mutta henkilökohtainen taso tekee siitä kävijälle autenttisen. (Raivo, 2007, s. 278–279.)

Kasvuston alle ja joukkoon on piiloutuneena runsaasti ihmisen ja luonnon vuorovaikutukseen liittyvää ainesta. Metsähallitus suoritti vuosina 2010–2015 inventoinnin valtion metsiin kätkeytyvästä kulttuuriperinnöstä. Kartoituksessa löydettiin esimerkiksi satoja ennestään tuntemattomia kivikautisia asuinpaikkoja, joista vanhin sijoittui Ilomantsiin Muinais-Koiteleen rannoille. (Taivainen, 2016, s. 29–32.) Inventoinnin tuloksia on hyödynnetty muun muassa maasto-opasteissa ja luontokeskuksissa (Metsähallitus).

Lieksan ja Ilomantsin kuntien alueella sijaitsevat kolme kansallispuistoa yhdessä Kesonsuon ja Ruunaan luonnonsuojelualuiden sekä Koitajoen Natura-alueen kanssa tarjoavat matkailijoille runsaasti avointa luonnontilaista ympäristöä. Myös suojeltu ympäristö on kyllästetty vihjeillä

ihmisen menneisyydestä. Esimerkiksi Koitajoen alue on niitä täynnä sodan merkeistä ja metsänvartijatorpista elinkeinojen (kaskeaminen, turvetuotanto, hakkuu, uitto) jättämiin jälkiin. Koitajoen aluetta esitettiin vuonna 1993 kansallispuistoksi, mutta hanke kariutui paikallisten vastustettua metsästyksen rajoittamista. (Similä, Tervonen & Tuhkalainen, 2006, s. 33–37.) Luontomatkailusta ja etenkin koskenlaskusta tunnetulla Ruunaan luonnonsuojelu- ja retkeilyalueella kulttuuriperintö linkittyy veteen ja itärajaan: historiakuvan keskeisiksi piirteiksi on nostettu uitto- ja rajankäynnin perinne sekä asutushistoria. (Laukkanen, 2010, s. 12–13.) Ruunaan alueella tehtiin vuonna 2010 kulttuuriperintökartoitus, jossa löydettiin 45 uutta kulttuuriperintökohdetta. Näistä noin puolet oli muinaismuistolainsäädännön mukaisesti suojeltavia. Tutkimus osoitti, että alueella oli oleskeltu jo kivikaudella, ja Lieksanjoen reitti oli ollut merkittävä kulkutie jo tuolloin. Kartoituksessa esitettiin esimerkiksi kivikautisten asuinpaikkojen yhteydessä olevaa suurta hiilimiilukeskittymää opastuskohteeksi. (Taivainen, 2010, s. 10–11.)

Kuva 3. Lieksassa sijaitsevan Ruunaan alueen kulttuuriperintökartoituksessa löytyi vuonna 2010 useita muinaismuistokohteita. Samalla paikallistettiin muita ihmisen luonnonympäristöön jättämiä jälkiä, kuten maatilojen jäänteitä (vasemmalla) ja kaskeamisesta kertovia pykäläköpuita. (Kuvat: Jouni Taivainen / Lusto / Metsähallituksen metsätalouden kulttuuriperintöinventointikokoelma.)

Pohjois-Karjalan biosfäärialueelle sijoittuvilla kansallispuistoilla on jokaisella selkeä kulttuurihistoriallinen profiilinsa. Vanhin on Petkeljärven vuonna 1956 perustettu, jo aiemmin hoitoalueena toiminut kansallispuisto. Sen perustaminen sijoittuu aikaan, jolloin tavoitteena oli korvata alueluovutuksissa menetettyjä suojelualueita. Alueen sopivuutta kansallispuistoksi perusteltiin vuonna 1948 sekä esteettisin, luonnontieteellisin että kulttuurisin määrein: kaunis alue harju-, saari- ja järviolueineen edusti Raja-Karjalan karua erämaaluontoa ja katki kaivantoihinsa muistoja sotavuosilta. Lisäarvona pidettiin karjalaista saloluonnetta edustavaa nimistöä. (Suunnitelma uusiksi luonnon- ja kansallispuistoiksi, 1948, s. 21–22.) Kansallisessa mittakaavassa Petkeljärvi nähtiin ennen kaikkea kalevalaisen saloluonnon edustajana (Björn 2012, s. 62).

Petkeljärven maastossa on nähtävissä myös esihistoriallisen ajan jäänteitä (Kumpulainen, Laiho & Pirinen, 2007, s. 35), mutta mäkilinnat ja kivikautiset asuinpaikat ovat mielikuvissa ja puiston profiloinnissa jääneet sotahistorian jalkoihin (profiloinnista: Tuhkalainen, 12.9.2017).

Puiston alueella ei varsinaisesti taisteltu, mutta sotahistoria on kirjottu syvälle sen maaperään: alueella on korsuja, hevossuojia, 72 poteroa ja seitsemän kilometriä juoksuhautoja (Karvinen, 2018, s. 105–107; Kumpulainen ym., 2007, s. 35). Sotahistoria leimaa vahvasti paikalla retkeilevien menneisyyskuvaa (Kansallispuistokeruu, s. 63, 104, 106, 297, 311, 363). Petkeljärveä esitettiin kansallispuistoksi pian sodan päättymisen jälkeen, ja matkailijoilla on vuosikymmenten ajan ollut henkilökohtainen kosketus sotaan; juoksuhautojen äärellä on kuultu monia sotatarinoita (Kansallispuistokeruu, s. 106). Kansallispuistokeräyksessä kerrotaan puistossa vierailleesta miehestä, joka halusi käydä vuosittain paikalla, jossa oli aikanaan saanut tiedon sodan päättymisestä (Kansallispuistokeruu, s. 311).

Patvinsuon vuonna 1982 perustetun kansallispuiston luonto peilautuu alueen asutushistoriaan sekä toisen maailmansodan aikaisiin partisaanitarinoihin ja miilunpolttoon. Vaikka puisto on luonteeltaan erämainen, ihmisen historia on voimakkaasti läsnä. Alueella on muun muassa karsikkopuita, joissa on nähtävissä vuosisatojen aikana tehtyjä merkintöjä. (Karvinen, 2018, s. 109–110; Luontoon.fi.) Kertomus puiston luontotuvan emännän, metsänvartijasuvun jälkellisen, tarinoinnista nuotiolla yhdistää luontokokemuksen paikalliseen muistelukerrontaan, mikä lisää elämyksen merkityksellisyyttä:

Makkarat paistettiin Virtaniemen leiripaikalla, joka on muinainen asuinpaikka. Sieltä on löydetty kivikautista esineistöä. -- Tulta tuijotellen juttelimme pimeässä syysillassa --. Suomen emäntä -- kertoo tarinoita partisaaneista, karhun kohtaamisista ja Suomenjärven tukinuitosta. Viimeiset tukit on uitettu Suomulta Koitereeseen vuonna 1962. Keskellä kansallispuistoa sijaitseva Iso-Maksimainsaari on ollut partisaanien päätukikohta. (Karvinen, 2018, s. 111–112)

Puistoista nuorin, vuonna 1991 perustettu Koli, kuuluu suomalaisen nationalismin ydintarinoihin. Kävijä tuntee usein alueen kulttuurihistoriallisen taustatarinan, ja karelianistinen lataus vaikuttaa luontokokemukseen (Laurén, 2015). Kansallispuistokertomuksissa nousee kuitenkin esille myös paikan asutushistoriaan ja geologiseen menneisyyteen sitoutuva menneisyyskokemus, joka ainakin osin sivuuttaa tietoisien yhteyden karelianiseen perinteeseen. Kansallispuisto koetaan riittävän autenttiseksi simuloimaan menneiden sukupolvien luontokokemusta (Kansallispuistokeruu, s. 393; Laurén, 2015, s. 8). Paikan tuntu liitetään Karelidien vuoristoon. Eräs matkailija kuvailee Kolin haikean tuulen itkevän ikävöidessään muinaisia vuoria, joiden lomassa se aikanaan sai puhaltaa (Kansallispuistokeruu, s. 82). Paikallinen oppaanakin toimiva Ilmari Martikainen korostaa geologista menneisyyttä Kolin kaikkein ainutlaatuisimpana suojelukohteena, mutta merkittävimmäksi arvoksi hän nostaa paikan henkisen koskettavuuden (Karvinen, 2018, s. 100.)

Kolin kansallispuiston johtajana toimineen Lasse Lovénin mukaan vain pieni osa matkailijoista hakeutuu kohteeseen kulttuurihistorian johdattamana, mutta luontomatkatilijat olisi mahdollista saada kiinnostumaan myös siitä, miten ihmisen kulttuuri on aikojen saatossa nivoutunut luonnonympäristöön. Jo Mustarinnaksi kutsutun vaaran nimeen liittyy kulttuurinen lataus. (Laukkanen, 2010, s. 14; Lovén, 27.6.2017.) Mustarinta-myyttiä onkin hyödynnetty muun muassa kansallispuiston ja luontokeskuksen markkinoinnissa (Koju Film Company, 2014). Myös retkeilijät näyttävät omaksuneen tarinan:

Jo pelkkä Kolin nimi, kun sitä matkan lähestyessä maisteli, herätti syvän kunnioituksen. -- Samalla mieleen kohisi jostain muistin pölyisistä sopukoista sana Mustarinta. Se on paitsi toinen nimitys karhulle -- myös nimi, jota Kolista käytettiin vielä ainakin 1700 luvulla --. Jylhää Kolia pidettiin pyhänä alueena, jolla kerrotaan asuneen mahtavia henkiä. (Huttunen, 2014)

Menneisyyteen liittyvät tarinat nivoutuvat luonnossa liikkumiseen. Matkailijan luonnossa havainnoima menneisyys hahmottuu erään retkeilijän kertomuksessa: hän näki painajaisia yöpyessään paikalla, jossa sijaitsi venäläisten sotakarkurien hauta. Retkeilijän kulkema Pohjois-Karjalan vaellusreitti oli täynnä sotahistorian muistin paikkoja: tuhottu panssarivaunu, räjäytetty silta piikkilankoineen, poteroita, panssarintorjuntakiviä, Rukajärven tie. (Kansallispuistokeruu, s. 107–109.) Toinen kertoja puolestaan puhuu kalliomaalauksista, kohtaamastaan rajakivestä ja Lieksassa Surkansuolla näkemistään opaskylteistä, joissa kerrottiin tavasta karottaa karhu emännän pyllistyksellä (Kansallispuistokeruu, s. 42–47).

Konkreettisten ihmisen jättämien jälkien lisäksi myös luonnon personointi liittyy menneisyyskuvan hahmottamiseen: tykkypuut näyttävät eläviltä hahmoilta ja liekkien varjot luovat mielikuvan tulen ympärillä tanssivista olennoista (Kansallispuistokeruu, s. 347, 387; Karvinen, 2018, s. 101). Luonnonpaikkoihin liittyvässä kokemukseronnassa puhutaan joskus ajantajun hämärtymisestä tai pyhyiden ja jäisyyden kokemuksista (Kansallispuistokeruu, s. 113, 144). Tätä voi kutsua luontoon sulautumiseksi, mutta fenomenologisesta näkökulmasta kyse on ruumiin tuottamista havainnoista; epätosi muuttuu kokijalle todeksi (Hotanen, 2010, s. 140). Nämä kokemukset voimistuvat, jos paikkaan on jo valmiiksi latautunut kulttuurihistoriallisia tarinoita.

Myös luonnonympäristön hoitaminen vanhoihin menetelmin kiinnostaa matkailijoita. Kansallismaiseman lisäksi Kolin kansallispuiston matkailijoita viehättävät perinnetilat, kaskitalouden vaikutuksesta muodostuneet ahot ja niityt sekä tiloilla laiduntavat lampaat ja kyytöt (Karvinen, 2018, s. 100; Tuhkalainen 23.9.2017). Etenkin kaskiviljely on kulttuurisesti tärkeä ihmisen ja luonnon suhdetta Itä-Suomessa määrittänyt tekijä. Sillä on merkitystä paitsi luonnon ennallistamisessa ja sitä kautta luontomuseon ylläpitämisessä, myös identiteetin vahvistajana. Suunnitelmallinen kaskeaminen aloitettiin Kolilla vuonna 1994, ja neljä vuotta myöhemmin avattiin ensimmäinen teemaluontopolku ”Kasken kierros”. Kaskikulttuuri ja sen vaikutus vaara-Karjalan luonnonympäristöön on Kolilla nähty tärkeänä luonnonperintönä, jota halutaan ylläpitää. (Martikainen, Kullberg & Lovén, 2006.) Kaskeaminen edesauttaa myös biodiversiteetin säilyttämistä, joka sekin on oleellinen osa kulttuurista luontomuseota (Martikainen ym., 2006, s. 20).

Kasken kierrosta kulkevat voivat paitsi ihaila luonnonympäristöä myös poimia syksyisin kaskipelloilla kasvavaa naurista (Martikainen ym., 2006, s. 6, 27). Lähiseudun majoituspaikan vetonaulana toimivat Kolin kaskirukiilla täytetyt olkipatjat (Kuikka, 7.1.2019). Kaskeamista, samoin kuin vaikkapa luhtaniittyjen hoitamista Petkeljärvellä, voisi hyödyntää matkailussa myös elämyksellisemmin. Kaskeamisesta on tullut tärkeä talkootyön muoto, ja kaskeamiseen voi periaatteessa osallistua kuka tahansa (Martikainen ym., 2006, 36), mutta sitä ei yleisemmin mainosteta. Esimerkiksi Metsähallituksen paimenviikkojen suuri suosio viittaa siihen, että ihmisiä kiinnostaa osallistuminen elämykselliseen toimintaan. Eläytyminen menneisyyden ihmisen luontosuhteeseen on merkityksiä tuottavaa:

Kesällä 2012 pääsin kokemaan kansallispuistossa Ollilan tilalla karjankutsuhuudot. – Oli vaikuttavaa nähdä kyyttöjen käynti, juoksu, tempoilu ja huutoon rauhoittuminen, kun ne vaihtoivat laidunta toiselle. Karjankutsujan ääni ja runonlaulun melodiat jäivät mieleen. (Kansallispuistokeruu, s. 55–56)

Sopivasti taustoitettuina osallistava toiminta voisi yhdistää paikallisen historiakulttuurin ja ympäristöhoidon ja tavoittaa tällä tavoin sekä historiasta että luonnosta kiinnostuneita matkailijoita. Se, mikä vielä hetki sitten oli jokapäiväistä elämää, on nyt elämyksellistä yhteyttä menneisyyteen.

Kuva 4. Kaksi Kolia: kansallismaisema ja esi-isien elinympäristö. (Kuvat: Volker von Bonin / Historian kuvakokoelma / Museovirasto.)

Museonjohtaja Johanna Lehto-Vahtera on pohtinut kotimuseota merkitysanalyysin näkökulmasta todeten, että ”autenttisuus pyrkii pakenemaan kodin muuttuessa museoksi”. Tästä huolimatta kävijät tavoittavat paikan elämyksellisyyden paitsi tuoksujen ja interiöörin etenkin kokoelmien, esineiden, asiakirjojen ja tallenteiden välittämänä (Lehto-Vahtera, 2014, s. 40–41). Sama ajatus pätee kansallispuistoihin: tieto syventää niistä saatuja kokemuksia. Täydellistä rekonstruktiota menneisyyden luonnonoloista ei voida luoda, mutta mitä enemmän aikaisemille sukupolville tärkeistä paikoista on saatavissa tietoa, sitä paremmin on mahdollista samastua luonnon fyysisen kokemisen ohella myös entisajan ihmisen luontosuhteeseen. Tämä tuo lisäarvoa kansallispuistoihin matkailukohteina. Ne eivät ole vain retkeilypaikkoja vaan tiloja, joissa ihmisen ja biosfäärin välisen vuorovaikutuksen voi kokea monitahoisesti kulttuurihistoriallisen tiedon täydentäessä fyysistä kokemusta.

Aineistosta voidaan vetää se johtopäätös, että luontokohteiden käytettävyydsarvo ja elämyksellisyyds lisäntyvät, kun kävijällä on tietoa paikan menneisyydestä. Kun kulkija sata vuotta sitten kaipasi Kolille kunnollista opastusta ja infrastruktuuria (Hämeen-Anttila, 1922), on nykymatkailijalla jo valittavanaan useita monipuolisia reittejä. Kohteisiin voisi tuoda lisäarvoa kartta tai sovellus, joka avaisi kävijälle maaston asutus- ja kulttuurihistoriaa sekä paikallisia tarinoita.

Runokarjalaa matkailijoille – kansallisen katseen lävistämä historiakuva

Pohjois-Karjalan maakuntaliiton toimesta vuonna 2014 laaditussa toimenpideohjelmassa nostettiin esille niin hyvinvointi-, luonto- kuin kulttuurimatkailukin. Myös hyvinvointimatkailu kytkettiin pitkälti luonnon avulla saavutettaviin terveyshyötyihin. Tyypillisiksi kulttuurimatkailijoiksi identifioitiin modernit humanistit, joita kiinnostavat historia, elämäntavat, ruokakulttuuri ja aidot kokemukset. Ohjelmassa todettiin luontoretkeilykohteisiin suuntautuneiden matkailijamäärien olevan kasvussa. Luonto- ja kulttuurimatkailun kehittäminen nähtiin pääosin erillisinä, ja luontomatkailu sai suunnitelmissa hallitsevan aseman kulttuurimatkailun keskittyessä perinteisiin teemoihin: karjalaisuus, Kolin karelianismi, sotahistoria, ruokakulttuuri ja käsityöperinteet. (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, 2014.)

Ilomantsi on 2000–2010-lukujen matkailuviestinnässä esitetty romanttisena rajaseutuna, joka on syrjässä elämän kiireisyydestä (Björn, 2012, s. 61). Kunnan kotisivulla pitäjä esitellään sotahistorian näyttämönä, Kalevala-kuntana, Suomen ortodoksisimpana paikkakuntana sekä erämaisen luonnon alueena ja karjalaisen kulttuurin vaalijana (Ilomantsi). Ilomantsissa on omaksuttu termi rajakarjalaisuus, jota käytetään viitattaessa alueen luontoon ja historiaan. Kuten karjalaisuuden määritelmät yleensäkin, rajakarjalaisuuden käsite on enemmän symbolinen kuin maantieteellinen. Virallisesti termiä Raja-Karjala on käytetty Suomeen ennen toista maailmansotaa kuluneesta Salmin kihlakunnasta (Wartiainen, 1927, s. 168). Myös Ilomantsi ja tämän tytärkunta Tuupovaara saatettiin joissain tapauksissa lukea Raja-Karjalaan kuuluviksi (Brander, 1927, s. 62–63).

Karjalaisen kulttuurin esittämiseen vakiintuneiden määreiden mukaisesti on historialliset syynsä. Matkailualueena Pohjois-Karjala oli ennen toista maailmansotaa – Kolia ja Pamilonkoskea lukuun ottamatta (Hultin, 1927; Sulopuisto, 2018, s. 8–21) – Karjalan kannaksen ja Laatokan Karjalan varjossa. Laatokan Karjala oli periferiaa, missä luonnon läheisyys ja siihen liittyvä tapakulttuuri toivat matkailuun eksoottisen vivahteen:

”Runojen ja metsäin Karjalaa” on Rajakarjala. Siellä laulujoutsen vielä lepää rämeestä lähteneen joen ruskealla vedenpinnalla, siellä hirvet ja peurat kätkeytyivät tiheikköihin, siellä kuhisee järvissä tummia haukia ja kirkkaissa harjajärvissä heleänpunaisia ahvenia. Siellä on vielä jäljellä paljon karjalaista tunnelmaa – luonnon salaperäisyyttä, joka saa kulkijan – laskeutumaan polvilleen ja painamaan päänsä maata kohti luomakunnassa ilmenevän – salaperäisen ja kauniin edessä. (Rosberg, 1927, s. 17)

Eksoottisuus liittyi etäisyyteen: matkailijan vaivautuessa syrjäseudulle hänen uskottiin haluvan nähdä omaperäistä kansaa ja luontoa, Kalevalan taikamaita (Wartiainen, 1927, s. 168–169). Seutuun kehoitettiin tutustumaan mitä pikimmin: Raja-Karjala oli ollut vaikeakulkuisten taipaleitten takana, mutta uusien yhteyksien vuoksi sen kansatieteellinen alkuperäisyys alkoi olla vaarassa (Brander, 1927, s. 75). Syrjäseuturomantiikalla kuvailtiin myös Pohjois-Karjalaa. Viipurin ruotsalaisen lyseon lehtori Herman Hultin oli Pamilonkoskella vieraillessaan löytänyt etsimänsä erämaaympäristön, mutta itse koski oli kadonnut: sitä peitti 50 000 tukin muodostama tukos, jonka alla koski raivoissaan pauhasi (Hultin, 1927, s. 190–191, 196–197). Hultinin kirjoitus kuvaa ihmisen ja luonnon toimijuuden välistä konfliktia aikana, jolloin metsäteollisuus ja

luonnon laajamittainen hyödyntäminen tukkilaistarinoineen oli peittämässä alleen kansallisromanttista erämaataulua.

Kuva 5. Erämaan mystiikkaa. Koitajoen Pamilonkoski kuvattuna 1900-luvun alkuvuosien postikorttiin. (Kuva: Karjalaisen osakunnan kokoelma / Museovirasto.)

Toisen maailmansodan jälkeen laatokankarjalaisen perinteen säilyttäminen siirtyi Pohjois-Karjalalle, ja osan alueestaan menettäneestä Ilomantsista tuli itäisemmän alueen perinteen kantaja. Tuupovaaralle jäi aluemenetysten jälkeen palanen Korpiselän pitäjää, jonka historia-kulttuuria oli pitkään rakennettu erämaaluonnon varaan. Toisen maailmansodan jälkeisessä kotiseutuliikkeessä perustettiin yhdistyksiä ja museoita säilyttämään katoavaa maailmaa ja rakentamaan kulttuurista identiteettiä. Samalla maaseudun tyhjentyville alueille etsittiin uusia elinkeinoja. Itärajan kunnat perustivat vuonna 1965 maamme ensimmäisen matkailutien, *Runon ja rajan tien* (Sulopuisto, 2018, s. 28). Tämä kertoo tarpeesta käsitteellistää uutta itärajaa ja hyödyntää menetettyihin alueisiin liitettyjä mielikuvia osana uuden rajaseudun matkailua. 1980-luvulla Ilomantsi-Tuupovaaran aluetta alettiin tietoisesti markkinoida Runo-Karjalan nimellä (Piitulainen, 2014).

Runo-Karjalan ydin, *Kalevala*, on paitsi yksi alueen historiakulttuurin avaintarinoista myös tekijä, joka sitoo yhteen historiakulttuurin ja luontosuhteen (Aineeton kulttuuriperintö). Ilomantsi julistautui vuonna 1982 Kalevala-kunnaksi, jolla oli oikeus kantaa kansalliseepoksen perinnettä, koska *Kantelettaren* keskeisiä runoja on kerätty kunnan alueelta. Taustalla oli kilpailu siitä, kuka on oikeutettu käyttämään eeposta matkailullisena houkuttimena. (Martikainen,

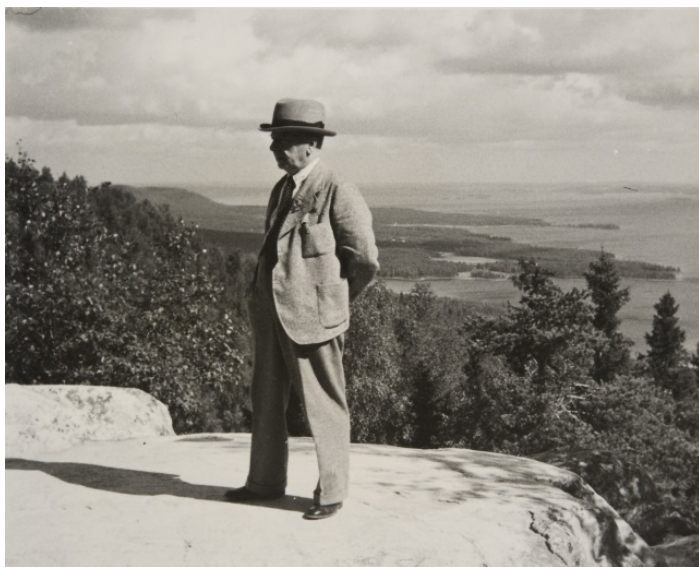
2011, s. 4, 47, 54.) Kalevalainen perintö näkyy etenkin Parppeinvaaran runokylässä, jonne on siirretty Lönnrotille laulaneen Mateli Kuivalattaren aittoja (Parppeinvaaran runokylä).

Myös *Kalevalaa* voidaan tarkastella historiakulttuurin näkökulmasta. Kalevalaiseksi menneisyydeksi mielletty tarina oli Lönnrotin valintoihin perustuva konstruktio, jossa luonnon-tilainen syrjäseutu näyttölee keskeistä osaa. Lönnrot karsi pois esimerkiksi Ilomantsin alueelta kerättyä seksuaalista runoutta, ja Mateli Kuivalattarelle *Kantelettaren* esipuheessa suotu merkintä nosti tämän ikoniseksi hahmoksi, vaikka Kuivalattaren roolista ei kaikilta osin olekaan varmaa tietoa. 1900-luvun alussa Kuivalattaresta alkoi tulla koko pitäjän runomaineen ylläpitäjä. Runonlaulajakuvien muotoutumisessa ei ole kysymys tarkoitushakuisesta keksimisestä, mutta valikoiminen on tehnyt menneisyydestä kunkin ajan tarpeisiin muokkautuvaa. (Seppä 2015, s. 12, 68–117).

Historiantutkija Ismo Björn (2012, s. 60) on kutsunut Ilomantsia mielentilaksi, konstruktioksi ja metaforaksi itäsuomalaisuudelle. Turistien on oletettu haluavan nähdä taistelupaikkoja, ortodoksisuutta ja rajaseutua, ja näitä on painotettu esimerkiksi luterilaiseksi koetun savottaperinteen sijaan. Eksoottinen Ilomantsi on monille paikallisille vaikea samastumisen kohde, mutta suurta kertomusta ylläpidetään yhteisestä velvollisuudentunnosta. (Björn 2012, s. 62.) Sama ilmiö näkyy Lieksassa. Kunnan verkkosivuilla historia on tyypistetty tekstiin, jossa tietokirjailija Asko Saarelainen tiivistää alueen menneisyyskäsityksen. Tarina alkaa paikallisen kirjailijan Heikki Turusen säkeillä, joissa korostuvat Pielinen, vaarat ja havumetsä. Saarelainen mukaan Lieksassa ovat vuosisatojen aikana kohdanneet itä ja länsi sekä luonto ja kulttuuri, metsä on tarjonnut leivän ja virkistykseen ja kulttuuri ja tavarat ovat liikkuneet Lieksanjokea pitkin. Matkailuun liittyen tuodaan esille karelianismi, Koli ja sotahistoria. (Lieksan kaupunki.) Tekstistä heijastuu tietty ristiriita paikallisen Lieksan ja matkailu-Lieksan välillä: jälkimmäinen on vahvasti kiinni kansallisen katseen varaan rakentuneessa ydintarinassa.

Paikalliskuvauksissa Lieksan menneisyys on yhtä kuin erämaa, vaarat, Koli, Ruunaa ja Pielinen, ja menneisyyskokemus hahmottuu luonnonympäristön välityksellä. Paikallinen kirjailija Heikki Turunen on keskeinen pohjoiskarjalaisen kansanomaisen menneisyyskuvan rakentaja. Teoksessaan *Hämärähetken tarinoita* (2010) hän on havainnoinut suulliseen perinteeseen pohjautunutta lapsuutensa maailmaa ja reflektoinut ikäpolvensa suhdetta menneisiin sukupolviin: suullisen tarinankerronnan vähentymisen takia yksi menneisyyskuvan tuottamisen linkki tuntuu katkenneen. Turusen teksteissä ilmenee personoitu luonto: metsä, äiti-Pielinen ja Koli, Mustarintainen, Karelidien poika. Turunen kirjoittaa, kuinka Kolin puiden on kuultu soittavan hätäkelloja suomalaisen alkukansan rippeille toivoen, etteivät nämä luopuisi isiensä, Kolin jumalien palvojen uskosta. (Turunen & Turunen, 1997, s. 119.) Tämän uskon voi mieltää kulttuuriseksi, sukupolvien ketjussa kulkevaksi luontosuhteeksi. Turunen on myös sanoittanut syrjäisyyteen liittyvää alemmuudentunnetta kehottaen arvostamaan luonnosta eläneiden tarinankertojien perinnettä:

Meiltä tulette, hävetkää sitä ja kieltäkää se vaikka kuinka. Olette itää enemmän kuin länttä, – – kertojanasennossa könöttäneiden ahavoituneiden ukonvänttyröiden penskoja, kirjatonta vilkkusilmäistä kototekoisten tarinoiden kansaa. Kalevalan heimoa, järvenselkien vilkettä, heinäniit-tyjen ja saunansavun ja venetervan tuoksua, harmaita latoja, havumetsän huminaa riihen takana. (Turunen, 2010, s. 34)

Kuva 6. Pohjoiskarjalaisen maiseman ikonisoitunut kuvataiteilija Eero Järnefelt Kolilla vuonna 1936. (Kuva: Matkailun edistämiskeskuksen kokoelma / Museovirasto.)

Tämä luonnon rytmisissä elävien tarinankertojien paikallisuus ei juurikaan näy alueen markkinoinnissa, vaan matkailijoita varten konstruoidussa historiakulttuurissa Lieksa on useimmiten ulkopuolisen katseen kohde. Pohjois-Karjalan Matkailuyhdistyksen täytettyä 125 vuotta yhdistys valitsi juhluvuoden teemaksi karelianismin uuden tulemisen (Sulopuisto, 2018, s. 58). Alueella virinnyttä uskarelianismia edustaa vuonna 2015 perustettu Monola-seura, joka on keskittynyt ylläpitämään ”Sibeliuksen, Kalevalan ja karelianismin perintöä Pielisen-Karjalan alueella”. Sen ensimmäinen hanke on ollut Johan ja Aino Sibeliuksen häämatkakohteen, Monolan aitan, kunnostaminen ja hyödyntäminen alueen kulttuurimatkailussa. Elämyksellisyyttä on pyritty lisäämään kuljettamalla turistit Lieksan kirkolta koskiveneillä samaa reittiä kuin Sibeliuksen pariskunnan kerrotaan kulkeneen. (Monola-seura.) Karelianismin ja kansanuskon välistä suhdetta ilmentää Ukko-Kolin ystävät -niminen yhdistys, jonka ajattelussa aineettomaksi kulttuuriperinnöksi mielletty kalevalainen luontosuhde ja hengellinen luontokokemus kytkeään Kalevalaan ja kansallistaitelijoihin (Ukko-Kolin ystävät).

Vaikka ulospäin myydyssä Karjala-kuvassa korostuu usein kansallisromantiikka, on alueen kulttuuri-kohteissa, kuten Parppeinvaaran runokylässä, Pielisen ulkoilmamuseossa ja Möhkön ruukkimuseossa, avattu myös kulttuurista luontosuhdetta. Kaksi ensin mainittua kohdetta ovat Pohjois-Karjalan biosfäärialueen yhteistyökumppaneita. Museoissa luontosuhteen paikalliset representaatiot ja niiden suhde elinkeinon tulevat esille voimakkaammin kuin yleisessä matkailupuheessa: museoissa esiteltävä metsätyöperinne, savotat ja ruukkielämä eivät suoraan istu eksoottisen karjalaisuuden tarinaan. Etenkin Möhkön ruukkimuseon ja Petkeljärven kansallispuiston muodostama matkailualue hyödyntää vahvasti kulttuurista luontoa ja sen vaikutusta paikalliseen elämään. (Ilmolahti, ym., 2018; Lähteenmäki, Ilmolahti & Colpaert, 2019; Tiedonanto Jansson.)

Matkailijoiden kerrotaan 1800- ja 1900-lukujen taitteessa seuranneen taiteilijoita, ja tämän päivän matkailuun tuotetun aineiston perustella on pääteltävissä, että sama ajatus pätee osin edelleen. On kuitenkin todennäköistä, että hyvinvointiluontoa, kokemuksellisuutta ja kestävyyttä arvostavat matkailijapolvet viehättyisivät myös ruohonjuuritason tarinoiden Karjalasta, jossa luonto nähdään elinympäristönä, ei vain kansallisen katseen kohteena.

Kansallisesta katseesta kohti paikallisia luontomerkityksiä?

Tässä artikkelissa on arvioitu kulttuurisen luonnon roolia Pohjois-Karjalan biosfäärialueella matkailua varten tuotetussa historiakuvassa. Kulttuurista luontoa voidaan pitää museaalisenä elementtinä, joka lisää kohteiden kiinnostavuutta ja elämyksellisyyttä. Matkailua varten sanallistettu ja merkitty kulttuurinen luonto on eräänlainen luontomuseo, joka voimistaa paikallisia historiakuvia. Etenkin kansallispuistot ovat perustamisestaan lähtien olleet sivistyshistoriallisia näytteitä, joiden tarkoitus on representoida entisaikojen ihmisen elinympäristöä. Metsäluonto edustaa alueen menneisyyttä, ja paikallisten luontoon liittyvien merkitysten hyödyntäminen historiakulttuurin rakennusaineena tuo kerrontaan syvyyttä, koska paikallinen menneisyyskuva on elimellisesti sidoksissa luonnonympäristöön.

Paikallisen historiakulttuurin rakentamiseen kytkeytyy edelleen vahvasti rajaseutuidentiteetti ja menetettyjen alueiden perintö. Pohjois-Karjalan biosfäärialueen kuntien historiakuva mukailee kansallista tarinaa. Matkailijoiden oletetaan hakevan kansallismaisemaa, eksotiikkaa ja kalevalaisia laulumaita. Tämän kuvan rakentaminen oli voimakasta elämysmatkailun synty-aikoihin 1920-luvulla. Toisen maailmansodan jälkeen erämaaromantiikan, runokarjalaisuuden ja kalevalaisuuden ylläpitäminen vakiintui keskeiseksi osaksi Pohjois-Karjalan itseymmärrystä matkailun noustessa alueella keskeiseksi elinkeinoksi. Alue on historiakulttuurin näkökulmasta ensisijassa kansallisen katseen kohteena, ja paikallinen kulttuuri tuntuu usein muokkautuvan tämän tarpeen mukaisesti.

Autenttisuuden arvioiminen on matkailua varten luoduissa maailmoissa keskeistä. Oleellisinta on se, ilmentääkö kulttuurinen luonto niitä merkityksiä, joita sen halutaan välittävän. Karjalassa aihe on erityisen jännitteinen, koska alue on saanut poikkeuksellisen suuren sijan kansallisessa kuvastossa. Paikallista menneisyyskuvaa tarkastellaan kansallisromanttisen linsin läpi: 1800-luvulla ja sen jälkeen luodut käsitykset kalevalankarjalaisuudesta estävät katseen pääsemisen paikallisen menneisyyden ominaispiirteisiin, ulos kehystetystä maisemataulusta. Oma erityisyyttä lähestytään kansallistaitelijoiden silmin, ja karelianismia tuotteistetaan uudelleen 2010-luvun eläväksi perinnöksi. Aitta, jossa Sibelius on yöpynyt, saa merkityksensä satunnaisesta vieraasta, ja ympäristö saa merkityksensä aitasta, jonka sen erityisyyden tulkki on kosketuksellaan pyhittänyt. Kolia, pyhää vuotta, myydään taiteilijoiden Kolina, ei niinkään paikallisille merkityksellisenä luonnonpaikkana. Geologisen menneisyyden tarina kulkee karelianistisen kuvaston rinnalla korostaen sekin alueen myyttisyyttä.

Luonnonympäristön historiallinen ja kulttuurinen merkitys Pohjois-Karjalassa on kiistan. Sillä on keskeinen sija etenkin biosfäärialueen matkailussa ja historiakulttuurissa. Myös elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden näkökulmasta luonnonympäristö tuo historiakulttuuriin selkeää lisäarvoa, kun luonnossa liikkumiseen liittyvä kehollisuus ja elämyksellisyys on mahdollista yhdistää historiallisiin tarinoihin. Yhteisöllisyyden ja paikallisuuden kannalta on

oleellista, vastaako ulospäin myytävä, kyltein merkitty ja infotauluin avattu menneisyyskuva paikallisten kokemusta. Koska tutkittavana oleva alue on jo suhteellisen kauan pitänyt turismia yhtenä merkittävimmistä elinkeinoistaan, on siellä totuttu muokkaamaan historiakuva matkailijoiden tarpeisiin.

Merkitysanalyyssissä käytettävä objektin kuntoon ja edustavuuteen viittaava ideaalitalan määritelmä on olennainen tarkasteltaessa luonnon merkitystä historiakulttuurin osana. Luonto on jatkuvasti muuttuva kokonaisuus, ja siitä, miten paljon ihminen saisi puuttua luontomuseoiden todellisuuteen, keskustellaan jatkuvasti. Ideaalitala riippuu siitä, kenen todellisuutta musealisen luonnon toivotaan representoivan: metsästäjä-keräilijän, metsää raivaavan talonpojan vaiko ehkä metsässä karjaansa hoitavan pientilallisen. Maisemanhoito, kaskeaminen ja perinnelajien ylläpitäminen edustavat myöhempää historiaa kuin kansallispuistopioneerien tarkoittama neitseellinen erämaaluonto, mutta ne myös kiinnostavat matkailijoita ja mahdollistavat elämyksellisen osallistumisen kulttuurisen luonnon hoitamiseen. Ne ovat helposti samastuttavaa hiljattain poistuneiden sukupolvien historiaa verrattuna esimerkiksi metsään peittyneisiin kivikautisiin asuinpaikkoihin.

Luonnonympäristö on mitä suurimmassa määrin hyödynnettävissä kulttuurimatkailuun, ja historiakulttuurin voidaan katsoa olevan merkityksellinen myös luontomatkailijoille. Kulttuuriseen luontoon liittyvät tarinat ja tiedot lisäävät paikan elämyksellisyyttä. Nämä kaksi elementtiä yhdistämällä voidaan tavoittaa laajempia ihmisryhmiä kuin puhumalla yksinomaan luonnossa patikoimisesta tai perinteisestä kulttuurimatkailusta. Tieto ihmisen historiasta tai ihmisen jäljet luonnossa lisäävät elämyksen intensiteettiä. Vaikka opittu ja omaksuttu historia-kulttuuri vaikuttaa luonnossa koettuun menneisyyskuvaan, on se henkilökohtaiseen kokemukseen yhdistyneenä monisyisempi kuin tuotettu kansallinen tarina. Eräässä retkikertomuksessa elämyksellinen retkeily kansallispuistossa linkittyy suhteeseen koko biosfäärin kanssa:

Yön jo laskeuduttua kuvaan vielä päivän päätteeksi kirkasta tähtitaivasta. Otava saa pääroolin monessa otoksessa. Tykkylumiset korkeat puut ovat kuin valkeita muistomerkkejä tummansinisen, pilkullisen taivaan alla. Yksi kirkkaimmista – Pohjantähti, taivaan napa – saa minut hetkeksi heittäytymään hankeen seljälleen. (Kansallispuistokeruu, s. 388)

Vaikka kokemus on henkilökohtainen, se edellyttää kulttuurista tietoa ihmisen taivaankappaleille antamista merkityksistä. Ihminen on osa biosfääriä, ja ilmastonmuutoksen herkistämässä maailmassa tämä tosiasia korostuu entisestään.

Lähteet

Kirjallisuus

Ahonen, S. (2018). Kansalliset myytit katoavana historiakulttuurina. *Ennen ja nyt*, 2/2018. Haettu 28.2.2019 sivulta <http://www.ennenjanyt.net/2018/09/kansalliset-myytit-katoavana-historiakulttuurina/>

Aineeton kulttuuriperintö. Kalevalainen luontosuhde. Haettu 29.1.2018 osoitteesta https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Kalevalainen_luontosuhde

- Anttila, A. (2005). *Loma tehtaan varjossa: Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisisäätely Suomessa 1930-1960-luvuilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aronsson, P. (2000). *Makten över minnet: Historiekultur i förändring*. Lund: Studentlitteratur.
- Aronsson, P. (2004). *Historiebruk – att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur.
- Beck, U. (1990). *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt*. (Suom. H. Lempa.) Tampere: Vastapaino.
- Björn, I. (2012). Miten Ilomantsista tuli Ilomantsi? Teoksessa S. Knuuttila, H. Järviluoma, A. Logrén & R. Turunen (toim.), *Syrjäseudun idea – Kulttuurianalyysyjä Ilomantsista* (s. 60–66). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Brander, U. (1927). Raja-Karjala. *Suomen matkailijayhdistyksen vuosikirja 1927*, 62–75.
- Byrne, D. (2013). Engaging culture and nature. Teoksessa S. Brockwell, D. Byrne & S. O'Connor (toim.), *Transcending the culture-nature divide in cultural heritage: Views from the Asia-Pacific region* (s. 1–12). Canberra: Australian National University.
- Edelheim, J. (2017). Matkailunähtävyys. Teoksessa J. Edelheim & H. Ilola (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet* (s. 53–58). Rovaniemi: Lapland University Press.
- Edensor, T. (2001). Walking in the British countryside: Reflexivity, embodied practices and ways to escape. Teoksessa P. Macnaghten & J. Urry (toim.), *Bodies of nature* (s. 81–106). London: Sage.
- Grönholm, P. & Sivula A. (2010). Mitä meillä on jäljellä? Teoksessa P. Grönholm & A. Sivula (toim.), *Medeasta pronssisoturiin: Kuka tekee menneestä historiaa?* (s. 11–20). Turun historiallinen yhdistys.
- Haila, Y. (2004). *Retkeilyn rikkaus: Luonto ympäristöhuolen aikakaudella*. Helsinki: Taide.
- Hallikainen, V., Sievänen, T., Tuulentie S. & Tyrväinen, L. (2014). Luonto kokemusten ja elämysten lähteenä. Teoksessa L. Tyrväinen, M. Kurttila, T. Sievänen & S. Tuulentie (toim.), *Hyvinvointia metsästä* (s. 36–47). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hemming, R. (1989). Saksalaiset ovat Suomen matkailulinkeino suurin mahdollisuus. *Matkailusilmä*, 1/1989, 6–7.
- Hildén, I. (1927): Luonnonsuojelutyö Suomessa: Mietteitä uuden eduskuntaesityksen johdosta. *Suomen puu: Suomen puutavara- ja paperimiesten äänenkannattaja*, 5/1927, 57–60.
- Hotanen, J. (2010). Merleau-Ponty ja ruumiillinen subjekti. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.), *Fenomenologian ydinkysymyksiä* (s. 134–148). Helsinki: Gaudeamus.
- Hovi, T. (2017). Kulttuurimatkailu. Teoksessa J. Edelheim & H. Ilola (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet* (s. 64–69). Rovaniemi: Lapland University Press.
- Hultin, H. (1927). Kolinvaara ja Pamilonkoski, kaksi Pohjois-Karjalan nähtävyyttä. *Finlandia*, 1/1927, 190–198.
- Huttunen A. (9.7.2014). Koli, Mustarinta – niin paljon enemmän kuin kansallismaisema. Haettu 8.1.2018 osoitteesta <https://retkipaikka.fi/mustarinta-koli-niin-paljon-ennemman-kuin-kansallismaisema/>
- Hämeen-Anttila, V. (1922). Koli ja tulevaisuus. *Maailma*, 9/1922.

- Häyhä, H., Jantunen, S. & Paaskoski, L. (2015). *Merkitysanalyysimenetelmä*. Helsinki: Suomen Museoliitto. Haettu 12.2.2019 osoitteesta <https://www.museoliitto.fi/doc/Merkitysanalyysimenetelma1.pdf>
- Ilmolahti, O., Lähteenmäki, M., Karhu, J. & Osipov, A. (2018). Vihreä museo: Paikallisuus, identiteetti ja ekomuseoliike. *Elore*, 25(2), 100–127. <https://journal.fi/elore/article/view/77208/38469>
- Ilmonen, K. (2016). *Kulttuuriperintö maaseudun matkailuyritysten tuotteissa ja palveluissa*. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Ilomantsi. Pogostan pitäjä. Haettu 29.1.2018 osoitteesta <http://www.ilomantsi.fi/pogostan-pitaja>
- Kalela, J. (2010). Historian rakentamisen mieli ja tutkijan valinnat. Teoksessa P. Grönholm & A. Sivula (toim.), *Medeistä pronsisoturiin: Kuka tekee menneestä historiaa?* (s. 40–59). Turun historiallinen yhdistys.
- Kallinen, T., Nygren, A. & Tammisto, T. (2012). Luonto-kulttuuri-jaotteluista tilanteellisiin luontosuhteisiin. Teoksessa T. Kallinen, A. Nygren ja T. Tammisto (toim.), *Ympäristö ja kulttuuri* (s. 9–35). Helsingin yliopisto.
- Kalliola, R. (1953). Alkusanat. *Suomen Luonto*, 1/1953, 6–7.
- Kalliola, R. (1954). Matkailu ja retkeily luonnonsuojelun näkökulmasta. *Suomen Luonto*, 1/1954, 9–21.
- Kareliabiosphere. Mitä biosfäärialueet ovat? Haettu 5.6.2019 osoitteesta <http://www.kareliabiosphere.fi/in-finnish/etusivu/mit%C3%A4-biosfaarialueet-ovat/>
- Karhukorva, R., Kärkkäinen, S. & Paaskoski, L. (2017). *Metsäsuhteiden kenttä*. Punkaharju: Lusto. Haettu 26.2.2019 osoitteesta https://issuu.com/luston_julkaisuja/docs/metsasuhteiden_kentta
- Karjalainen P. T. (2007). Paikoista maisemiin: Ympäristön eletty mieli. Teoksessa Y. Sepänmaa, L. Heikkilä-Palo & V. Kaukio (toim.), *Maiseman kanssa kasvokkain* (s. 50–57). Helsinki: Maahenki.
- Karu Survival. Haettu 11.2.2019 osoitteesta <https://www.karusurvival.com/fi/etusivu>
- Karvinen, T. (2018). *Kansallispuistot: Maamme luonnon helmet*. Jyväskylä: Docendo.
- Kettunen, M. (7.2.2019). Pohjois-Karjala – Euroopan itäisin erämaa. Haettu 11.2.2019 osoitteesta <https://retkipaikka.fi/pohjois-karjala-euroopan-itaisin-eramaa/>
- Knuuttila S. & Piela, U. (2014). Ympäristömytologia – havainto ja tulkinta. Teoksessa S. Knuuttila & U. Piela (toim.), *Ympäristömytologia* (s. 7–20). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koju Film Company. (2014). Mustarinta. A Film about Koli. Haettu 8.1.2018 osoitteesta Koli-filmi, <https://kojufilm.com/mustarinta-a-film-about-koli/>
- Kumpulainen, J., Laiho, J. & Pirinen, M. (2007). *Petkeljärvi–Putkelanharjun ja Puohtiinsuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma*. Vantaa: Metsähallitus.
- Laukkanen, M. (2010). Kolin–Ruunaan alueen luontomatkailusuunnitelma. Vantaa: Metsähallitus.
- Laurén, K. (2015). Kokemuksia Kolin kansallispuistosta ja -maisemista. Menneisyyden kertomukset nykypäivän luontokokemusten muokkaajina. *Elore*, 22(2). http://www.elore.fi/arkisto/2_15/lauren.pdf

- Lehto-Vahtera, J. (2015). Henkilömuseo on merkitysten koti. Teoksessa H. Häyhä, S. Jantunen & L. Paaskoski (toim.) *Merkitysanalyysimenetelmä* (s. 39–42). Helsinki: Suomen Museoliitto. Haettu 12.2.2019 osoitteesta <https://www.museoliitto.fi/doc/Merkitysanalyysimenetelma1.pdf>
- Leppänen, M & Pajunen, A. (2017). *Terveysmetsä: Tunnista ja koe elvyttävä luonto*. Helsinki: Gummerus.
- Lieksan kaupunki. Lieksan historiaa ja nykypäivää (kirjoittanut Asko Saarelainen). Haettu 29.1.2019 osoitteesta <https://www.lieksa.fi/documents/89419/364323/Lieksan+historiaa+ja+nykyp%C3%A4iv%C3%A4C3%A4+-+Asko+Saarelainen.pdf/d2c995c0-740f-1fc4-8d8d-5f8e-b616a9b7>
- Linkola, K. (1926). Suunnitelma luonnonsuojelualueiden erottamiseksi Pohjois-Suomen valtiomailla. *Silva Fennica*, 1/1926.
- Linkola, K. (1927). Luonnonsuojelualueistamme. *Hakkapeliitta*, 29/1927, 17–19.
- Luontoon.fi. Kansallispuistot – Upeinta Suomea. Haettu 29.1.2018 osoitteesta <https://www.luontoon.fi/kansallispuistot>
- Lusto (2015). *Luston kokoelmapolitiikka*. Punkaharju: Suomen Metsämuseo. Haettu 26.2.2019 osoitteesta http://www.lusto.fi/wp-content/uploads/Luston_kokoelmapolitiikka_2015_julk.pdf
- Lähde, V. (2005). Luonnonkatastrofin luonto. *niin&näin*, 12(1), 31–34.
- Lähtenmäki, M., Ilmolahti, O. & Colpaert, A. (2019). Represented nature: Environmental dialogue in the Finnish-Karelian historical museums. (Submitted manuscript.)
- Martikainen, M. (2011). Kilpalaulanta kalevalaisesta perinteestä. Ilomantsin ja Kuhmon kuntien oikeus kalevalaisen perinteen matkailulliseen hyödyntämiseen puhunnassa ja toteutuksessa. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia.
- Martikainen, I., Kullberg, S. & Lovén, L. (2006). *Kolin kansallispuiston luontopolut: Kasken kierros*. Koli: Metsäntutkimuslaitos. Haettu 5.6.2019 osoitteesta <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/kolikasreittiopas.pdf>
- Miettunen, K. (2009). *Menneisyys ja historiakuva: Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Monola-seura. Haettu 29.1.2019 osoitteesta <https://www.monola.fi/seurasta>
- Möhkön ruukki. Möhkön tomina 1882. Haettu 12.11.2018 osoitteesta <http://www.mohkonruukki.fi/fi/m%C3%B6hk%C3%B6n-ruukki-4/245-m%C3%B6hk%C3%B6n-tarinat-4>
- Paasi, A. (1986). *Neljä maakuntaa: Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä*. Joensuun yliopisto.
- Paaskoski, L. (2015) Lyylin puuloota – merkitysanalyysi esineen tulkinnassa. *Artefactum*, 6. Haettu 12.2.2019 osoitteesta <http://www.artefacta.fi/tutkimus/artefactum/6>
- Palmgren, R. (1922). *Luonnonsuojelu ja kulttuuri I–II*. Helsinki: Otava.
- Parppeinvaaran runokylä. Haettu 18.2.2019 osoitteesta <http://www.parppeinvaara.fi>

- Pekurinen, M. (1997). Sivistys velvoittaa: Klassinen luonnonsuojelu Suomessa. Teoksessa H. Roiko-Jokela (toim.), *Luonnon ehdoilla vai ihmisen arvoilla? Polemiikkia metsien suojelusta 1850-luvulta 1990-luvulle* (s. 129–166). Jyväskylä: Atena.
- Perttula, M. (2006). *Suomen kansallispuistojärjestelmän kehittyminen 1960–1990-luvuilla ja U.S. National Park Servicen vaikutukset puistojen hoitoon*. Vantaa: Metsähallitus.
- Petrisalo, K. (2001). *Menneisyys matkakohteena: Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pihlman, S. (2007). Museo ja ympäristö. Teoksessa P. Kinanen (toim.), *Museologia tänään* (s. 210–234). Helsinki: Suomen museoliitto.
- Piitulainen, H. (2014). Patikkapoluilta Korpiselkä-taloon: Tuupovaaran matkailun kehittäminen 1960- ja 1980-luvuilla. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2014). *Pohjois-Karjalan matkailun teema- ja toimenpideohjelma 2014–2020*. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Raivo, P. J. (2007). Menneisyys ja perinne kulttuurimatkailun resurssina. Teoksessa S. Knuuttila & U. Piela, *Menneisyys on toista maata* (s. 269–286). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rantala, J. (2012). *Lapset historiakulttuurin kuluttajina*. Helsinki: Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Rantala, O. (2017). Luontomatkailu. Teoksessa J. Edelheim & H. Ilola (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet* (s. 59–63). Rovaniemi: Lapland University Press.
- Richardson, M. (2001). *The experience of culture*. London: Sage.
- Ricœur, P. (2000). *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. Paris: Éditions du Seuil cop.
- Rosberg J. E. (1927). Karjala. *Suomen matkailijayhdistyksen vuosikirja 1927*, 7–17.
- Russel, R. & Winkworth, K. (2009). *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Collection Council of Australia. Haettu 3.6.2019 osoitteesta <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf>
- Saari, J. (25.9.2017). Esittelyssä Tea Karvisen näyttävä uutuusteos: Kansallispuistot – maamme luonnon helmet. Haettu 28.2.2019 osoitteesta <https://retkipaikka.fi/vapaa/esittelyssa-tea-karvisen-nayttava-uutuusteos-kansallispuistot-maamme-luonnon-helmet/>
- Saarinen, J. (2005). *Luontomatkailun kehittäminen ja tutkimus Suomessa*. (Metlan työraportteja 52.) Haettu 11.1.2019 osoitteesta <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwpo20-14.pdf>
- Salmi, H. (2001). Menneisyyskokemuksesta hyödykkeisiin – historiakulttuurin muodot. Teoksessa J. Kalela & I. Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia* (s. 134–149). Helsinki: SKS.
- Seppä, T. (2015). *Kohtaamisia menneen kanssa: Tutkimus kansanrunousaineistojen synnystä ja myöhemmistä tulkinnoista*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

- Similä, M., Tervonen, A. & Tuhkalainen, K. (2006). *Koitajoen Natura-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma*. Helsinki: Metsähallitus.
- Soini, Y. (1950). Ajatuksia luonnon- ja kansallispuistojen merkityksestä: Tieteen- ja kulttuurialojen edustajien lausuntoja. *Suomen Luonto*, 1/1950, 15–16.
- Sulopuisto, S. (2018). *Pohjois-Karjalan Matkailu ry – 125 vuotta aatteellista matkailutyötä Pohjois-Karjalassa*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Matkailu ry.
- Suunnitelma uusiksi luonnon- ja kansallispuistoiksi. *Suomen Luonto*, 1/1948, 9–33.
- Syrjämaa, T. (2004). Aurinkoa ja lunta: Muuttuvat matkailutottumukset. Teoksessa A. Kostiainen, J. Ahtola, L. Koivunen, K. Korpela, & T. Syrjämaa, *Matkailijan ihmeellinen maailma: Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme* (s. 172–186). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Söyrinki, N. (1957). Luonnonsuojelumme saavutuksia ja tavoitteita. *Suomen Luonto*, 1/1957, 1–27.
- Taivainen, J. (2010). *Lieksa Ruunaan alue: Kulttuuriperintökohteiden inventointi / KMO (00343)*. Vantaa: Metsähallitus. Haettu 13.6.2019 osoitteesta <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/mt/kmo-lieksa-ruunaa.pdf>
- Taivainen, J. (toim.) (2016). *Metsiin kadonneet – Valtion metsien kulttuuriperintökohteiden inventointihanke 2010–2015*. Vantaa: Metsähallitus.
- Turunen, H. (2010). *Hämärätunnin tarinoita*. Helsinki: WSOY.
- Turunen, H. & Turunen, R. (1997). *Pielisen kirja: Kansallismaisema kahden taiteilijan elämänä*. WSOY: Porvoo, Helsinki, Juva.
- Tyrväinen L. & Tuulentie S. (2007). Luontomatkaillen tutkimus laajenee, moninaisuus lisääntyy. Teoksessa L. Tyrväinen & S. Tuulentie (toim.), *Luontomatkaillen, metsät ja hyvinvointi* (s. 5–13). (Metlan työraportteja 52.) Helsinki. Haettu 3.1.2019 osoitteesta <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwpo52-02.pdf>
- Unesco. Man and the Biosphere Programme. Haettu 13.6.2019 osoitteesta <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/>
- Ukko-Kolin ystävät. Luontorauha – Pax Natura. Haettu 29.1.2018 sivulta https://www.ukko-kolinystavat.fi/media/Ystavien%20tiedotteet/ESITE%20Luontorauha%2024_6_2017_%20doc.pdf
- van der Duim, R. (2005). *Tourismscapes: An actor-network perspective on sustainable tourism development*. Dissertation, Wageningen University.
- Vilkuna, K. (1950). Ajatuksia luonnon- ja kansallispuistojen merkityksestä: Tieteen- ja kulttuurialojen edustajien lausuntoja. *Suomen Luonto*, 1/1950, 13.
- von Bonsdorff, P. (2007). Maisema toiminnan ja kuvittelun tilana. Teoksessa Y. Sepänmaa, L. Heikkilä-Palo & V. Kaukio (toim.), *Maiseman kanssa kasvokkain* (s. 33–49). Helsinki: Maahenki.
- Wartiainen, E. (1927). Laatokan pohjoisrannikko, Valamo ja Raja-Karjala. *Finlandia*, 1/1927, 139–182.
- Williams, R. (2003). Luontokäsitykset. Teoksessa Y. Haila & V. Lähde (toim.), *Luonnon politiikka* (s. 40–66). Tampere: Vastapaino.

Ympäristöministeriö (2014). Fennoskandian vihreä vyöhyke. Haettu 23.1.2019 osoitteesta http://www.ymp.fi/fi-FI/Kansainvalinen_yhteistyö/Fennoskandian_vihrea_vyohyke/Luonto_ja_kulttuuri

Alkuperäislähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston Joensuun perinnearkisto (SKS JPA)
Kansallispuistokeruu 2013

Metsämuseo Lusto

Metsähallituksen metsätalouden kulttuuriperintöinventointikokoelman valokuvat (Jouni Taivainen)

Työväenmuseo Werstas

SLL kansallispuistonäyttelyn 1980 julisteet

Lively border -hankkeen aineisto

Vihreä museo -verkkokysely 2017

Haastattelut ja tiedonannot

Lasse Lovénin haastattelu 27.6.2017 (Jani Karhu)

Kyösti Tuhkalaisen sähköpostihaastattelut 12.9.2017 ja 23.9.2017 (Jani Karhu)

Sirkka Kuikan puhelinhaastattelu 7.1.2019 (Oona Ilmolahti)

Asta Janssonin sähköpostitiedonanto Oona Ilmolahdelle 9.1.2019

Ecotourism in Russian Karelia: Emergence, development, opportunities

Alexander Osipov, University of Eastern Finland, Department of Geographical and Historical Studies

Abstract

This review article examines the development of ecotourism in national parks in the Republic of Karelia over the last 30 years. In Russia, the term “ecotourism” has appeared in newspapers and scholarly articles since the 1990s and its popularity is still increasing. The authorities in the Republic of Karelia have argued that tourism and especially ecotourism have the potential to become a major sector of the Republic’s economy. This article focuses on the meaning of this term internationally, and especially in the context of Russia and Karelia, and considers this definition through the lens of conventional historiography. The key issue of this research is the triangular relationship between ecotourists, local communities and wildlife conservation areas or national parks, where ecotourism functions as a major tool, connecting all these points. This paper applies comparative historical research methods as part of a qualitative approach, analysing a variety of primary sources including archive materials, interviews and forum discussions. The article concludes that the slow growth of ecotourism, despite the attempts of regional authorities and the assistance of the European Union, is due to several reasons including remote locations, poor infrastructure and the lack of symbolic meaning for national parks.¹

Keywords: ecotourism, Republic of Karelia, national park, space, landscape

Introduction

In February 1997, the central newspaper of the Republic of Karelia *Severnõi kur’er* published an article on the Vodlozero National Park (Kiryasov, 1997). This article contained what appears to be the first mention of ecotourism in the local press and also focused on issues of wildlife protection and the sustainable development of natural resources in the Vodlozero National Park with

1 This article was completed with the financial support of Kone Foundation (project 64737 “Lively Border. Nature Tourism and History Politics in the Finnish-Russian-Norwegian Border Region”. The project, headed by prof. M. Lähteenmäki, is being implemented by the University of Eastern Finland in 2017–2021).

the assistance of TACIS (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States). Does this mean that ecotourism in the Republic of Karelia did not exist before 1997 and was introduced artificially? Vodlozero National Park was founded in 1991 and was the first national park in the region, so it appears that the prerequisites for ecotourism development already existed. Tourism development in wildlife conservation areas was also actively discussed in the late 1980s and early 1990s. The more important question may therefore be: what is ecotourism?

This article presents the first attempt to shed light on the history of the development of ecological tourism in the Republic of Karelia and to demonstrate its features. This is particularly important in the context of the high expectations of the tourism industry in the Republic. Former heads of the Republic Andrej Nelidov and Aleksandr Hudilainen, as well as the current head Artur Parfenchikov, have continued to focus on developing tourism potential and opportunities, prioritising the economic aspect. In other words, they have been focusing on what the tourism industry can become (Bolmat, 2017; Golovanov, 2017; Klepikov, 2010). This article examines the history of ecotourism in Karelia, including what was planned, what was implemented or stayed on paper only, what were the main stages of ecotourism development and what key difficulties existed in this area?

Wildlife conservation areas, primarily national parks, are an integral part of ecotourism. Thus, the national parks of Paanajärvi, Ladoga Skerries and Vodlozero will be considered in this study. The first two parks are located close to the Finnish-Russian border and are part of the Green Belt of Fennoscandia, while Vodlozero National Park is situated to the east of Lake Onega. National parks are closely linked with local communities (Buckley, 2009; Hall & Boyd, 2005), so an examination of relationships between parks, citizens and tourists is an important part of this research. This article analyses the development of ecotourism in Karelia from the late 1980s to 2018, which allows us to trace the continuities and breaks in nature tourism development in both Soviet Russia and the Russian Federation. Another important factor to be taken into account is the link between the Republic of Karelia and Finland. The regions of Paanajärvi and Ladoga Skerries are not only national parks and former Finnish territories, but also former Finnish national landscapes and symbolic places for Finnish history and culture.

Methods and data

The history of Paanajärvi and Ladoga as tourist destinations in the second half of the 19th century until the Second World War has been mentioned in numerous papers (Lintunen, Aukee, Malkova, & Tolonen, 1998; Meriläinen, 1993; Siiskonen, 1994; Vartiainen, 1932). However, the modern history of tourism development in these and other protected areas in the Republic of Karelia remains to be written. The majority of papers examine tourism potential rather than the history of the tourism industry (Stepanova, 2014, 2016). The only monograph devoted to tourism history was published in 2018 and is, unfortunately, seriously flawed (Glushanok, 2018; Osipov, 2018).

This review article has been conducted within the framework of conventional historical research using various sources: first, archival documents from the National Archive of the Re-

public of Karelia (hereafter NARK). These materials include meeting transcripts, directives, reports, proposals and correspondence. Andrey Gromcev, Head of the Laboratory for Landscape Ecology and Forest Ecosystems Protection of Forest Research Institute of Karelian Research Centre (KarRC), kindly provided unpublished documents concerning the Paanajärvi National Park and ecotourism development.

Another body of sources consists of local press materials, including the perspectives of journalists, scientists, entrepreneurs and local communities. These articles were gathered from the following republican and regional newspapers from 1989: *Komsomolets*, *Komsomol'skaya pravda*, *Ladoga-Sortavala* and *Leninskaya pravda* (later renamed *Severnyj Kur'er*).

This review article also uses interviews with local citizens, authorities and scholars recorded in Sortavala, Paanajärvi and Petrozavodsk in 2013 and 2018–2019. Due to the narrow scope of this paper, it has been impossible to use all of the collected data; only seven interviews were selected for analysis. Two of these were collected in 2013 and concerned the Ladoga Skerries National Park from the point of view of local authorities. Another three were recorded in 2018 with inhabitants of Pyaozerskij, which is the closest settlement to the Paanajärvi National Park. The final interviews were recorded in 2019 with scholars from KarRC.

This research examines a peculiar new historical source – data from online forums and social network discussions, all of which express different opinions. For example, a public discussion group “Sortavala City” on the most popular and widespread Russian social network Vkontakte has become a forum for heated debate concerning the destiny of North Ladoga. The forum consists of 10,500 posts (as of June 2019) from both opponents and supporters of the Ladoga Skerries National Park. An analysis of this forum provided an explanation as to why the local population does not support the idea of a national park close to Sortavala.

Based on a variety of sources, this study applies comparative historical research methods as part of a qualitative approach. This review article will examine ecotourism in Russian Karelia step by step, including features of ecotourism development in different national parks and its significance from both economic and social points of view. In other words, using a comparative historical method and following political sociologist Lange, this review article analyses particular phenomena in particular places at particular times (Lange, 2013). It should be noted that this paper is not intended to be a comprehensive study of ecotourism development in Russian Karelia, but rather focuses on determining milestones and features based on primary sources.

The first steps of ecotourism development

Mexican tourism researcher Hector Ceballos-Laskurain proposed the term “ecotourism” in 1983. Professor David Fennell, a tourism researcher from Canada, has argued that ecotours around the Trans-Canada Highway were developed on the basis of different ecological zones starting from 1976, and in his book *Ecotourism* (first edition: 1999), he provides other examples of ecotourism activities in other countries, which, however, in practice, did not have this name (Fennell, 2008). It therefore appears that the practice of ecotourism existed before the advent of the term.

The main question is not, however, when the term first appeared (this issue is more pertinent in the regional aspect), but what it really meant. Ceballos-Laskurain, who proposed the term, defined it as “tourism that involves travelling to relatively undisturbed natural areas with the specific goal of studying, admiring and enjoying the scenery and its wild plants and animals, as well as any existing cultural aspects (both past and present) found in these areas” (Ecoclub, 2006). Ten years later, the author revised the term, which became popular and added to the definition the concepts of “responsible travel”, “low negative visitor impact” and “beneficially active socio-economic involvement of local populations”. This definition was officially adopted by the International Union for Conservation of Nature (IUCN) in 1996 (Ecoclub, 2006).

According to Fennell (2008), by 2008 the term ecotourism had approximately 85 definitions in the scholarly literature. Most of scholars have argued that the principal features of ecotourism are its nature-based character, minimal impact on the environment and socio-economic benefits for local communities (Buckley, 2009; Fennell, 2008; Orams, 2001).

Ecotourism is not a new phenomenon for Russia, having existed for more than 20 years. Authors of the monograph *Ecotourism on the way to Russia*, published in 2002, argued that the term appeared around 1995–1996 (Ledovskih, Drozdov, & Moraleva, 2002). At the time, a plan for the development of ecotourism in the Vodlozero National Park was elaborated with the help of TACIS. The local press confirms the date of this reference to ecotourism (Kiryasov, 1997).

Compared to Canada, where the term ecotourism and ecotours existed before the 1980s, the emergence of de facto ecotours in the USSR had actually occurred earlier. According to Natal'ya Emel'yanova, the Bureau of International Youth Tourism “Sputnik” in the Irkutsk region created the first ecotours in the middle of the 1980s. Ecotours consisted not only of leisure but promoted awareness of Lake Baikal's ecological situation, and tourists themselves participated in resolving local ecological issues. Emel'yanova (2013) proposed that, during this period, ecotourism was more of a moral than an economic category.

It is important to note that certain ecotours had been actively discussed in the Republic of Karelia. Towards the end of the 1980s, the Karelian Regional Council for Tourism and Excursions elaborated excursions focused on the study of nature that was the closest activity possible to the contemporary definition of ecotourism. Three routes were planned near the tourist camps of Petrozavodsk and Sortavala: “Lososinnoe – on the ecological trail”, “Kosalma – on the ecological trail” and “Sortavalskaya – nature and man”. Another two routes were planned in the Kizhi and Valaam museum preserves (NARK. f. 6467, op. 1, d. 274, l. 52; d. 255, l. 46). It therefore appears that the first attempts at ecological education had already been implemented in the Soviet Era, although they cannot be considered ecotourism in its current sense.

The exact definition of ecotourism envisages its implementation in the territory of wildlife conservation areas, especially national parks. It should be stressed that the term “national park” is relatively young in the context of Russia, despite the fact that the first such park was established in the USSR in 1973. Widespread establishment of national parks in Russia started in the 1990s, during which time the national parks of Vodlozero (1991), Paanajärvi (1992) and Kalevala (1995) appeared in the Republic of Karelia (note that the Federal Act on Protected Areas was adopted only in 1995 and before that time, parks were operating under the old Soviet

law). Nevertheless, the concept of a national park, its functions and objectives were not clear to most of the population of the republic. The system of protected areas in the USSR consisted of nature reserves and strict nature reserves, with numerous restrictions; local residents therefore perceived the first national parks as more of a hindrance than an opportunity (Interviews 3, 4). This has led to the publication of articles by scholars in the central republican newspapers to shed light on the term “national park”. Scientists from the KarRC clarified that the concept of a national park reflects the idea of the recreational management of nature, which combines conservation, research and tourism development. In contrast with the Soviet system of nature protection, which focused on conservation or preservation of certain species of animals or plants, the concept of a national park also includes the development of nature tourism (Kuchko, 1990; Systra, 1991; Vampilova, 1990).

Before 1997, scientists discussed nature, sport, educational and international tourism on the territories of national parks. The term ecotourism began to become popular only in the early 2000s. Some researchers equated nature tourism and ecotourism, but the majority of researchers have held a different opinion. According to Buckley (2009), Fennell (2008) and Orams (2001), ecotourism is a part of nature tourism that focuses primarily on watching, whereas nature tourism provides for more activity. This difference reflects the situation in the USSR, where nature tourism was especially popular but had little resemblance to ecotourism. Indeed, it was precisely the element of activity or adventure that brought together nature tourism and sport in the USSR. This included a large variety of routes with different degrees of difficulty (including climbing, rafting and Arctic expeditions) that transformed nature tourism into sport. Looking at the system of tourism ranks, levels and standards, the organisation of all-union tourism conventions confirmed this feature of Soviet tourism. The analysis of archive sources demonstrates that at the end of the 1980s more than one third of all organised tourist groups in the Republic of Karelia consisted of nature tourists (Calculated by: NARK. f. 6467, op. 1, d. 274, l. 35, 01.01.1988). The key differences between Soviet nature tourism and modern ecotourism were the element of risk, the overcoming of natural barriers and the conquest and development of natural habitats, which were typical during the Soviet period in contrast with non-interference and observation as key features of modern ecotourism.

Local communities, ecotourism and economic impact

The building of relationships with local communities and the integration of parks into the local economy are crucial in establishing national parks in the Republic of Karelia. This is especially the case as the appearance of Vodlozero National Park and the discussion of Ladoga Skerries National Park have caused social-ecological and economic conflicts (Forum discussions; Interviews 1, 2). The establishment of Vodlozero National Park in 1991 led to a reduction in logging areas, as well as restrictions on fishing and other uses of natural resources. Despite the unresolved issues, the park was created, and the economic crisis in the country in the middle of 1990s only aggravated the effects of the economic crisis in the region.

From the point of view of local communities, as shown in numerous publications in republican newspapers, Vodlozero National Park was a new and vague concept funded by the Federal Government. The park restricted people's access rights to the forest and, at the same time, became the most important part of the local economy, as the park took over the moribund local fish factory. Management and park service employees were concentrated in Kuganavolok village, which is located in the park, and this somewhat resolved the issue of unemployment: in 1994, 133 out of 170 able-bodied local residents worked in the park (Dobrynina, 1994; Vodlozer'e..., 1995). Nonetheless, due to lack of financing, the park could not resolve all of the socioeconomic issues in the Pudozh district. In the words of local residents, the park was the root of the trouble and "a rope around their neck" (Sohnova, 1999). Locals accused the park of being responsible for the collapse in farming, cattle breeding, fishing and logging, despite the fact that these phenomena were widespread throughout Russia in the 1990s.

The first national parks in Russian Karelia faced considerable difficulties in the 1990s, and lack of financing was critical (Interviews 6, 7). Because of vague conceptualisation and a lack of professional management, development of tourism in protected areas stalled. High expectations were raised concerning TACIS projects, which had started in the Republic in 1996. Approximately 15 projects devoted to development of ecotourism and national parks had been implemented up to 2006. With the assistance of TACIS, the national parks of Paanajärvi, Kalevala and Vodlozero – as well as some nature reserves in the Republic – obtained new infrastructure and plans for economic development (Rouge-Oikarinen, 2009). All of their ambitious goals have not been fully achieved, however: planned national parks in Tulos and Koitajoki remained on paper only, and the establishment of the Ladoga Skerries National Park in 2001 failed. How, therefore, should we measure the economic impact of ecotourism and what assessment methods should be used?

Development of tourism is often evaluated based on the number of tourists, although this approach conflicts somewhat with the definition of ecotourism itself, which implies a minimal impact on nature. In the latter half of the 1990s and in the first half of the next decade, high expectations were placed on ecotourism by the local government. However, the reality was sluggish growth in tourism and expectations that never materialised. Only about 6,000 tourists visit Vodlozero and Paanajärvi national parks annually, rather than the estimated 35,000 according to the management plan elaborated by TACIS (Ahokumpu, Högmänder, Määttä & Ollikainen, 2001; Archive of Andrey Gromcev). The State Tourism Committee of the Republic of Karelia estimates the number of ecotourists at 4% (NARK. f. R-3750, op. 1, d. 1/20, l. 45). In comparison with other Russian regions, the share of ecotourists ranges from 1% (Makarova, 2015) to 5% (Nikolaeva, Bogolyubova & Shirin, 2015) according to different assessments. The number of ecotourists in the Republic of Karelia, as well as in Russia as a whole, is growing – albeit at a slow pace.

It must be noted, however, that official ecotourism statistics are not accurate: they only take into consideration visitors to a few national parks and do not include so-called unregulated tourism in other wildlife conservation areas (Interview 6). For instance, the Paanajärvi National Park has only one access road as it is located in a remote area and due to the proximity of the Finnish-Russian border. The park's visitor centre coordinates all tourism activity and ap-

proves all visitor passes and permissions. In the case of Paanajärvi National Park, the statistics are therefore correct. How, though, can we estimate the number of visitors to the Tolvojärvi (Finnish: Tolvajärvi) Nature Reserve located close to the Finnish-Russian border in the Suojärvi district? This place is famous for its combination of a unique natural habitat and its historical significance during the Second World War (many bloody battles occurred there). It is difficult to assess the number of tourists to the reserve, however, due to free admission and lack of control from the park's authorities.

All Russian national parks are managed and financed by the state; even so, the management of these parks tries to earn income through the development of tourism. The case of Paanajärvi demonstrates that park income from tourism services equal nearly 30%–35% of the State's financing (Bogdanov, 2016). The Russian experience in the field of ecotourism demonstrates the low commercial usage of wildlife conservation areas, while alternative financing is poor (Makarova, 2015; Zvyagina, 2015). The majority of researchers have emphasised that tourism should not be considered a panacea for longstanding economic problems, although initial expectations are often high (Fennell, 2008; Hall & Boyd, 2005). These expectations are particularly prevalent in regions with high ecotourism potential, or where economies are in transition and traditional industries (such as logging or mining) are in crisis. Likewise, ecotourism is not a panacea for ecosystems, because conservation and sustainability alone have not solved the planet's environmental problems (Orams, 2001). Ecotourism and national parks could also entail social-environmental conflicts, as shown below by the case of the Ladoga Skerries National Park.

The Ladoga Skerries National Park is indicative of the relationships between wildlife conservation areas, tourists and local communities. The park emerged in 2017 after a 30-year discussion, although republican and local authorities approved the first proposal for the foundation of the park at the end of the 1980s. The project stalled, however, for many reasons. The difficult point was deciding on a location for the planned park, because the area of Northern Ladoga was already widely used. Numerous factors, such as the close proximity of the city of Sortavala and other settlements, busy roads crossing the park, the large number of country houses, camps and outdoor recreational activities hindered the creation of the park. Scientists involved in the planning process for the park noted that the rights of thousands of property owners could be violated (Systra, 1997). The authors of the Ladoga Skerries project (2001) also observed that "the attitude of the local community toward the park is one of the thorniest questions" (Morozova, Gurova, Kozyreva, Kulakova, & Haapala, 2001). Other republican national parks created earlier – such as Vodlozero, Paanajärvi and Kalevala – did not face such issues due to their remote locations. Resistance from the logging industry and lack of financing became additional factors that hindered the foundation of the park.

Ecotourism development prospects approved by the republican authorities were not met with enthusiasm in local communities. The analysis of local Internet forums demonstrates a generally negative attitude from local residents towards tourists, who exploit the area around Sortavala. Although tourism plays an important role in the economy of the city, local residents are unwilling to share their space with visitors. Local forums reveal a particularly negative attitude towards tourists from Moscow and Saint Petersburg, whom they call "moneybags" (Inter-

views 1, 2; Forum discussions). Citizens of Sortavala use the national park territory for mushroom gathering, berry picking, fishing and hunting; they spend their holidays in their own country houses (some of which were built illegally) and ask “why should we leave this place?” (Forum discussions). By appropriating territory around their communities and using it for their own needs, the locals did not accept or support the development of the national park and ecotourism, which in their opinion violated their rights.

It should be emphasised that the local residents were disgruntled about the question of the park's borders. During the discussion stage, the project and its borders changed several times, and when the park shrank and retreated from private property, local communities changed their attitude to the park: “we're fine with it, today we received the information that the national park will not include our district” or “don't panic, they can't bother us” (Forum discussions). At the same time, residents of Sortavala did not have negative attitudes towards the tourists who visited Valaam, which is located close to the city. The Valaam Monastery is part of the Russian Orthodox Church, and Sortavala does not receive any income from the approximately 200,000 tourists. Residents of Sortavala do not perceive Valaam to be a part of their housing community, but rather as a regional shrine, symbol and brand that contributes to the visibility of the Republic of Karelia.

National parks as national landscapes

As noted earlier, national parks can act as wildlife conservation areas and ecotourism destinations. They also represent a lived space for the local community that could cause conflicts. Another way in which national parks could be considered is as areas that exist directly through associated images and symbols (Lefebvre, 1991). However, this could lead to idealisation and a romanticised image of the wilderness – and, indeed, this has occurred in Finland (Saarinen, 2005). “The very name ‘national park’ conjures up a full spectrum of images: an unsullied wilderness, an attractive tourist destination, a vast playground, an economic engine, an ancestral homeland, a natural laboratory, a wildlife reserve, a vital ecosystem core” argues Keiter (2013, p. 10). He also adds that “national parks and wilderness are practically synonymous, at least in the minds of most visitors” (Keiter, 2013, p. 13).

Ideally, this rule functions as follows: by visiting a national park – which is a national symbol – a person identifies him- or herself with the region or its people. This kind of identification may also occur at the regional level, if a national park or other environmental landmark is a symbol of the region (Ilmolahti, Lähteenmäki, Karhu, & Osipov, 2018). In both cases, ecotourism becomes a tool for self-identification. Discussions of national identity and tourism have mainly considered museums and cultural heritage, but it is worth noting that natural attractions, including national parks and ecomuseums, often function as symbols of national or regional identity and are beginning to receive greater attention from researchers (Hall & Frost, 2009). Does this apply to the Karelian cases?

We have to recognise that this situation is not yet generally common in Russia. For instance, the most visited national park in the country – Elk Island, located within the bounda-

ries of Moscow – is not a symbol or trademark of the capital, and visiting it is not a reflection of its self-identity. The case of the Karelian national parks – including Paanajärvi and Ladoga Skerries – is more complicated. Both territories had long belonged to Finland and, after the Second World War, found themselves on the Russian side of the border. Despite lacking explicit environmental conservation status (although a proposal for foundation of a conservation area or national park in the Kuusamo region had already been in 1920s according to Lähteenmäki, 2017), both areas were popular among tourists during the post-war period. The area of Paanajärvi called the “Karelian Switzerland” received much praise from Finnish scientists, travellers, painters and writers (Nuutinen, 1932). Northern Ladoga was also particularly popular in the 1930s, and the view from the island of Riekkalansaari was depicted on the 500-mark banknote (Vartiainen, 1932). In the 1920s and 1930s, both territories were considered part of the Finnish national landscape and visiting was mandatory for self-identity.

After the war, the village of Paanajärvi ceased to exist and all of its inhabitants resettled in Finland. During the Soviet Era, the area of Paanajärvi was closed and access was restricted. The closest settlement was located 60 km to the south and was only founded in the 1970s. Residents could not imagine that Nuorunen, the highest peak in the Republic of Karelia and currently part of the national park, was in close proximity to their community (Interview 3; Smirnov, 1988). The park did not attract a large number of ecotourists. After the war, the Paanajärvi region lost its meaning as a Finnish national landscape, and the national park was unable to play the same role for Russian tourists. In the 1990s, the park was popular among Finnish tourists due to the wave of nostalgia tourism in Finland: the percentage of foreign tourists fluctuated between 28% and 48% (Ahokumpu et al., 2001). Only over time has the Paanajärvi National Park been able to become a “regional symbol”, “the pride of the district” and a “brand of Loukhi” (Interviews 3–5).

The case of Ladoga Skerries demonstrates another characteristic of symbolic meaning. The Finnish population of Sortavala was forced to leave their place of residence after the Second World War, and emigrants resettled the city. These new inhabitants perceived the surrounding nature as an area for living and not as a national landscape. Currently, the local community – recognising the meaning of environment – does not perceive the national park as a national or regional identifier. Rather, the struggle against the park became a unifying factor for local residents (Interviews 1, 2; Forum discussion) over the last 10 years. The park therefore still exists as a conceptualised space for scientists, as well as a living space for the numerous owners of country houses, but the Ladoga Skerries National Park is not a regional symbol or landscape despite its popularity among wilderness tourists (that is, self-organised independent travel not dependent on tourism, e.g. camping or backpacking).

An analysis of visitors to the most popular tourism landmarks in the Republic of Karelia confirms the fact that nature (i.e. wilderness) destinations are not symbols of the region. The top three tourist landmarks in the region are Ruskeala Mountain Park, Kizhi Museum and Valaam Monastery, all three human-made objects. About 300,000 tourists visited Ruskeala Mountain Park annually, a number wildlife conservation areas can only dream of (Interv’yu..., 2017). Karelian regional identity therefore appears to be linked with human-made objects such as historical and architectural sites, and not with national parks. There is no denying that the

tourist interest in the Karelian environment is growing: a variety of camps and guesthouses confirm high demand and offer different leisure options centred on nature. Adventure tourism, fishing and hunting are not, however, related to ecotourism.

Nature in general, presumably, could act as a regional identifier for the Republic of Karelia, while national parks are still searching for their place in the tourism sector. The reason for such low visiting rates at national parks is not only their remote locations, but also a lack of public awareness of the parks. In contrast with Kizhi, which has become a symbol of the republic and acts as a compulsory landmark for tourists as well as local residents, national parks do not have the same status. Increasing interest in national parks can be achieved in many ways; for instance, Vodlozero and Paanajärvi National Parks focus on the ecological education of children. Since 1993 these parks have organised ecological camps and lectures, and since the late 1990s they have participated in the international “March of Parks” movement, whose goal is to promote wildlife conservation areas, to find sponsors and to get people interested in nature – in 2017, for example, 2,446 participants took part in this action (Archive of Andrey Gromcev). Environmental education is definitely a long-term process, but it sets a basis of interest in nature and eventually a basis for sustainable development.

Another way to increase the attractiveness of national parks in Russian Karelia was suggested in the regional concept for tourism development, where there is an obvious trend of combining different forms of tourism. A clear example is the “Programme of tourism development of the Republic of Karelia from 2014–2020”, which envisaged a cluster approach – that is, forming a group of tourism organisations and enterprises on a geographical basis. The preliminary project suggested the creation of four clusters – Lake Onega, Lake Ladoga, the White Sea and a special economic zone along the Finnish-Russian border (NARK. f. R-3750, op. 1, d. 1/14, l. 5, 22.07.2013). Later, this idea was transformed, and during the last few years the “South Cluster” (centred on Lake Onega and Lake Ladoga) has begun to emerge. This cluster includes the most popular tourism destinations in the republic: Ruskeala Mountain Park (a flooded marble quarry), White Bridges Waterfall, Ladoga Skerries National Park and more than 200 objects of infrastructure (Interv’yu ..., 2016). Thus, the South Cluster is not only based on different tourism types – cultural, nature, active and agricultural – but also attempts to include ecotourism and wildlife conservation into the tourism industry.

The cluster approach to tourism development in the region as created by scientists and local government. It is not clear whether the local communities identify themselves with a certain cluster or whether tourists use that definition. As Steven Boyd rightly notes, “definitions and labels have been placed within tourism by the tourism industry and academics and not by tourists themselves. Tourists rarely classify themselves as a certain type of visitor, yet destination marketing organizations identify certain types of visitor based upon the opportunities the regions provide” (Boyd, 2004, pp. 19, 20).

Conclusions

An analysis of the transition from the Soviet to the Russian system of nature protection reveals that the prerequisites for ecotourism development were poor for at least two reasons. First, nature-based tourism in the USSR included the overcoming of natural barriers and conquest of nature, in contrast with the principles of ecotourism, which consist of minimal impact on nature and prioritisation of observing and learning. Strict nature reserves and other types of protected areas in the USSR also incorporated numerous restrictions, including on tourism. The establishment of the first national parks in the Republic of Karelia occurred in the first half of the 1990s, although the conceptualisation of these protected areas was vague. Financial difficulties, lack of legislation and lack of professional management, as well as the remoteness of the parks, hindered tourism development.

A new stage for national park and ecotourism development began in 1996: with the assistance of TACIS, about 15 projects were implemented in the national parks of Russian Karelia. Despite the ambitious plans created by the republican authorities, scientists and specialists of TACIS, the European Union and Finland, ecotourism development in the Republic of Karelia has been slow for several reasons. First, official statistics estimate the percentage of ecotourists in the Republic of Karelia to be 4%. This share is not entirely correct and includes only data from the national parks, without taking into consideration other protected areas and wilderness tourists. Second, the terms “ecotourism” and “national park” are relatively recent in the Karelian and Russian context, in contrast with global trends. The significance of a national park and its functions are therefore vague for local communities, which often consider national parks as more of a hindrance than an opportunity. Moreover, locals perceive wildlife areas to be part of their own living area. There is thus a collision of conceptualised space between the scientific perspective and the interests of local communities, and this has led to conflicts, as this article demonstrated using the example of Ladoga Skerries, where the park infringed on the borders of inhabited areas formed by local communities. At the same time, when the park retreated from private property, the negative attitude of the local people towards the park changed.

Another reason for the slow development of ecotourism remains crucial (in addition to the vague conceptualisation of national parks, material difficulties, remote location and social-environmental conflicts). National parks in the Republic of Karelia, as well as in Russia, are not national symbols and visiting a national park does not lead to tourist self-identification. Paanajärvi and Ladoga Skerries, the former Finnish national landmarks, do not currently play the same role in Russia, and the flow of nostalgia tourism from the Finnish side has dried up. Thus, picturesque places with well-developed infrastructure and additional services do not attract huge number of tourists, who prefer to avoid protected areas, which have rules, permissions and restrictions. One of the interviewed experts stressed that the reason for the unpopularity of national parks is the necessity of paying for services – including fishing and accommodation – whereas the Republic of Karelia could offer free opportunities of nature-based tourism. The development of protected areas without meaning-making in terms of a national or regional landscape has therefore been slow.

References

Literature

- Ahokumpu, A., Högmander, J., Määttä, M., & Ollikainen, T. (2001). *Plan razvitiya nacional'nogo parka "Paanajarvi"*. Petrozavodsk: TACIS.
- Bogdanov, E. (2016). *Ljudi zapovednye*. Sochi: Tipografiya Optima.
- Bolmat, A. (2017). Kareliya interesuet kitajshih turistov. *RIA novosti*. Retrieved from <https://ria.ru/20171003/1506068236.html>
- Boyd, S. W. (2004). Heritage and nature-based tourism: Relationships and commentary. In J. Saarinen & C. M. Hall (Eds.), *Nature-based tourism research in Finland: Local contexts, global issues* (pp. 19–31). (Finnish Forest Research Institute, Research Papers 916.) Rovaniemi Research Station.
- Buckley, R. (2009). *Ecotourism: Principles and practices*. Wallingford: CABI.
- Dobrynina, V. (1994, December 9). V krivom zerkale Vodlozerja. *Severnyj kur'er*.
- Ecoclub. (2006). Arq. Hector Ceballos-Lascurain: The architect of ecotourism. *Ecoclub.com*, 7(85), 2–4. Retrieved from <http://ecoclub.com/news/085.pdf>
- Emelyanova, N. A. (2013). Istoriya razvitiya ekologicheskogo turizma v Rossii. *Mordovskij zapovednik*, 5, 26–27. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-razvitiya-ekologicheskogo-turizma-v-rossii>
- Fennell, D. (2008). *Ecotourism*. London: Routledge.
- Glushanok, T. M. (2018). *Istoriya turizma Karelii*. Petrozavodsk: Izdatel'stvo PetrGU.
- Golovanov, R. (2017). Glavnyj resul'tat – 130 milliardov investicij. *Komsomol'skaya pravda*. Retrieved from <https://www.kompravda.eu/radio/26627.3/3645928/>
- Hall, C. M., & Boyd, S. (2005). Nature-based tourism and regional development in peripheral areas: Introduction. In C. M. Hall & S. Boyd (Eds.), *Nature-based tourism in peripheral areas: Development or disaster?* (pp. 3–16). Clevedon: Channel View Publications.
- Hall, C. M., & Frost, W. (2009). National parks, national identity and tourism. In C.M. Hall & W. Frost (Eds.), *Tourism and national parks: International perspectives on development, histories and change* (pp. 63–77). London: Routledge.
- Ilmolahti, O., Lähteenmäki, M., Karhu, J., & Osipov, A. (2018). Vihreä museo: Paikallinen luonnonperintö ja ekomuseoliike. *Elore*, 25(2), 101–127. Retrieved from <https://journal.fi/elore/article/view/77208/38469>
- Interv'yu s ministrom kul'tury Lesonenym A. (2016). Retrieved from <http://rk.karelia.ru/social/klaster-yuzhnaya-kareliya-privlechet-120-tsyach-turistov-v-god/>
- Interv'yu s ministrom kul'tury Lesonenym A. (2017). Retrieved from http://www.gov.karelia.ru/gov/News/2017/01/0110_18.html
- Keiter, R. B. (2013). *To conserve unimpaired: The evolution of the national park idea*. Washington, DC: Island Press.

- Kiryasov, V. (1997, February 12). Vodlozer'e – zabota staroj Evropy. *Severnij kur'er*.
- Klepikov, A. (2010). Programma na dva sroka. *Expert-online*. Retrieved from http://expert.ru/2010/07/27/programma_dva_sroka/
- Kuchko, A. (1990, January 19). Osobo ohranyaemye territorii. *Leninskaya pravda*.
- Lange, M. (2013). *Comparative-historical methods*. London: SAGE.
- Ledovskih, E. Y., Drozdov, A. V., & Moraleva, N. V. (2002). *Ekologicheskij turizm na puti v Rossiju: Principy, rekomendacii, rossijskij i zarubezhnyi opyt*. Tula: Grif i K.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Lintunen, P., Aukee, R., Malkova, N., & Tolonen, T. (1998). *Laatokan pohjoisrannikon kulttuuriympäristö: Suomalainen kulttuuriperintö Laatokan pohjoisrannikon maisemassa*. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
- Lähtenmäki, M. (2017). *Footprints in the snow: The long history of Arctic Finland*. Helsinki: Prime Minister's Office.
- Makarova, K. A. (2015). *Territorial'naya set' nacional'nyh parkov Rossii kak ob'ekt ekologicheskogo turizma* (PhD thesis). Moscow State University, Moscow.
- Meriläinen, A. (1993). *Paanajärvi*. Oulu: Pohjoinen.
- Morozova T., Gurova S., Kozyreva G., Kulakova, L., & Haapala, H. (2001). *Social'no-ekonomicheskie predposylki razvitiya osobo ohranyaemyh prirodnyh territorij v prigranichnoj polose Respubliki Kareliya*. Petrozavodsk-Helsinki: TACIS.
- Nikolaeva, Y. V., Bogolyubova, N. M., & Shirin, S. S. (2015). Ecological tourism in the state image policy structure: Experience and problems of modern Russia. *Current Issues in Tourism*, 21, 547–566. <https://doi.org/10.1080/13683500.2015.1100588>
- Nuutinen, A. (1932). *Suomen Sveitsissä: Kesäkuvaus Kuusamosta*. Porvoo: WSOY.
- Orams, M. B. (2001). Types of ecotourism. In D. B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 23–36). Wallingford: CABI.
- Osipov, A. (2018). Review of Tamara Glushanok, *Istorija turizma Karelii*. Petrozavodsk: Petrozavodsk State University Press. 2018. *Nordic and Baltic Studies Review*, 3, 480–492. Retrieved from http://nbsr.petrstu.ru/files/pdf/journal_38290.pdf
- Rouge-Oikarinen, R. (2009). *Rajan ylittävä yhteistyö muuttuvassa Euroopassa: Euroopan unionin Tacis-ohjelma (1996–2004) Suomen lähialueyhteistyön toteuttamisvälineenä*. Oulu: University of Oulu.
- Saarinen, J. (2005). Tourism in the northern wilderness. In C. M. Hall & S. Boyd (Eds.), *Nature-based tourism in peripheral areas: Development or disaster?* (pp. 36–49). Clevedon: Channel View Publications.
- Siiskonen, H. (1994). Matkaoppaiden Karjala maailmansotien välillä. In T. Hämynen (Ed.), *Kahden Karjalan välillä, kahden Riikin riitamaalla* (pp. 123–134). (Studia Carelica humanistica, 5.) Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Smirnov, Y. (1988, January 30). Gora pretknoveniya. *Komsomolets*.

- Sohnova, G. (1999, March 31). V rezervacii. *Severnyj kur'er*.
- Stepanova, S. V. (2014). Cross-border tourism in the Russian Northwest: General trends and features of development. *Baltic Region*, 3/2014, 109–120. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2014-3-10>
- Stepanova, S. V. (2016). The role of tourism in the development of Russia's Northwestern border regions. *Baltic Region*, 3/2016, 109–120. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2016-3-9>
- Systra, Y. (1991, July 13). Zony s osobym rezhimom dolzhny byt' sozdany v Karelii. *Leninskaya pravda*.
- Systra, Y. (1997, April 26) Sud'ba Ladozhskih shkher. *Severnyj kur'er*.
- Vampilova, L. (1990, December 12). Nacional'nyj park. *Leninskaya pravda*.
- Vartiainen, E. (1932). *Matkailuopas*. Sortavala: Raamattutalon Kirjapaino.
- Vodlozer'e – ne tol'ko park, no i lyudi, broshennye vlastyami – vchera i zabytye – segodnya (1995, February 1). *Severnyj kur'er*.
- Zvyagina, E. S. (2015). Ekologicheskij turizm kak faktor izmenenij osobo ohranyaemyh prirodnyh territorij (OOPT) Rossijskoj Federacii (PhD thesis). Moscow State University, Moscow.

Archives

National Archive of the Republic of Karelia.

Informaciya k ezhegodnomu gosudrastvennomu dokladu o sostoyanii okruzhayuschei prirodnoj sredy Respubliki Kareliya 2017 g. Archive of Andrey Gromcev.

Interviews

- Interview 1. 2013. A former Deputy of the Karelian Parliament. Interviewer: Gleb Yarovoj.
- Interview 2. 2013. A representative of local authority. Interviewer: Gleb Yarovoj.
- Interview 3. 01.04.2018. Former inhabitants of Pyaozerskij. Interviewer: Author.
- Interview 4. 11.05.2018. A former employee of Pyaozerskij local timber industry. Interviewer: Author.
- Interview 5. 11.05.2018. A former teacher in school of Pyaozerskij. Interviewer: Author.
- Interview 6. 18.04.2019. A representative of the KarRC. Interviewer: Author.
- Interview 7. 19.04.2019. A representative of the KarRC. Interviewer: Author.

Forum discussion

https://vk.com/topic-40121_26377619

Advancing environmental sustainability through nature-based science tourism: The potential of universities

Juulia Rääkkönen, University of Turku, Turku School of Economics & Biodiversity Unit
Henna Rouhiainen, University of Turku, Biodiversity Unit & Department of Biology
Miia Grénman, University of Turku, Turku School of Economics & Biodiversity Unit
Ilari E. Sääksjärvi, University of Turku, Biodiversity Unit

Abstract

This review examines the potential of universities to advance environmental sustainability through nature-based science tourism, in which scientists are actively involved in co-creating nature-based tourism experiences. We first justify the review by presenting the current changes facing academia, namely the pressure to increase societal effectiveness, science democratization, and environmental sustainability. Then, we define science tourism and address the role of science and scientists in nature-based tourism. Finally, we evaluate the potential of nature-based science tourism to affect tourists' environmental knowledge, attitudes and behavior. Based on previous literature, we suggest that universities and scientists, who have the knowledge about environmental sustainability, biodiversity crisis, and climate change, could have a more significant role in providing nature-based tourism experiences and shaping tourists' attitudes and behavior regarding environmental sustainability. In line with recent discussions on science dissemination, this requires not only providing scientific knowledge to large audiences but also active scientific engagement and interaction with tourists.

Keywords: nature-based tourism, environmental sustainability, environmental education, science tourism, scientific tourism

Introduction

The current review focuses on the potential of universities to advance environmental sustainability through nature-based science tourism. Universities play a critical role in advancing sustainable development by creating new knowledge through conducting scientific research, educating future leaders, and disseminating science to large audiences (e.g., Christie, Miller,

Cooke, & White, 2015). In a sense, universities have a moral obligation to act as exemplars in advancing sustainable development in the wider society (e.g., Scott & Gough, 2007; Wright, 2004). Indeed, universities have often led the environmental movement (Weissman, 2012) and promoted sustainability in teaching, research, and campus operations through various international declarations (Christie et al., 2015). However, there is still room for improvement and a need for innovative policies that can advance both environmental sustainability and the societal effectiveness of universities.

As global tourism and leisure consumption continue to grow rapidly, it is important to discuss the negative implications that the tourism industry causes to natural and cultural environments. However, it is also essential to consider the possibilities that tourism can offer to sustainable development. Here, we focus on nature-based tourism, which refers to various tourism activities that enable tourists to get in touch with nature (Hall & Williams, 2008). By science tourism, we mean tourism activities in which scientists are actively involved in co-creating tourism experiences (cf. Bourlon & Torres, 2016).

Environmental issues, such as the biodiversity crisis, form the most critical challenges of the current era, threatening not only species and ecosystems but also the living conditions – and the entire existence – of humankind. Biodiversity is commonly understood as the number of species in a given region, even though biologically it refers to the sum of biotic variation within species and ecosystems (Gössling, 2018; Thompson & Starzomski, 2007). Biodiversity is considered one of the most central components in the functioning of natural ecosystems, and thus it is also essential for human well-being. Biodiversity is constantly changing, but during the past centuries this change has been accelerated by human actions. The decline of biodiversity is exacerbated by global environmental change caused by changes in land and sea use, direct exploitation of organisms, climate change, pollution, and invasion of alien species (Diaz et al., 2019; Gössling, 2018).

One of the most widely accepted remedies for environmental change and the related social and cultural challenges is sustainable development. Although a highly contested concept, sustainable development is usually understood as a continuous change in society, aiming to secure opportunities for a good life for the current and future generations through the sustainable use of natural resources. Sustainable development traditionally consists of environmental, social, and economic dimensions, but nowadays cultural sustainability is also often included (Brundtland, Khalid, & Agnelli, 1987; Dessein, Soini, Fairclough, & Horlings, 2015; Leal Filho, 2000). Currently, however, emphasis is increasingly placed on the significance of large-scale transformative changes in societies and capitalist economic systems (Diaz et al., 2019).

There is an inherent contradiction between sustainability and development, which is often understood in economic terms, privileging economic discourses over the other dimensions. In the current paper, the focus is on environmental sustainability, which is often considered to form the basis of all sustainability, as human well-being is dependent on the environment (Brundtland et al., 1987; Hopwood, Mellor, & O'Brien, 2005). Moreover, various scholars have accentuated the nestedness of our society, culture, and economy within the environment (e.g.,

Giddings, Hopwood, & O'Brien, 2002; Griggs, Stafford-Smith, Gaffney, Rockström, Öhman, Shyamsundar, & Noble, 2013; Waas, Hugé, Verbruggen, & Wright, 2011).

As a major player in the global economy, the tourism industry is constantly pressured by opposite agendas of preserving the natural and cultural heritage while supporting development activities and increasing profits (Fenton-Keane, 2015). As a result, the environment has become a tool through which nature is transformed for resource management. Nature-based tourism is highly dependent on biodiversity and, according to Gössling (2018), two lines of research address this relationship. First, ecosystems form landscapes and habitats that create the basis for recreation and leisure tourism experiences as well as different tourism attractions, such as natural parks, botanical gardens, and zoos. Second, research has examined the tourism impact on biodiversity by highlighting either negative aspects or positive conservation issues and thus uncovering a complex interrelationship.

The tourism industry has the responsibility to minimize its negative impacts, but also the opportunity to help to solve environmental problems by providing tourism experiences that involve environmental education and promote changes in humans' everyday behavior and lifestyle (Ballantyne & Packer, 2011; Force, Manuel-Navarrete, & Benessaiah, 2018). Gössling (2018) has, however, questioned the long-lasting effects of studies on tourism and biodiversity conservation and called for alternative solutions. As there are no simple answers, it is crucial that all actors do their share for the common goal. Markwell (2018) insisted that the tourism industry's responsibility is to do much more than offer packages for "last-chance tourism" and that the dialogue between scholars, practitioners, and tourists needs to be encouraged to create tourism that truly respects nature.

This paper reviews the potential of universities to advance environmental sustainability through nature-based science tourism. First, we address timely topics related to the current changes facing academia, namely the pressure to increase societal effectiveness, science democratization, and environmental sustainability. Second, we define science tourism and nature-based tourism in order to discuss the current and potential role of universities in increasing their societal interaction through science tourism. Third, we evaluate the potential of nature-based science tourism to affect tourists' environmental knowledge, attitudes and behavior. Based on these discussions, we argue that besides producing scientific knowledge on the biodiversity crisis or climate change, universities and scientists could take a stronger stand on shaping these large audiences' attitudes and behavior regarding environmental sustainability. We suggest that science tourism offers a potential channel for academia to enhance environmental sustainability but also a useful tool for highlighting the importance of scientific research and engaging the public in science.

Opening the doors of academia

Universities have always played a significant role in societies by creating knowledge and transferring it to students and societies. These functions still form the core of modern universities, but during the past decades the focus has moved towards fostering economic growth and pur-

suuing socio-economic goals (e.g., Jones, McCarney, & Skolnik, 2016). Globalization has transformed knowledge production processes and the academic profession (Huang, Finkelstein, & Rostan, 2013). Universities have entered a transition characterized by an unstable financial situation, market pressures, and a new public policy environment (Ramsey & Wesley, 2015). The financial situation of universities has dramatically changed also in Finland due to severe cuts in government funding (Hämeri, 2018). Market pressures include major changes in both supply and demand of higher education, requiring competitive responses from institutions (Ramsey & Wesley, 2015). University education has become a global public good, leading to increased customer focus and fierce international competition (Sedlacek, 2013) as students and scholars now move across universities and continents, creating a truly multicultural learning environment (Huang et al., 2013). The forms of education have also changed along with new teaching methods, digitalization, and the trend towards mass education (Bleiklie & Kogan, 2007).

Universities are also facing the pressure of ever-increasing societal expectations and a broader focus on community engagement, often without allocated resources (Ramsey & Wesley, 2015). The changing relationship between science and society is shaking up academia, especially in Europe, involving timely debates on science popularization, science democratization, open science, and citizen science (Stilgoe, Lock, & Wilsdon, 2014). Elam and Bertilsson (2003) argued that in 20th century Europe, science was occasionally communicated directly to the public, but the public communicated with science only through government channels. In the 21st century, science has strongly re-entered society to support and sustain collective innovation, giving way to the democratization of science (Elam & Bertilsson, 2003).

Already 30 years ago, Durant, Evans, and Thomas (1989) asked: Why should we promote the public understanding of science? This debate has ever since gained both policy and practical significance, while the focus has gradually shifted from public understanding of science to public engagement with science (Stilgoe et al., 2014). While the former is based on science dissemination and the latter on dialogue, Burns (2016) argued that all science communication is bound to contain both dissemination and engagement. Regarding future development and research, Stilgoe et al., (2014) called for new platforms and spaces for science engagement as well as renewed enthusiasm for open science.

The *openness of science*, which has its roots in the 17th century, has recently become a disruptive phenomenon, especially in Europe, with intensive debates on advancing open access, open data, and open science (David, 2008; Stilgoe et al., 2014). Due to the lack of a formal definition, a literature review by Vicente-Sáez and Martínez-Fuentes (2018) suggested that open science is transparent and accessible knowledge that is shared and developed through collaborative networks. The drive for open science is a significant contemporary dynamic of science in general, but also provides opportunities for scholars and advocates of public engagement of science (Stilgoe et al., 2014).

The *citizen science* movement, in turn, takes science democratization even further by bringing science and the public closer together (Irwin, 1995). It is understood as public participation in scientific research by members of the public partnering with professional scientists to collectively gather, submit, or analyze large quantities of data (e.g., Bonney, 1996). The once novel

idea has now become mainstream as each year more people are involved in scientific investigation through more widespread, accessible, and rewarding projects (Bonney, Phillips, Ballard, & Enck, 2016).

Towards environmental sustainability through university education

Due to their societal effectiveness, universities are considered as forerunners in advancing sustainable development within their communities and the wider society (e.g., Christie et al., 2015; Wu & Shen, 2016). In the early 2000s, research on university sustainability focused mainly on campus greening operations and the management of universities' ecological footprint, but during the past decade the interest has shifted towards pedagogy, learning, and instruction as well as community outreach and corporate social responsibility (Wals, 2014; Wu & Shen, 2016).

Teaching related to sustainable development is generally discussed through specific educational frameworks, of which the most important are: science education, environmental education, and education for sustainable development¹. Whereas science education focuses primarily on teaching knowledge and skills, the latter two concentrate on the incorporation of values and/or changing behaviors (Wals, Brody, Dillon, & Stevenson, 2014). All approaches have been applied in higher education (Wu & Shen, 2016) and – despite somewhat passionate debates regarding their superiority – their overlapping and complementary nature have been well demonstrated (e.g., Littleldyke, 2008; Wals et al., 2014).

As human behavior is extremely complex, no definite answer has yet been found to the profound question of science education and environmental education: Why do people act environmentally? (Kollmuss & Agyemann, 2002). Research in environmental psychology has endeavored to specify the determinants of humans' pro-environmental behavior through empirical studies focusing on the connections between cognitive (e.g., knowledge), psychosocial and/or affective (e.g., attitudes and concern), and demographic (e.g., age and gender) factors (Gifford & Nilsson, 2014). The associations between these variables seem to vary from direct to indirect and from strong to weak to non-significant, depending on the sample, the site, and the measurement instruments used (Ardoin, Wheaton, Bowers, Hunt, & Durham, 2015).

Despite the complexity and somewhat contradictory evidence, environmental knowledge is usually considered as a necessary condition for pro-environmental behavior, but not sufficient on its own (Bamberg & Möser, 2007; Kaiser & Fuhrer, 2003; Kollmuss & Agyemann, 2002; Rickinson, 2001; Wiek, Withycombe, & Redman, 2011). Sustainable behavior seems to necessitate at least three types of knowledge: system, action-related, and effectiveness (Frick, Kaiser, & Wilson, 2004; Kaiser & Fuhrer, 2003; Levy, Orion, & Leshem, 2018).

The level of young people and students' factual environmental knowledge is often found to be relatively low and inconsistent (Rickinson, 2001; Vicente-Molina, Fernández-Sáinz, & Izagirre-Olaizola, 2013); students' difficulties in understanding environmental phenomena and processes have also been reported (Rickinson, 2001). Regarding adults, the main challenge is not so much the low level of scientific understanding, which seems to have improved steadily,

1 also referred to as sustainability education or education for sustainable development

but other factors that influence whether environmental or scientific knowledge advances environmental attitudes and behaviors (Bauer, 2009). For instance, even if a person's level of scientific knowledge is high, but his/her trust in scientists to provide reliable information about the environment is low, his/her environmental concern remains low (Malka, Krosnick, & Langer, 2009). Evidently, forming a link between knowledge generation and knowledge dissemination to current and future decision-makers and the public is considered as one of the key tasks of higher education in both promoting sustainable development and impacting society at large (Barth & Rieckmann, 2016; Waas, Verbruggen, & Wright, 2010).

Scientific knowledge dissemination through science tourism

The combination of science and tourism seems somewhat unusual. Universities and scientific knowledge are frequently linked to regional development and innovation and considered to have a significant contribution to the economic, social, and cultural vitality of the surrounding region (see Höyssä, 2012). However, the role of universities in relation to the local tourism industry is very rarely discussed, even though global tourism has become a significant source of wealth and employment. Obviously, universities provide scientific tourism knowledge for the industry (Hoarau & Kline, 2014; Xiao & Smith, 2007) and boost local tourism through organizing scientific conferences or renting out student accommodation (Holloway & Humphreys, 2016). But, in a wider sense universities are neither considered as focal actors of the tourism industry nor potential providers of tourism experiences.

With a closer look, however, universities and the tourism industry are already linked together. Researchers and students increasingly travel for scientific inquiry (Slocum, Kline, & Holden, 2015) or educational travel (Ritchie, Carr, Cooper, 2003; Stone & Petrick, 2013), and leisure tourists are keen to visit famous universities and scientific landmarks, such as museums, laboratories, and observatories (Bourlon & Torres, 2016).

According to previous literature, the link between science and tourists is twofold. First, *scientific tourism* traditionally refers to international travel for scientific enquiry – a phenomenon that has its roots in the scientific discovery and exploration of 19th century Europe (Slocum et al., 2015). According to Holden (2015), scientific tourism is scarcely researched and lacks clear definition, but it is either seen as a form of alternative tourism or equated with conservation volunteer tourism.

In the second stream of literature, which we call here *science tourism*, science and scientific knowledge are understood as resources for tourism experiences and product development (Bourlon & Torres, 2016; Räikkönen & Suni, forthcoming). Scientific knowledge is either passively shared with tourists or actively produced together with them to co-create experience value (cf. Räikkönen & Suni, forthcoming). The increasing demand for science tourism (e.g., Hoarau & Kline, 2014) depicts the nature of the experience economy and the shift towards the transformation economy in which individuals are pursuing meaningful experiences and self-actualization through, for example, environmental awareness and intellectual growth (cf. Pine & Gilmore, 1999; Räikkönen & Grénman, 2017). As a form of niche tourism, Robinson and

Novelli (2005) placed education and research under cultural tourism while other researchers have linked science experiences to nature-based or ecotourism, adventure tourism, and volunteer tourism (e.g., Hall & Saarinen, 2010; Laarman & Perdue, 1989; West, 2008).

As illustrated in Figure 1, scientific tourism and science tourism, which both deal with scientific knowledge and learning (see Gössling, 2017; Hoarau & Kline, 2014), can be understood as extensions of educational tourism (Ritchie et al., 2003). Educational tourism has its roots in the Grand tours of the 17th–19th centuries and is also divided into two types (Ritchie et al., 2003). In *university, college, and school tourism* formal learning dominates, and tourism experiences are secondary, while *edu-tourism* refers to more general travel for education, including, for example, youth study tours (Ritchie et al., 2003). Figure 1 highlights the differences between these four types of tourism based on their focus on education or science as well as the dominance of tourism experiences or science and education.

	Education, knowledge, and skills	Scientific knowledge and skills
Tourism experiences first	<i>Edu-tourism</i> → Travel for education	<i>Science tourism</i> → Science as a resource of tourism experiences
Science and education first	<i>University, college & school tourism</i> → Students as travelers	<i>Scientific tourism</i> → Scientists as travelers

Figure 1. Science tourism versus educational tourism.

It needs to be noted that science tourism is as wide as science itself. It can be related to natural sciences (e.g., biology and ecology), social sciences (e.g., sociology and psychology), or even formal sciences (e.g., mathematics and logic). As the current study focuses on nature-based tourism and its role in promoting environmental sustainability, the focus is on natural sciences that study nature, natural phenomena, and the natural basis of sustainable development. However, we acknowledge that meanings related to nature vary across time, space, and culture, and, moreover, nature is as much a product of history and culture as it is a product of biophysical and ecological processes (Markwell, 2018).

Disseminating scientific knowledge on biodiversity and environmental sustainability through nature-based science tourism

Nature-based tourism is an umbrella term for tourism activities that enable tourists to get in touch with nature through, for instance, ecotourism and wildlife tourism but also adventure, captive, extractive, or even some types of health tourism (Hall & Williams, 2008). According to Goodwin (1996), nature-based tourism uses undeveloped natural resources, including landscapes, habitats, water features, and species to enjoy natural areas or wildlife. In nature-based tourism, the natural environment forms the key attraction of tourism, and the experience value is primarily

concerned with the direct enjoyment of some relatively undisturbed phenomenon of nature (cf. Fredman & Tyrväinen, 2010). Spenceley (2008) noted that nature-based tourism often takes place within protected areas dedicated primarily to the protection and enjoyment of natural or cultural heritage, the maintenance of biodiversity, and ecological life-support services.

Here we discuss nature-based tourism through more specifically defined concepts of ecotourism and wildlife tourism. The International Ecotourism Society (TIES, 2015) has defined *ecotourism* as responsible travel to natural areas that conserves the environment, sustains the well-being of the local people, and involves interpretation and education. According to Fenton-Keane (2015), the term ecotourism was first introduced in 1983 by Hector Ceballos-Lascuráin, who described it as travel to relatively undisturbed natural areas with the specific object of studying, admiring, and enjoying the scenery and its wild plants and animals as well as any existing cultural aspects found in these areas. Interestingly, ecotourism includes requirements for education, conservation, and respect of cultures (Reynolds & Braithwaite, 2001) and aims to facilitate and support pro-conservation attitudes, knowledge, and behavior among visitors (Ballantyne & Packer, 2011). The original definition of ecotourism implies a scientific, aesthetic, or philosophical approach, although the ecotourist is not required to be a professional scientist, artist, or philosopher (see Fenton-Keane, 2015).

Weaver (2005) discussed the educational impact of ecotourism and differentiated minimalist and comprehensive ecotourism experiences. The minimalist type emphasizes superficial learning opportunities focused on charismatic megafauna, with mainly site-specific and status quo-oriented sustainability objectives. The comprehensive type, in turn, adopts a more holistic approach to attractions and interpretation that fosters environmental enhancement, deep understanding, and transformation of behavior.

Along with ecotourism, *wildlife tourism* is also a distinct form of nature-based tourism, focusing on tourism based on interactions with wildlife. According to Reynolds and Braithwaite (2001), wildlife tourism is essentially about increasing the probability of positive encounters with wildlife for visitors while protecting the wildlife resource. Wildlife tourism has also been portrayed as a potential tool for wildlife conservation, even though the values of conservation, animal welfare, visitor satisfaction, and economic profitability are often in conflict (Reynolds & Braithwaite, 2001). Wildlife tourism is divided into consumptive and non-consumptive practices. Consumptive wildlife tourism refers to hunting or shooting game animals or fishing for sports fish, either in natural areas or in areas created for these purposes (Lovelock, 2008). Non-consumptive wildlife tourism, in turn, is human recreational engagement with wildlife wherein the focal organism is not purposefully removed or permanently affected by the engagement (Duffus & Dearden, 1990).

In the early days of wildlife tourism, consumptive practices dominated, but recently non-consumptive practices have become increasingly popular (Lovelock, 2008). For example, birding evolved during the 20th century from an unusual hobby into a global phenomenon contributing to the tourism industry, ornithology, and bird conservation (Puhakka, Salo, & Sääksjärvi, 2011). Similar development now applies to mammal watching, and thus Dinets and Hall

(2018) suggested actions for how professional mammalogists and the amateur community can better work together to promote both science and conservation.

As illustrated in Figure 2, both ecotourism and wildlife tourism seem to move nature-based tourism closer to nature-based science tourism, but there is still a long way to go to nature-based citizen science. While in nature-based science tourism natural scientists mediate scientific knowledge to tourists in order to co-create experience value, in nature-based citizen science new knowledge is actually produced together with scientists and tourists.

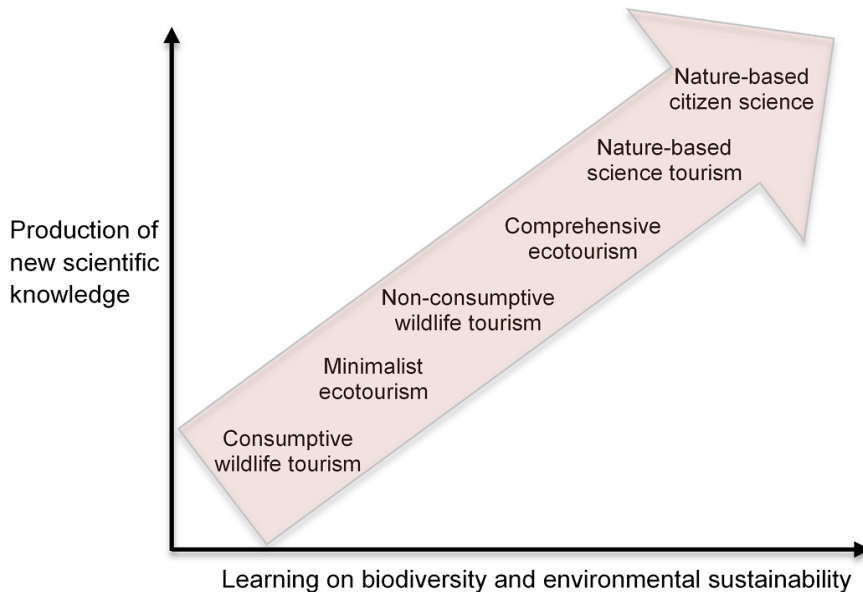

Figure 2. The intensification of scientific dimension in different forms of nature-based tourism.

Previous literature has touched upon the scientific dimension of nature-based tourism and clearly acknowledged that scientists can support nature-based tourism by bringing scientific content to, for example, whale watching (Hoarau & Kline, 2014), birding (Puhakka et al., 2011), and mammal-watching tours (Dinets & Hall, 2018). A profound discussion on the relationship between science and nature-based tourism is presented by Hoarau and Kline (2014), who focused on the absorption of scientific knowledge into tourism innovation processes by examining scientists as a source of knowledge in whale-watching tourism. They reviewed various forms of interaction between scientists and the tourism industry, such as providing knowledge and materials (Donnelly, Katzner, Gordon, Gompper, Redpath, Garner, & Pettoelli, 2011; Rodger & Moore, 2004), bringing credibility (Bertella, 2011; Coghlan, 2008), conducting research (Coghlan, 2008) and disseminating results as well as creating social relationships needed for research funding (Rodger, Moore, & Newsome, 2010). Based on an empirical study, Hoarau and Kline (2014) suggested that intensive interaction with researchers can increase organizational learning and development, bring science and industry closer together, and co-create business

opportunities and innovations based on scientific knowledge. Finally, they called for further research on how science and industry could work more closely together. Even though scientists were in the spotlight of the study, their role seemed to remain at the level of supporting the tourism industry instead of being an active part of it.

More profound interaction between scientists and tourists would mean a major step towards citizen science, which has become a popular means of conducting scientific research and enhancing public understanding of and engagement with science (Bonney et al., 2016). Thiel et al. (2014) examined over two hundred studies in which professional scientists collaborated with volunteers in a wide range of marine investigations and concluded that the contribution of citizen scientists greatly enhanced research capacity, providing an increased workforce over extensive spatial and intensive temporal scales at comparatively moderate costs. They suggested that citizen science should be considered as a powerful tool for generating and spreading scientific knowledge, as sharing knowledge between volunteer participants and professional scientists improved communication, trust, and capacity building, facilitating efficient collaboration in conservation initiatives (Thiel, Penna-Díaz, Luna-Jorquera, Salas, Sellanes, & Stotz, 2014). However, more research is needed to uncover how participation in citizen science projects would affect value co-creation in tourism experiences.

Can nature-based science tourism enhance environmental sustainability?

Even though the impacts of science tourism have not been directly examined, we have endeavored to evaluate whether nature-based science tourism can impact environmental sustainability by leaning on previous knowledge regarding both nature-based tourism and citizen science. Many studies have addressed the potential of tourism and nature-based tourism to promote environmentally sustainable behaviors through education. Research on the educative benefits of travel and tourism in general is relatively scarce, albeit expanding (Stone & Petrick, 2013). In their review, Stone and Petrick (2013) found that the majority of the studies focused on study abroad, whereas domestic tourism, short-term travel, and vacations have received very little attention. Moreover, they stated that research has focused mainly on cross-cultural competence and personal change instead of learning outcomes with academic or other orientations.

According to previous literature, nature-based tourism experiences have the potential to inspire and nurture interest in biology and natural history as well as motivate tourists to adopt pro-environmental behaviors (Ardoin et al., 2015; Ballantyne, Packer, Hughes, & Dierking, 2007; McGehee & Norman, 2001). However, in practice, it seems that many eco- and wildlife tourism experiences are failing to deliver a strong conservation message (Ballantyne & Packer, 2011).

Ardoin et al. (2015) searched for empirical evidence on whether nature-based tourism induces positive changes to tourists' environmental knowledge, attitudes, or behaviors by reviewing 30 comparable empirical articles published on the topic during 1995–2013. Notably, most of these studies were carried out in publicly-owned protected areas, over half focused on marine tourism, and two-thirds examined nature-based tourism in Australia. According to the results, most evidence was available on outcomes related to tourists' new environmental knowledge,

as all the studies that touched upon the issue reported at least some positive changes. More precisely, five out of the seven studies addressing the post-visit effects of nature-based tourism experiences found that the knowledge change lasted for at least one month, and, moreover, post-visit support, such as fact sheets, links to informative websites, or family activities, increased this effect (Ardoin et al., 2015). Findings related to environmental attitudes and behaviors were much more inconsistent, and the review indicated that many studies called for more high-quality research focusing on interpretation from trained mediators to increase tourists' environmental knowledge, attitudes, and behavior. The scholars suggested that service providers should offer their visitors action-related information, direct contacts with wildlife, on-site opportunities to act, and time for reflection. Interestingly, the participants with the lowest levels of environmental knowledge, attitudes, and behaviors were particularly likely to exhibit significant changes in all domains (Ardoin et al., 2015).

Citizen science programs are often considered to impact participants by, for example, advancing their conservation literacy, scientific knowledge, and scientific reasoning skills, yet there is uncertainty regarding the extent to which these initiatives change actual behavior (Bell et al., 2008; Jordan, Gray, Howe, Brooks, & Ehrenfeld, 2011; Newman, Wiggins, Crall, Graham, Newman, & Crowston, 2012). Research combining tourism and citizen science is scarce, yet Dinets and Hall (2018), based on positive experiences from birding, discussed the possibilities of mammal watching to achieve similar contributions to tourism, science, and conservation. While evaluating the wider effectiveness of citizen science, Bonney et al. (2016) noted that all citizen science projects are not even intended to democratize science or to produce outcomes beyond answering scientific questions. In addition, Jordan et al. (2011) indicated that potential conflicts between scientific and educational goals as well as the motivation of participants need to be considered when designing citizen science programs.

On a more philosophical level, however, citizen science has been linked to the idea of hopeful tourism, which calls for a values-led humanist paradigm change in tourism and a commitment to the greater good (see Pritchard, Morgan, & Ateljevic, 2011). Brosnan, Filep, & Rock (2015) suggested that through nature-based citizen science projects tourists can contribute to research that helps mitigate current challenges, such as the biodiversity crisis and climate change. Furthermore, they argued that citizen science and hopeful tourism share common ground through their emphasis on ethics and morality, requirements for greater collaboration between stakeholders to address the challenges of sustainable development, as well as the empowerment of marginalized and underprivileged groups in knowledge production. Regarding future research, the authors also highlighted the urgency of issues related to climate change that damage humans, species, and environments and the role of citizen science tourism experiences in promoting environmental awareness, compassion, and activism, yet stressed the importance of positive and hopeful approaches as the relentless negativism about the future is likely to lead to despair (Brosnan et al., 2015).

Conclusions and discussion

This paper reviewed the potential of universities to advance environmental sustainability through nature-based science tourism. Based on previous literature, we argue that science tourism – especially nature-based science tourism – offers one possible alternative for universities to respond to the rapidly changing global environment in which they operate. Besides the financial situation, which challenges universities to pursue alternative funding streams to secure their effective research and education, there is an increasing pressure to advance the societal role of universities and scientific knowledge through active dissemination and public engagement. Above all, the current environmental challenges, such as the biodiversity crisis and climate change, urge universities to push their limits in advancing sustainable development through all possible – and yet unknown – means.

The tourism sector is a major player in the global economy and also responsible for damaging biodiversity, disturbing ecosystems, and accelerating climate change. Universities around the world conduct research on sustainable tourism management, but other than that their role in the tourism sector is nearly non-existent. With this review, we have endeavored to highlight that universities and scientists could have a much more significant role in the tourism industry and especially in nature-based tourism. In line with the shift from science dissemination towards public engagement with science, this means direct and intensive interaction – not only providing scientific knowledge and learning to tourists but also conducting research with them and involving them in creating new scientific knowledge. We argue that universities have the power to offer interesting and eye-opening science tourism experiences and inspiring encounters with scientists that challenge tourists to think and act critically, creatively, and responsibly.

The current review has concentrated on nature-based tourism and natural sciences, but the principles of science tourism can and should be applied to social sciences and formal sciences as well. Therefore, more research is needed to address how science tourism can be used in promoting social, cultural, and economic dimensions of sustainable development.

Change always comes with resistance to change. Universities are the oldest cultural institutions of current societies (Kolbe, 2012), and the long academic tradition needs to be nurtured, while new ideas are also essential in maintaining and advancing scientific research, education, and societal interaction. Environmental sustainability is a good example of this contradiction. It is quite clear that environmentally sustainable development necessitates multidisciplinary approaches and profound, values-related discussions. Some academics and university leaders may resist these approaches in practice, due to fears of indoctrination, i.e., teaching students how to think or what values to hold to (Christie et al., 2015; Wals & Jickling, 2002). Other possible fears may be related to the economic goals of science tourism activities. To overcome these fears, universities need to encourage open, pluralistic discussions related to the goals of science tourism, so that the principles and integrity of scientific thinking are retained and scientific information is available for all, not just for paying customers.

We acknowledge that there is also a need for discussion regarding the wider agendas of universities and academics, as learning on sustainable development requires reflection on values (cf. Barth, Godemann, Rieckmann, & Stoltenberg, 2007; Bonnett, 2002; Wiek et al., 2011).

Furthermore, in theoretical discussions, sustainable development is a highly contested concept and often manifested in political, value-laden debates. From this perspective, avoiding value debates reduces the effectiveness of sustainable development as a transformative concept. As the discussion on values is also increasingly called for in the tourism sector, it should be included in the educational efforts of science tourism with sustainable development goals.

Science tourism development is likely to cause resistance also in scientists, who face enormous pressure to conduct and publish high-quality research and obtain increasingly competitive research funding. However, science dissemination and societal interaction are seen as increasingly important parts of the academic profession, and models for measuring and crediting these activities are currently being developed. Fundamentally, however, the motivation to engage in science tourism, needs to come from academics themselves. We consider that upcoming scholars have an innate understanding of the importance of branding themselves as professional academics, which involves active engagement with the public and society. They also seem to have an increasing interest in including sustainability issues in their work (e.g., Christie et al., 2015). Moreover, science popularization is increasingly included in the curricula of future scholars, which is also likely to close the gap between scientists and the public, more precisely between scientific and popular language, which has been identified as a challenge for science tourism (cf. Hoarau & Kline, 2014).

Limitations and future research

As with any study, certain limitations need to be addressed. First, science tourism development has emerged as a result of various changes that are taking place in our current era. Our attempt to cover at least some of the major trends is likely to lead to a somewhat superficial and incomplete synthesis of several overlapping paradigms. Our multidisciplinary research team worked in tight cooperation to overcome this limitation, yet we suggest that future research pursues a more profound understanding of the possibilities and challenges of science tourism development.

Second, in this paper we have focused on a rather simple idea of knowledge dissemination as the primary means of promoting learning in science tourism. Yet, we acknowledge that a transformation towards environmentally sustainable development requires a much more comprehensive understanding of education and learning. The research and discussions in the fields of science education, environmental education, and education for sustainable development provide possible future paths for studying and developing teaching and learning experiences related to science tourism that comprehensively support the goals of transformative learning related to sustainable development. Examples of theoretical and practical educational approaches with the potential to inform multidisciplinary, experiential and outdoor-focused nature-based science tourism include lifelong and informal learning (e.g., Stone & Petrick, 2013), experiential learning (e.g., Kolb, 1984), and systemic and holistic learning (e.g., Lugg, 2007). Theories of social learning (Wals, 2007) could provide perspectives for exploring the potential for reciprocal learning between tourists and researchers in the context of science tourism. Tourism and

leisure experiences achieved in out-of-school learning settings, such as botanical gardens and museums, could serve as the basis for developing pedagogy for science tourism (cf. Ballantyne & Packer, 2005; Dunkley, 2016; Sellmann & Bogner, 2013; Zelenika, Moreau, Lane, & Zhao, 2018).

Finally, attractions such as botanical gardens and aquariums that use science as a resource for nature-based tourism and aim to promote environmental sustainability among visitors, have been criticized for attracting visitors who already have a high interest in the environment and a relatively high level of scientific knowledge as well (Ballantyne, Packer, & Falk, 2011). Therefore, it is crucial to extend the audience of science tourism beyond current visitors with marketing operations that target more diverse customer segments. Science education that focuses on experiential learning and concretizing complex scientific phenomena in the natural environment with scientists can foster long-lasting environmental knowledge and positive environmental attitudes and behaviors (Behrendt & Franklin, 2014; Farmer, Knapp, & Benton, 2007). We suggest that science tourism can result in similar research results, but research on long-term effects of science tourism as well as its ability to increase people's trust in scientists and scientific research is highly welcomed.

References

- Ardoin, N. M., Wheaton, M., Bowers, A. W., Hunt, C. A., & Durham, W. H. (2015). Nature-based tourism's impact on environmental knowledge, attitudes, and behavior: A review and analysis of the literature and potential future research. *Journal of Sustainable Tourism*, 23, 838–858. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1024258>
- Ballantyne, R., & Packer, J. (2005). Promoting environmentally sustainable attitudes and behaviour through free-choice learning experiences: What is the state of the game? *Environmental Education Research*, 11, 281–295. <https://doi.org/10.1080/13504620500081145>
- Ballantyne, R., & Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit 'action resources'. *Environmental Education Research*, 17, 201–215. <https://doi.org/10.1080/13504622.2010.530645>
- Ballantyne, R., Packer, J., & Falk, J. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short-and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32, 1243–1252. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.11.003>
- Ballantyne, R., Packer, J., Hughes, K., & Dierking, L. (2007). Conservation learning in wildlife tourism settings: Lessons from research in zoos and aquariums. *Environmental Education Research*, 13, 367–383. <https://doi.org/10.1080/13504620701430604>
- Bamberg, S., & Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 14–25. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.12.002>
- Barth, M., Godemann, J., Rieckmann, M., & Stoltenberg, U. (2007). Developing key competencies for sustainable development in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 8, 416–430. <https://doi.org/10.1108/14676370710823582>

- Barth, M., & Rieckmann, M. (2016). State of the art in research on higher education for sustainable development. In M. Barth, G. Michelsen, M. Rieckmann & I. Thomas (Eds.), *Routledge handbook of higher education for sustainable development* (pp. 100–113). London: Routledge.
- Bauer, M. W. (2009). The evolution of public understanding of science – discourse and comparative evidence. *Science, Technology and Society*, 14, 221–240. <https://doi.org/10.1177/097172180901400202>
- Behrendt, M., & Franklin, T. (2014). A review of research on school field trips and their value in education. *International Journal of Environmental and Science Education*, 9, 235–245.
- Bell, S., Marzano, M., Cent, J., Kobierska, H., Podjed, D., Vandzinskaite, D., ...Muršič, R. (2008). What counts? Volunteers and their organisations in the recording and monitoring of biodiversity. *Biodiversity and Conservation*, 17, 3443–3454. <https://doi.org/10.1007/s10531-008-9357-9>
- Bertella, G. (2011). Wildlife tourism and natural sciences knowledge: Challenges and critical factors. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11, 97–114. <https://doi.org/10.1080/15022250.2011.540794>
- Bleiklie, I., & Kogan, M. (2007). Organization and governance of universities. *Higher Education Policy*, 20, 477–493. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300167>
- Bonnett, M. (2002). Education for sustainability as a frame of mind. *Environmental Education Research*, 8, 9–20. <https://doi.org/10.1080/13504620120109619>
- Bonney, R. (1996). Citizen science: A lab tradition. *Living Bird*, 15(4), 7–15.
- Bonney, R., Phillips, T. B., Ballard, H. L., & Enck, J. W. (2016). Can citizen science enhance public understanding of science? *Public Understanding of Science*, 25(1), 2–16. <https://doi.org/10.1177/0963662515607406>
- Bourlon, F., & Torres, R. (2016). Scientific tourism, a tool for tourism development in Patagonia. Retrieved March 11, 2019, from <https://labexitem.hypotheses.org/177>
- Brosnan, T., Filep, S., & Rock, J. (2015). Exploring synergies: Hopeful tourism and citizen science. *Annals of Tourism Research*, 53, 96–98. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.05.002>
- Brundtland, G. H., Khalid, M., & Agnelli, S. (1987). Our common future. In M. K. Tolba & A. K. Biswas (Eds.), *Earth and us. Populations-Resources-Environment-Development. United Nations Environment Programme*. Butterworth-Heinemann: New York.
- Burns, M. (2016). Political implications of science popularisation strategies: *Frontiers of Science. Public Understanding of Science*, 25, 518–530. <https://doi.org/10.1177/0963662515597186>
- Christie, B. A., Miller, K. K., Cooke, R., & White, J. G. (2015). Environmental sustainability in higher education: What do academics think? *Environmental Education Research*, 21, 655–686. <https://doi.org/10.1080/13504622.2013.879697>
- Coghlan, A. (2008). Exploring the role of expedition staff in volunteer tourism. *International Journal of Tourism Research*, 10, 183–191. <https://doi.org/10.1002/jtr.650>
- David, P. A. (2008). The historical origins of ‘open science’: An essay on patronage, reputation and common agency contracting in the scientific revolution. *Capitalism and Society*, 3(2). <https://doi.org/10.2202/1932-0213.1040>

- Dessein, J., Soini, K., Fairclough, G., & Horlings, L. (2015). *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. University of Jyväskylä.
- Diaz, S. et al. (2019). *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Advance Unedited Version 6 May 2019. Retrieved May 14, 2019, from https://www.ipbes.net/system/tdf/spm_global_unedited_advance.pdf?file=1&type=node&id=35245
- Dinets, V., & Hall, J. (2018). Mammalwatching: A new source of support for science and conservation. *International Journal of Biodiversity and Conservation*, 10(4), 154–160. <https://doi.org/10.5897/IJBC2017.1162>
- Donnelly, R. E., Katzner, T., Gordon, I. J., Gompfer, M. E., Redpath, S., Garner, T. W. J., ...Pettorelli, N. (2011). Putting the eco back in ecotourism. *Animal Conservation*, 14, 325–327. <https://doi.org/10.1111/j.1469-1795.2011.00468.x>
- Duffus, D. A., & Dearden, P. (1990). Non-consumptive wildlife-oriented recreation: A conceptual framework. *Biological Conservation*, 53, 213–231. [https://doi.org/10.1016/0006-3207\(90\)90087-6](https://doi.org/10.1016/0006-3207(90)90087-6)
- Dunkley, R. A. (2016). Learning at eco-attractions: Exploring the bifurcation of nature and culture through experiential environmental education. *The Journal of Environmental Education*, 47, 213–221. <https://doi.org/10.1080/00958964.2016.1164113>
- Durant, J. R., Evans, G. A., & Thomas, G. P. (1989). The public understanding of science. *Nature*, 340, 11–14. <https://doi.org/10.1038/340011a0>
- Elam, M., & Bertilsson, M. (2003). Consuming, engaging and confronting science: The emerging dimensions of scientific citizenship. *European Journal of Social Theory*, 6, 233–251. <https://doi.org/10.1177%2F1368431003006002005>
- Farmer, J., Knapp, D., & Benton, G. M. (2007). An elementary school environmental education field trip: Long-term effects on ecological and environmental knowledge and attitude development. *The Journal of Environmental Education*, 38(3), 33–42. <https://doi.org/10.3200/JOEE.38.3.33-42>
- Fenton-Keane, J. (2015). Science and nature discourse in ecotourism. In A. Holden, S. Slocum & C. Kline (Eds), *Scientific tourism: Researchers as travellers* (pp. 40–50). Abingdon: Routledge.
- Force, A., Manuel-Navarrete, D., & Benessaiah, K. (2018). Tourism and transitions toward sustainability: Developing tourists' pro-sustainability agency. *Sustainability Science*, 13, 431–445. <https://doi.org/10.1007/s11625-017-0448-y>
- Fredman, P., & Tyrväinen, L. (2010). Frontiers in nature-based tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10, 177–189. <https://doi.org/10.1080/15022250.2010.502365>
- Frick, J., Kaiser, F. G., & Wilson, M. (2004). Environmental knowledge and conservation behavior: Exploring prevalence and structure in a representative sample. *Personality and Individual Differences*, 37, 1597–1613. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.02.015>
- Giddings, B., Hopwood, B., & O'Brien, G. (2002). Environment, economy and society: Fitting them together into sustainable development. *Sustainable Development*, 10, 187–196. <https://doi.org/10.1002/sd.199>

- Gifford, R., & Nilsson, A. (2014). Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. *International Journal of Psychology*, 49, 141–157. <https://doi.org/10.1002/ijop.12034>
- Goodwin, H. (1996). In pursuit of ecotourism. *Biodiversity and Conservation*, 5, 277–292. <https://doi.org/10.1007/BF00051774>
- Griggs, D., Stafford-Smith, M., Gaffney, O., Rockström, J., Öhman, M. C., Shyamsundar, P., ...Noble, I. (2013). Policy: Sustainable development goals for people and planet. *Nature*, 495, 305–307. <https://doi.org/10.1038/495305a>
- Gössling, S. (2017). Tourism, tourist learning and sustainability: An exploratory discussion of complexities, problems and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism*, 26, 292–306. <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1349772>
- Gössling, S. (2018). Tourism and biodiversity. In C. Cooper, S. Volo, W. C. Gartner & N. Scott (Eds.), *The SAGE handbook of tourism management* (pp. 437–447). London: Sage.
- Hall, C. M., & Saarinen, J. (2010). Polar tourism: Definitions and dimensions. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10, 448–467. <https://doi.org/10.1080/15022250.2010.521686>
- Hall, C. M., & Williams, A. (2008). *Tourism and innovation*. Abingdon: Routledge.
- Hoarau, H., & Kline, C. (2014). Science and industry: Sharing knowledge for innovation. *Annals of Tourism Research*, 46, 44–61. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.01.005>
- Holden, A. (2015). Introduction. In A. Holden, S. Slocum & C. Kline (Eds), *Scientific tourism: Researchers as travellers* (pp. 1–5). Abingdon: Routledge.
- Holloway, J. C., & Humphreys, C. (2016). *The business of tourism*. Harlow: Pearson.
- Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable Development*, 13, 38–52. <https://doi.org/10.1002/sd.244>
- Huang, F., Finkelstein, M., & Rostan, M. (Eds.) (2013). *The internationalization of the academy: Changes, realities and prospects*. Dordrecht: Springer.
- Hämeri, K. (2018). *How should universities be funded?* Retrieved March 11, 2019, from <https://www.helsinki.fi/en/news/higher-education-science-policy/how-should-universities-be-funded>
- Höyssä, M. (2012). Where science meets its use – Exploring the emergence of the practical relevance of scientific knowledge in the regional context. Turku School of Economics.
- Irwin, A. (1995). *Citizen science: A study of people, expertise, and sustainable development*. London: Routledge.
- Jones, G. A., McCarney, P., & Skolnik, M. L. (2016). *Creating knowledge, strengthening nations: The changing role of higher education*. University of Toronto Press.
- Jordan, R. C., Gray, S. A., Howe, D. V., Brooks, W. R., & Ehrenfeld, J. G. (2011). Knowledge gain and behavioral change in citizen-science programs. *Conservation Biology*, 25, 1148–1154. <https://doi.org/10.1111/j.1523-1739.2011.01745.x>
- Kaiser, F. G., & Fuhrer, U. (2003). Ecological behavior's dependency on different forms of knowledge. *Applied Psychology*, 52, 598–613. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00153>

- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Kolbe, L. (2012). Huipulle ja yhteiskuntaan – oma kulttuuriperintö yliopistojen kilpailuvaltiiksi. *Tieteessä tapahtuu*, 30(4), 27–34.
- Kollmuss, A., & Agyeman, J. (2002). Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8, 239–260. <https://doi.org/10.1080/13504620220145401>
- Laarman, J. G., & Perdue, R. R. (1989). Science tourism in Costa Rica. *Annals of Tourism Research*, 16, 205–215. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(89\)90068-6](https://doi.org/10.1016/0160-7383(89)90068-6)
- Leal Filho, W. (2000). Dealing with misconceptions on the concept of sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 1, 9–19. <https://doi.org/10.1108/1467630010307066>
- Levy, A., Orion, N., & Leshem, Y. (2018). Variables that influence the environmental behavior of adults. *Environmental Education Research*, 24, 307–325. <https://doi.org/10.1080/13504622.2016.1271865>
- Littledyke, M. (2008). Science education for environmental awareness: Approaches to integrating cognitive and affective domains. *Environmental Education Research*, 14, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13504620701843301>
- Lovelock, B. (Ed.). (2008). *Tourism and the consumption of wildlife: Hunting, shooting and sport fishing*. Abingdon: Routledge.
- Lugg, A. (2007). Developing sustainability-literate citizens through outdoor learning: Possibilities for outdoor education in higher education. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 7, 97–112. <https://doi.org/10.1080/14729670701609456>
- Malka, A., Krosnick, J. A., & Langer, G. (2009). The association of knowledge with concern about global warming: Trusted information sources shape public thinking. *Risk Analysis: An International Journal*, 29, 633–647. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2009.01220.x>
- Markwell, K. (2018). Foreword. In B. S. Grimwood, K. Caton & L. Cooke (Eds.), *New moral natures in tourism*. Abingdon: Routledge.
- McGehee, N. G., & Norman, W. C. (2001). Alternative tourism as impetus for consciousness-raising. *Tourism Analysis*, 6, 239–251. <https://doi.org/10.3727/108354201108749872>
- Newman, G., Wiggins, A., Crall, A., Graham, E., Newman, S., & Crowston, K. (2012). The future of citizen science: Emerging technologies and shifting paradigms. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 10, 298–304. <https://doi.org/10.1890/110294>
- Pine, J., & Gilmore, J. (1999). *The experience economy: Work is theatre every business a stage*. Boston: Harvard Business School Press.
- Pritchard, A., Morgan, N., & Ateljevic, I. (2011). Hopeful tourism: A new transformative perspective. *Annals of Tourism Research*, 38, 941–963. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.01.004>
- Puhakka, L., Salo, M., & Sääksjärvi, I. E. (2011). Bird diversity, birdwatching tourism and conservation in Peru: A geographic analysis. *PLoS One*, 6(11), e26786. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0026786>

- Ramsey, J. R., & Wesley, M. (2015). Leadership challenges for the university of the 21st century. *International Journal of Leadership and Change*, 3(1), Article 1.
- Reynolds, P. C., & Braithwaite, D. (2001). Towards a conceptual framework for wildlife tourism. *Tourism Management*, 22, 31–42. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(00\)00018-2](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(00)00018-2)
- Rickinson, M. (2001). Learners and learning in environmental education: A critical review of the evidence. *Environmental Education Research*, 7, 207–320. <https://doi.org/10.1080/13504620120065230>
- Ritchie, B. W., Carr, N., & Cooper, C. P. (2003). *Managing educational tourism*. Clevedon: Channel View Publications.
- Robinson, M., & Novelli, M. (2005). Niche tourism: An introduction. In M. Novelli (Ed.), *Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases* (pp. 1–14). Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Rodger, K., & Moore, S. A. (2004). Bringing science to wildlife tourism: The influence of managers' and scientists' perceptions. *Journal of Ecotourism*, 3, 1–19. <https://doi.org/10.1080/14724040408668147>
- Rodger, K., Moore, S. A., & Newsome, D. (2010). Wildlife tourism science and scientists: Barriers and opportunities. *Society and Natural Resources*, 23, 679–694. <https://doi.org/10.1080/08941920802438600>
- Räikkönen, J., & Grénman, M. (2017). The experience economy logic in the wellness tourism industry. In A. Correia, M. Kozak, J. Gnoth, & A. Fyall (Eds.), *Co-creation and well-being in tourism* (pp. 3–18). Cham: Springer.
- Räikkönen, J. & Suni, X (forthcoming). Erityinen mielenkiinnonkohde matkailun motiivina: Esimerkkitaipauksina tiede- ja metsästysmatkailu.
- Scott, W., & Gough, S. (2007). Universities and sustainable development: The necessity for barriers to change. *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, 11, 107–115. <https://doi.org/10.1080/13603100701613947>
- Sedlacek, S. (2013). The role of universities in fostering sustainable development at the regional level. *Journal of Cleaner Production*, 48, 74–84. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.01.029>
- Sellmann, D., & Bogner, F. X. (2013). Climate change education: Quantitatively assessing the impact of a botanical garden as an informal learning environment. *Environmental Education Research*, 19, 415–429. <https://doi.org/10.1080/13504622.2012.700696>
- Slocum, S., Kline, C., & Holden, A. (Eds.) (2015). *Scientific tourism: Researchers as travellers*. Abingdon: Routledge.
- Spenceley, A. (2008). Requirements for sustainable nature-based tourism in transfrontier conservation areas: A southern African Delphi consultation. *Tourism Geographies*, 10, 285–311. <https://doi.org/10.1080/14616680802236295>
- Stilgoe, J., Lock, S. J., & Wilsdon, J. (2014). Why should we promote public engagement with science? *Public Understanding of Science*, 23(1), 4–15. <https://doi.org/10.1177/0963662513518154>
- Stone, M. J., & Petrick, J. F. (2013). The educational benefits of travel experiences: A literature review. *Journal of Travel Research*, 52, 731–744. <https://doi.org/10.1177/0963662513500588>

- Thiel, M., Penna-Díaz, M. A., Luna-Jorquera, G., Salas, S., Sellanes, J., & Stotz, W. (2014). Citizen scientists and marine research: Volunteer participants, their contributions, and projection for the future. *Oceanography and Marine Biology: An Annual Review*, 52, 257-314. <https://doi.org/10.1201/b17143-6>
- Thompson, R., & Starzomski, B. M. (2007). What does biodiversity actually do? A review for managers and policy makers. *Biodiversity and Conservation*, 16, 1359–1378. <https://doi.org/10.1007/s10531-005-6232-9>
- TIES. (2015). What is ecotourism? Retrieved March, 11, 2019 from <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>
- Vicente-Molina, M. A., Fernández-Sáinz, A., & Izagirre-Olaizola, J. (2013). Environmental knowledge and other variables affecting pro-environmental behaviour: Comparison of university students from emerging and advanced countries. *Journal of Cleaner Production*, 61, 130–138. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.05.015>
- Vicente-Sáez, R., & Martínez-Fuentes, C. (2018). Open Science now: A systematic literature review for an integrated definition. *Journal of Business Research*, 88, 428–436. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.043>
- Waas, T., Hugé, J., Verbruggen, A., & Wright, T. (2011). Sustainable development: A bird's eye view. *Sustainability*, 3, 1637–1661. <https://doi.org/10.3390/su3101637>
- Waas, T., Verbruggen, A., & Wright, T. (2010). University research for sustainable development: Definition and characteristics explored. *Journal of Cleaner Production*, 18, 629–636. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2009.09.017>
- Wals, A. E. J. (2007). *Social learning towards a sustainable world: Principles, perspectives, and praxis*. Wageningen Academic Publishers.
- Wals, A. E. J. (2014). Sustainability in higher education in the context of the UN DESD: A review of learning and institutionalization processes. *Journal of Cleaner Production*, 62, 8–15. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.06.007>
- Wals, A. E. J., Brody, M., Dillon, J., & Stevenson, R. B. (2014). Convergence between science and environmental education. *Science*, 344, 583–584. <https://doi.org/10.1126/science.1250515>
- Wals, A. E. J., & Jickling, B. (2002). “Sustainability” in higher education: From doublethink and newspeak to critical thinking and meaningful learning. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 3, 221–232. <https://doi.org/10.1108/14676370210434688>
- Weaver, D. B. (2005). Comprehensive and minimalist dimensions of ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 32, 439–455. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.08.003>
- Weissman, N. B. (2012). Sustainability & liberal education: Partners by nature. *Liberal Education*, 98(4), 6–13.
- West, P. (2008). Tourism as science and science as tourism. *Current Anthropology*, 49, 597–626. <https://doi.org/10.1086/586737>

- Wiek, A., Withycombe, L., & Redman, C. L. (2011). Key competencies in sustainability: A reference framework for academic program development. *Sustainability Science*, 6, 203–218. <https://doi.org/10.1007/s11625-011-0132-6>
- Wright, T. (2004). The evolution of sustainability declarations in higher education. In P. Blaze Corcoran & A. E. J. Wals (Eds.), *Higher education and the challenge of sustainability* (pp. 7–19). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Wu, Y.-C. J., & Shen, J.-P. (2016). Higher education for sustainable development: A systematic review. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 17, 633–651. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-01-2015-0004>
- Xiao, H., & Smith, S. L. (2007). The use of tourism knowledge: Research propositions. *Annals of Tourism Research*, 34, 310–331. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2006.09.001>
- Zelenika, I., Moreau, T., Lane, O., & Zhao, J. (2018). Sustainability education in a botanical garden promotes environmental knowledge, attitudes and willingness to act. *Environmental Education Research*, 24, 1581–1596. <https://doi.org/10.1080/13504622.2018.1492705>

An acoustic perspective on nature-based tourism experience – The soundscape of dog sledding, Lapland

Ivan Fesenko, University of Lapland, Multidimensional Tourism Institute (MTI)

José-Carlos García-Rosell, University of Lapland, Multidimensional Tourism Institute (MTI)

Recently, there has been a growing interest in understanding the relationship between sounds and the co-creation of tourism experience. For instance, an interdisciplinary research group formed by scholars from five European universities is currently exploring the acoustic experience of tourists visiting urban destinations by using the case of Lisbon. The study is part of a three-year research project called “Sounding out the Tourist City”. In Finland, the Lapland marketing and communication company House of Lapland and Visit Finland launched in April a new campaign called “Sound of Lapland”, which offers a collection of authentic sounds taken from the wilderness and local life in Finnish Lapland. Although the relevance of sounds as part of tourism spaces has begun to be acknowledged across both academia and industry, there is still a limited body of literature on the subject (Liu, Wang, Liu, Yao, & Deng, 2018). The focus of the literature has been on three research perspectives: noise pollution and its impact on tourist experiences (e.g. Mace, Corser, Zitting, & Denison, 2013; Pilcher, Newman, & Manning, 2009), the importance of natural quiet acoustic environments (e.g. Rantala & Valtonen, 2014; Valtonen & Veijola, 2011) and the role of sound as an element of multisensory experiences (e.g. Quan & Wang, 2004; Waitt & Duffy, 2010).

As Barry Truax (2012, p. 194) argues, “sound is not merely information exchange, but is capable of creating relationships between individuals and their environment in a dynamic process of embodied cognition”. Indeed, a sound shapes not only the quality and character of a place but also our understanding of that place in particular (Bernat, 2014). Thus, we discuss here some of the acoustic elements shaping nature-based tourism experiences by drawing upon the notion of soundscape. Truax (1999) defines a soundscape as an environment of sound (or sonic environment) with an emphasis on the way it is perceived and understood by the individual, or by society. To illustrate the characteristics of a nature-based tourism soundscape and its impact on tourism experiences we use the case of dog sledding in Rovaniemi, Finnish Lapland. To that end, we based our discussion on interviews conducted in this Arctic destination during the

winter season of 2018 (Fesenko, 2019). The research note is based on the master thesis “Sensory dimension of tourist experiencescape: role of sounds in winter husky dog-sledding experiences in Finnish Lapland” written by the first author under the supervision of the second author.

The husky tour soundscape

According to R. Murray Schafer (1983), a soundscape consists of three main elements: keynote sound, soundmark and signal. A keynote sound refers to a sound that may not always be heard consciously, but it is characteristic of a place. The traffic noise in urban areas is a typical example of a keynote sound. A soundmark, just like a landmark, indicates a sound that is unique and serves as a distinguishing feature of a place in particular. A good example of a soundmark would be the sound of Big Ben in London. A signal is a foreground sound that is listened to consciously. Acoustic warning devices such as bells and sirens are examples of signals. What does a nature-based tourism soundscape look like? What kind of keynote sounds, soundmarks and signals are highlighted in a nature-based tourism context? What is the role of these sounds in creating (or destroying) authentic nature-based tourism experiences? To shed some light on these questions, we discuss findings from nine interviews conducted with tourists participating in dog-sledding safaris in Rovaniemi, Finnish Lapland. The interviewees represented six different nationalities, both genders and an age range of 25 to 45. The interviews were conducted in English between March and April 2018. The interviews helped identify key sounds, soundmarks and signals that arose in dog-sledding safaris.

The sound of the wind and the sled moving on the snow were identified as keynote sounds of the dog-sledding safari. As one of the interviewees expressed, “I think the sound you always have in the background will be the sound of sledges moving quite fast”. Also, the sound of the brake, a loud distinctive sound made by a metal brake biting into the snow, was viewed as a sound that was intrinsic to the safari experience. As another respondent noted, “they were always pushing the brake and come on! It was not so fast, always taking care not to drive, not to bump”. This draws attention to how technical aspects of the safari, such as the number of sleds in a row, safety and people’s fear, may put constraints on speed and cause the appearance of keynote sounds that are unwanted or unpleasant, but become a keynote sound of the whole experience.

A soundmark that was perceived as a unique sound distinguishing the safari from the kennels was the barking of dogs. As one of the tourists highlighted, “probably what makes it [barking] sort of unique is that intensity in terms of having so many dogs in one place”. Almost all respondents agreed that the barking was louder and more intense than any other barking they had heard before. Those who had already experienced a husky safari were able to recognize the various types of barks or howling that occurred during the safari. The barking at the beginning of the safari had a particular meaning for these tourists: “We would notice the howling like: ‘We want to go again!’, so then you are already in the woods, but to other people who never had the experience it’s just a bark.”

The signals identified in the husky safari are related to modernization and human-related practices. One of the signals noticed by the respondents was the sound of aeroplanes taking off, landing and flying over Rovaniemi. Air traffic in Rovaniemi is considerable due to the civil and military function of the airport. This sound was not always perceived as negative, as one of the tourists noted: “As soon as we started going it was amazing, it was great! The air force in the background.” Nevertheless, all respondents regarded it as too loud, disturbing and destroying the feeling of being in the wilderness. It also made tourists feel very close to modern civilization, as noted by another tourist: “because you think you are out on your own in the middle of nowhere and then there’s an aeroplane, ‘Oh, we are not out there’.”

Other signals identified included the sounds of other people talking, as one interviewee noticed: “Sometimes when you are waiting, you just like, you are in nature, with the dogs and people are talking and you are like ‘Please, just shut up! Just enjoy nature and that’s it.’” Also, the sounds of cameras and mobile phones caused perplexity, confusion and frustration among the respondents. As one tourist commented, “You know when you turn your digital camera on, that ‘tiding’. Oh, that noise, or when they take a picture with a sign, that ‘ctshhh’. Oh, you are like: ‘Turn it off!’” These reactions are understandable considering our modern busy lives with permanent interruptions – an acoustic environment marked by phone calls and text message notifications, among other modern sounds (see Veijola, 2014). Thus, hearing these signals (of modernity and everyday life) during the husky tours disrupts the authenticity of the nature-based experience.

Designing nature-based tourism soundscapes

In line with Truax (2012), we can argue that nature-based tourism companies should carefully plan and design the soundscape of their services. This implies awareness of the various sounds that appear in a particular service environment as well as their implications for customer experience. Understanding the way tourists perceive the soundscape of a nature-based tourism service offers an opportunity for providers not only to improve their service quality but also to support the co-creation of memorable experiences. Better soundscapes can be created by just supporting desirable sounds and avoiding unpleasant ones appearing in the service environment. For example, in the case of dog sledding, restricting the use of phones and cameras could help to keep the sounds of modern technologies away from the safari experience. The need for pictures capturing the husky tour could be satisfied by having a safari guide responsible for photographing.

In other cases, improving the service soundscape may even require rethinking the original customer journey and its different service moments. In the dog-sledding case, we could consider whether the safari should start by giving the driving instructions as usually happens or if it should start with an encounter and familiarization with the huskies. Indeed, a better understanding of the sled dogs and their behaviour could contribute to a different tourist experience when, for example, listening to the barking at the beginning of the safari. From this perspective, soundscape design becomes driven by sounds and the acoustic experiences of the user, rather than what is more convenient for the producer.

Nature-based destination planners and managers should also be aware of the impact of sounds on the service offered by their companies. In particular, they need to be attentive when new infrastructure such as airports, roads, railways and windmills, among others, is planned to be introduced in their destination. Indeed, the sounds caused by this type of infrastructure can have detrimental impacts on a nature-based tourism experience. Moreover, discussions on the soundscape also direct our attention toward the need to approach nature-based tourism experience from a multisensory perspective. After all, the visual sense is only one of the body's senses through which tourists experience nature and the service elements constructed around it. So we need to gain a holistic understanding of the role of all body senses in the co-creation of tourism experience in nature.

References

- Bernat, S. (2014). Soundscapes and tourism: Towards sustainable tourism. *Problems of Sustainable Development*, 9(1), 107–117.
- Fesenko, I. (2019). Sensory dimension of tourist experiencescape: Role of sounds in winter husky dog-sledding experiences in Finnish Lapland. Master's Thesis. Rovaniemi: University of Lapland.
- Liu, A., Wang, X. L., Liu, F., Yao, C., & Deng, Z. (2018). Soundscape and its influence on tourist satisfaction. *The Service Industries Journal*, 38(3–4), 164–181. <https://doi.org/10.1080/02642069.2017.1382479>
- Mace, B. L., Corser, G. C., Zitting, L., & Denison, J. (2013). Effects of overflights on the national park experience. *Journal of Environmental Psychology*, 35, 30–39. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.04.001>
- Pilcher, E. J., Newman, P., & Manning, R. E. (2009). Understanding and managing experiential aspects of soundscapes at Muir Woods national monument. *Environmental Management*, 43, 425–435. <https://doi.org/10.1007/s00267-008-9224-1>
- Quan, S., & Wang, N. (2004). Towards a structural model of the tourist experience: An illustration from food experiences in tourism. *Tourism Management*, 25, 297–305. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00130-4](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00130-4)
- Rantala, O., & Valtonen, A. (2014). A rhythm analysis of touristic sleep in nature. *Annals of Tourism Research*, 47, 18–30. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.04.001>
- Schafer, R. M. (1983). *The soundscape: Our sonic environment and the tuning of the world*. Rochester: Destiny Books.
- Truax, B. (1999). *Handbook for acoustic ecology*. Vancouver: Cambridge Street Publishing.
- Truax, B. (2012). Sound, listening and place: The aesthetic dilemma. *Organised Sound*, 17, 193–201. <https://doi.org/10.1017/S1355771811000380>
- Valtonen, A., & Veijola, S. (2011). Sleep in tourism. *Annals of Tourism Research*, 38, 175–192. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.07.016>

- Veijola, S. (2014). Towards silent communities. In S. Veijola, J. Germann Molz, O. Pyhtinen, E. Höckert, & A. Grit (Eds.), *Disruptive tourism and its untidy guests: Alternative ontologies for future hospitalities* (pp. 68–95). Palgrave Macmillan.
- Waitt, G., & Duffy, M. (2010). Listening and tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 37, 457–477. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2009.10.017>

Lasten ja nuorten luontoyhteyden vahvistamisesta perusta tulevaisuuden lähimatkailulle

*Outi Rantala, Lapin yliopisto, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI)
Riikka Puhakka, Helsingin yliopisto, Bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta, Ekosysteemit ja ympäristö -tutkimusohjelma*

Globaalin ilmastokriisin vuoksi lähimatkailun mahdollisuuksien huomioimisesta on tulossa yksi keino, jolla matkailusta voidaan tehdä entistä vastuullisempaa. Suomessa on pitkät perinteet lähimatkailuun erityisesti luonnossa liikkumisen muodossa – lähiluonnossa on liikuttu esimerkiksi retkeillen, marjastaen ja luontoa havainnoiden (ks. Sievänen & Neuvonen, 2011). Kaupungistuneessa yhteiskunnassa nuorempien sukupolvien luontosuhteet ovat kuitenkin polarisoitumassa: osa perheistä ylläpitää monipuolista suhdetta luontoon, kun taas toiset perheet eivät juurikaan liiku luonnossa.

Samaan aikaan tietoisuus luonnossa vietetyn ajan terveyshyödyistä on kasvanut ja lähiluonnossa liikkumisen hyödyistä puhutaan laajasti. Luonnossa oleskelun on todettu muun muassa parantavan itsetuntoa ja mielialaa, vähentävän vihantunnetta sekä vaikuttavan myönteisesti tunteisiin ja käyttäytymiseen (Kaplan, 2001; Kuo & Sullivan, 2001; Maller, 2009). Lisäksi luontokontaktit vähentävät stressiä, lisäävät ongelmanratkaisu- ja keskittymiskykyä sekä parantavat elimistön puolustusjärjestelmän toimintaa (Hanski ym., 2012; Tyrväinen ym., 2014; van den Berg, Koole, & van der Wulp, 2003).

Luonnon hyvinvointi- ja terveyshyödyistä käytävässä keskustelussa tulisi jatkossa huomioida luontosuhteiden dynaamisuus. Luontosuhteen kehittyminen edellyttää sekä aikaa että paikkoja luonnon kohtaamiselle – eli mahdollisuuksia harjaantua taitavaksi luonnossa liikkujaksi. Tulevaisuuden kannalta olennaisia ovat erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden luontosuhteet. Jotta lähiluonnossa liikkumisen perinnettä voitaisiin hyödyntää lähimatkailua kehitettäessä, meidän tulee ymmärtää paremmin moninaisia luontoyhteyksiä kaupungistuneessa yhteiskunnassa.

Tarkastelimme tutkimuksessamme suomalaisten lasten, nuorten ja perheiden erilaisia tapoja olla yhteyksissä luonnon kanssa ja kokea hyvinvointia luonnossa (Rantala & Puhakka, tulossa). Tutkimusaineisto koostui 15–21-vuotiaiden nuorten luonnon virkistyskäyttöä koskevista temaattisista kirjoituksista sekä retkeilyä koskevasta etnografisesta aineistosta.

Tutkimuksen taustalla vaikuttaa ajatus luontosuhteiden relationaalisuudesta: se, miten lapsi tai nuori on yhteyksissä luontoon, on sidoksissa siihen, paljonko hän viettää aikaa luonnossa. Luonnossa olemisen taidot – esimerkiksi taito pukeutua vuodenajan mukaan, liikkua erilaisissa maastoissa, keksiä tekemistä luonnossa ja nähdä luonnon yksityiskohtia – kehittyvät viettämällä aikaa luonnossa. Käytimme tarjouman käsitettä (Gibson, 1979) analyttisenä työvälineenä relationaalisten luontosuhteiden tarkastelussa ja analyysissa. Viimeaikaisissa (yhteiskuntatieteellisissä ja ihmismaantieteellisissä) tutkimuksissa on sovellettu Tim Ingoldin (2000) tapaa nähdä tarjouman ja tarjoumaa havainnoivan ihmisen välinen vuorovaikutus dynaamisena kehkeytymisen prosessina. Tällöin huomio kiinnittyy havainnointiprosessin kehollisuuteen ja aistimellisuuteen, prosessissa harjaantumiseen sekä prosessiin liittyvään hiljaiseen tietoon (Ingold, 2000, s. 11–12). Aineiston analyysissa painotimme relationaalista lähestymistapaa tarjouiin tarkastelemalla niin nuoria ja lapsiperheitä kuin luontoympäristöjä aktiivisina toimijoina sekä luontosuhteita kehkeytymisen prosesseina (ks. Rautio, 2013).

Tulosten mukaan suomalaiset lapset ja nuoret käyttävät luontoa monipuolisesti virkistytymiseen. Luontoympäristöt tarjoavat nuorille mahdollisuuden tavata ystäviä, mutta luonnosta haetaan myös yksityisyyden ja vapauden kokemuksia. Pidemmät luonnossa vietettävät ajat esimerkiksi teltaillen tai mökkeillen mahdollistavat intensiivisen yhdessäolon, kun ollaan tiiviissä kanssakäymisessä sekä perheen että ympäröivän luonnon kanssa. Yhdessäolo voi lisätä tietoisuutta vuodenaikojen ja sään vaikutuksesta omaan toimintaan ja olemiseen sekä auttaa huomioimaan läheisiä ihmisiä uusin tavoin.

Luonnossa rauhoitutaan ja päästään pois arkielämän paineista; luontoympäristöt voivat myös vahvistaa nuorten itsetuntoa ja luoda uskoa tulevaisuuteen. Luontoympäristöt tarjoavatkin lapsille, nuorille ja perheille tilan ilmaista erilaisia tunteita ja testata erilaisia toimintatapoja. Asioita voidaan esimerkiksi tehdä hitaammin, aikaa voidaan viettää ilman puhelimia ja tietokoneita ja toimeen tullaan niillä tavaroilla, jotka ovat käsillä. Kaikki tämä edistää hyvinvointia.

Oma merkityksensä on myös luonnon materiaalisilla järjestyksillä eli esimerkiksi sillä, millaista luontoa lasten ja nuorten lähiympäristössä on. Tulosten mukaan nuoret liikkuvat mielellään metsissä ja rannoilla, mutta myös mökkiympäristö on monille tärkeä luontosuhteen vahvistamisen paikka. Vuodenajat ja säätilat vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia mahdollisuuksia erilaisiin toimintoihin lapset ja nuoret havainnoivat. Vuodenajat ja säätilat nousivat esille erityisesti retkeilyyn liittyvässä etnografisessa aineistossa: ne mahdollistavat erilaisten taitojen kehittämisen ja luontosuhteessa harjaantumisen. Kun esimerkiksi teltailla sää ei pääse pakoon, tulee kehittää taitoja eri säätiloissa toimimiseen.

Isovanhempien ja vanhempien rooli opastajina luonnossa liikkumisen tapoihin nousi niin ikään esille aineistoissa ja ilmentää sitä, miten relationaalinen luontosuhde kiinnittyy lapsen ja nuoren omaan elinympäristöön ja elintapaan. Lapset ja nuoret oppivat jatkuvasti uusia toimintatapoja, ja taitojen kehittymisen sekä luonnossa liikkumiseen harjaantumisen kautta hyvinvointiin liittyvien mahdollisuuksien skaala laajenee. Mitä enemmän vietetään aikaa luonnossa, sitä paremmin opitaan havaitsemaan hyvinvointia lisääviä tarjoumia. Tämä vaikuttaa merkittävästi myös aikuisiän luontosuhteeseen.

Luonnon virkistyskäytön ylläpitämiseksi ja lähimatkailun edistämiseksi tulisi jatkossa kiinnittää huomiota siihen, miten lasten ja nuorten taidokkuutta toimia erilaisissa luontoympäristöissä voidaan tukea. Erilaisten luontoympäristöjen saavutettavuus ja luonnossa liikkumisen taitoihin opastaminen päiväkodeissa, kouluissa ja harrastustoiminnassa ovat asioita, joita tulisi korostaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi tulisi pohtia, miten erilaisia perheitä voidaan tukea ja rohkaista liikkumaan lähiluonnossa sekä auttaa perheitä tiedostamaan esimerkiksi mökillä vietetyn ajan merkittävä rooli luontosuhteen ylläpitäjänä.

Mahdollisuudet harjaantua toimimaan luonnossa vaihtuvissa olosuhteissa ovat tärkeitä muuttuvien sää- ja ilmasto-olosuhteiden vuoksi. Sopeutuminen muuttuviin olosuhteisiin ja uusien luonnossa toimimisen tapojen kehittäminen ovat pitkällä aikavälillä kestävämpiä ratkaisuja kuin esimerkiksi laskettelurinteiden ja hiihtolatujen lumettaminen. Taitojen harjaanuttamisen merkittäviä paikkoja ovat etenkin luonnontilaiset ja luonnoltaan monimuotoiset ympäristöt. Rakennettujen puistojen ohella myös kaupunkialueiden lähiluonnosta tulisikin löytyä ympäristöjä, jotka ohjatun toiminnan sijaan houkuttelevat lapsia ja nuoria vapaaseen olemiseen ja leikkimiseen luonnossa.

Kauempana asutuskeskuksista sijaitsevien luontokohteiden, kuten kansallispuistojen, tulisi olla saavutettavissa myös julkisin kulkuvälinein. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu luonnonympäristössä yöpymisen voimistavan kokemusta hyvinvoinnista ja saavan aikaan mieleenpainuvampia kokemuksia (Puhakka, Pitkänen & Siikamäki, 2017).

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että lähimatkailun edistämiseksi Suomessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, kuinka lapsia ja nuoria voidaan kannustaa harjaantumaan aktiiviksi luonnossa toimijoiksi ja kuinka heidän luontosuhteiden kehkeytymisen prosessejaan voidaan tukea. Erilaisten luontoympäristöjen säilymisen ja saavutettavuuden takaaminen luovat pohjan, jonka varaan lähimatkailua voidaan tulevaisuudessa kehittää.

Lähteet

- Gibson, J. (1979). *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton Mifflin.
- Hanski, I., von Hertzen, L., Fyhrquist, N., Koskinen, K., Torppa, K., Laatikainen, T., ...Haahtela, T. (2012). Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated. *PNAS*, 109, 8334–8339. <https://doi.org/10.1073/pnas.1205624109>
- Ingold, T. (2000). *The perception of the environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
- Kaplan, R. (2001). The nature of the view from home. *Environment and Behavior*, 33, 507–542. <https://doi.org/10.1177/00139160121973115>
- Kuo, F. E. & Sullivan, W. C. (2001). Aggression and violence in the inner city: Effects of environment via mental fatigue. *Environment and Behavior*, 33, 543–571. <https://doi.org/10.1177/00139160121973124>
- Maller, C. J. (2009). Promoting children's mental, emotional and social health through contact with nature: A model. *Health Education*, 109, 522–543. <https://doi.org/10.1108/09654280911001185>

- Puhakka, R., Pitkänen, K. & Siikamäki, P. (2017). The health and well-being impacts of protected areas in Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 25, 1830–47. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1243696>
- Rantala, O. & Puhakka, R. (tulossa). Engaging with nature: Nature affords well-being for families and young people in Finland. *Children's Geographies*.
- Rautio, P. (2013). Children who carry stones in their pockets: On autotelic material practices in everyday life. *Children's Geographies*, 11, 394–408. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.812278>
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2011). *Luonnon virkistyskäyttö 2010*. (Metlan työraportteja 212.) <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.pdf>
- Tyrväinen, L., Ojala, A., Korpela, K., Lanki, T., Tsunetsugu, Y. & Kagawa, T. (2014). The influence of urban green environments on stress relief measures: A field experiment. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.12.005>
- van den Berg, A. E., Koole, S. L. & van der Wulp, N. Y. (2003). Environmental preference and restoration: (How) are they related? *Journal of Environmental Psychology*, 23, 135–146. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00111-1](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00111-1)

”Suurin haaste on ihmisen nopeuttaman ilmastonmuutoksen myöntäminen”

Haastateltavana matkailu- ja virkistystutkimuksen professori ja johtaja Norma Nickerson Montanan yliopistosta (USA)

Sini Kantola, Oulun yliopisto, Maantieteen tutkimusyksikkö & Luonnonvarakeskus¹

Norma Nickerson (Kuva: Federal Reserve Bank of Minneapolis.)

Yhdysvalloissa Kalliovuorten laaksossa sijaitsee väestöltään kaiken aikaa kasvava 70 000 asukkaan Missoulan kaupunki. Aivan kaupungissa kiinni olevan vuoren, Mount Sentinelin, juurella on Montanan yliopisto (University of Montana). Vuonna 1893 perustetussa yliopistossa on opiskelijoita noin 10 000 ja henkilökuntaa noin 800. Norma Nickerson toimii professorina ja johtajana Matkailu- ja virkistystutkimuksen laitoksessa (Institute for Tourism and Recreation Research), jossa työskentelee yhteensä viisi henkilöä ja jossa opiskelijoita on noin sata. Nickerson on toiminut laitoksen tutkimusprofessorina 24 vuoden ajan. Koko hänen opiskelu- ja työuransa on liittynyt virkistysmatkailun tutkimiseen.

Sini Kantola haastatteli Norma Nickersonia Montanan yliopistossa 11.4.2019.

Montana on pinta-alaltaan hieman Suomea pienempi osavaltio, jossa asuu noin miljoona ihmistä. Montanassa sijaitsee Glacier Nationalpark, ja osavaltiosta on pääsy maailmankuuluun Yellowstonen kansallispuistoon. Luonto- ja virkistysmahdollisuuksien ansiosta Montana on suosittu matkailukohde, jossa vierailee vuosittain yli 12 miljoonaa turistia. Montanaan matkustetaan luontoelämysten vuoksi niin Yhdysvalloista kuin ulkomailta. Matkailijoita houkuttelevat vuoret ja metsät, harvaan asutut alueet, joet ja järvet, kansallispuistot (Yellowstone ja Glacier), erämaat ja villieläimet sekä ylipäänsä hyvä pääsy valtion tai osavaltion julkisille maille. (The Economic Review of the Travel Industry in Montana, 2018).

¹ Sini Kantola on väitöskirjatutkija Oulun yliopiston Maantieteen tutkimusyksiköstä. Väitöskirjatyössään hän tekee yhteistyötä Luonnonvarakeskuksen kanssa. Kantola oli v. 2018–2019 yhdeksän kuukauden ajan tutkijavaihdossa Fulbright-stipendiaattina Yhdysvalloissa (Aldo Leopold Wilderness Research Institute, University of Montana ja University of Alaska, Fairbanks).

Mikä sai sinut alun perin kiinnostumaan matkailututkimuksesta? Minkätyyppistä tutkimusta olet tehnyt ja parhaillaan teet?

Kun tein väitöskirjaani virkistymisestä ja vapaa-ajasta, sain neuvon toiselta tohtorikoulutetulta: ”Huomaatkos, mihin kasvu on suuntautumassa tulevaisuudessa? Matkailuun. Ja matkailussa liikkuu paljon myös rahaa.” Pidän erityisesti ulkoilu- ja virkistystutkimuksesta, ja kun tähän kuvioon yhdisti matkailun kasvun, aihealue oli mielestäni erittäin relevantti tulevaisuutta ajatellen.

Tällä hetkellä teemme laitoksellamme monenlaista tutkimusta. Montanassa olemme osavaltion matkailututkimuskeskus. Perustehtävämme on kerätä määrällistä tietoa osavaltion matkailusta, sillä tämä tieto on taloudellisessa mielessä tärkeää. Lisäksi haastattelemme matkailuyrittäjiä: mitkä asiat heidän kannaltaan ovat olleet ongelmallisia, miten paljon he ovat käyttäneet rahaa matkailun kehittämiseen ja mitkä ovat heidän odotuksensa seuraavalle vuodelle? Tällainen tieto on tärkeää nykyisille ja tuleville matkailuyrittäjälle, jotta he voivat suunnitella, millaista toimintaa kannattaa alkaa harjoittaa ja missä. Tieto auttaa heitä saamaan myös lainaa pankista yritysideoilleen. Näitä tietoja olemme keränneet jo vuosikymmenten ajan, joten niistä näkyvät myös muutostrendit.

Teemme lisäksi paljon muuta tutkimusta. Eri sektorit ja toimijat voivat tilata meiltä selvityksiä ja tutkimuksia. Olemme tutkineet muun muassa pyöräily-, moottoripyöräily- ja lasketelumatkailua sekä Airbnb:n vaikutuksia kansallispuistojen lähellä sijaitsevien kylien asukarakenteisiin. Olemme selvittäneet, miten matkailu edistää hyvinvointia osavaltiossamme – tämä tieto on tärkeää erityisesti poliitikoille. Yellowstonen kansallispuiston lähikyliä olemme kehittäneet yhteistyössä paikallisten asukkaiden ja yritysten kanssa. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Montanassa on paljon pieniä kuntia, jotka järjestävät kesäisin isoja tapahtumia. Esimerkiksi pieni 600 asukkaan kunta voi järjestää tapahtuman, johon tulee 10 000 matkailijaa. Taustatieto paikalle saapuvista matkailijoista on tärkeää pienille kunnille, jotta ne pystyvät kehittämään tapahtumia eteenpäin.

Montanassa alkuperäisamerikkalaisten historia on rikas, ja tämä aihe kiinnostaa erityisesti ulkomaalaisia matkailijoita. Paikalliset alkuperäisamerikkalaisetkin ovat huomanneet, että heidän historiansa ja kulttuurinsa voisi olla kiinnostava matkailuelämys. Aihe on kuitenkin herkkä, sillä kaikki eivät halua matkailijoita alueilleen. Toisaalta alkuperäisamerikkalaisten reservaatit ovat usein köyhiä, joten matkailu voisi olla yksi keino taloudellisen tilanteen kohentamiseen. Tärkeää olisi rajata matkailu niin, että esimerkiksi joihinkin seremonioihin ja joillekin alueille muut kuin alueen asukkaat eivät saisi tulla. Montanassa on oma virasto, joka auttaa alkuperäisamerikkalaisia kehittämään liiketoimintaa heidän oman kulttuurinsa pohjalta.

Kuvailisitko matkailun nykytilaa ja kehitystä Montanassa?

Matkailusektori yrittäjien johdolla huolehtii matkailun kehittämisestä – osavaltio itse ei tee matkailun strategista kehittämistyötä. Montanan osavaltion näkökulmasta matkailun tuomat tulot ovat tärkeitä, ja tuloja ajatellaan tulevan sitä enemmän, mitä enemmän matkailijoita alueella käy. Matkailijamäärien lisääminen ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Montanassa onkin herännyt pyrkimys saada alueelle matkailijoita, jotka kuluttavat vähemmän infrastruktuuria ja aiheuttavat mahdollisimman vähän haittaa esimerkiksi luonnolle, mutta joilla on enemmän ra-

haa käytettävissä. Tämä on haasteellinen tavoite, mutta tähän pyrkivät sekä suuret kaupungit että pienet kylät. Esimerkki "ihanneturistista" olisi henkilö, joka viettää aikaa luonnossa mutta yöpyy kaupungissa ja käyttää kaupungin tarjoamia palveluita. Massaturismi ei ole näiden tavoitteiden kanssa sopusoinnussa – ja kuitenkin useimmat ihmiset, muutkin kuin "ihanneturistit", haluavat matkustaa. Eräät Glacier National Parkin lähiseudun maakuntien johtajat ovat sanoneet, että alueelle ei haluta enää lisää matkailua. Heidän mukaansa turismi tuhoaa infrastruktuuriin ja kaupungit, tiet kuluvat, vessat tulvivat ja vettä käytetään liikaa. Matkailun ajatellaan siis aiheuttavan liian paljon haittaa. Siksi matkailuelinkeinon pitää kyetä näyttämään, että matkailun tuomat tulot itse asiassa auttavat pitämään yllä infrastruktuuria ja palveluita. Asiasta tekee ongelmallisen se, että Amerikassa ei haluta maksaa veroja eikä meillä Montanassa palveluihin ole sisällytettyä arvonlisäveroa. Osavaltio ei näin ollen suoraan juurikaan hyödy matkailusta saatavista tuloista.

Kuva 1. Wild Goose Island in St Mary Lake, Glacier National Park. (Kuva: Norma Nickerson.)

Osavaltiot eivät tee keskenään paljonkaan yhteistyötä matkailuun liittyen hotellitoimintaa lukuun ottamatta. Montanassa matkailu kehittyy yritysvetoisesti. Matkailijat haluavat autenttisia elämyksiä, ja Montanassa on paljon pieniä matkailuyrityksiä, joiden intohimona on tietty oma matkailutuote. Suuria matkailualan yrityksiä alueella ei ole. Turismi on perinteisesti painottunut vahvasti kesä-elokuulle, mutta nykyisin sesonki on pidentynyt toukokuusta syyskuuhun. Monet yritykset saavat huippusesongin aikana niin paljon tuloja, että niillä ei ole paineita tuot-

taa tulosta hiljaisempaan aikaan. Peräti 90 % matkailijoista vierailee Montanassa kesällä. Monet ihmiset USA:ssa eivät koe houkuttelevaksi lähteä talvella viettämään lomaa johonkin kylmään paikkaan.

Elämänlaatu, puhdas ilma ja vesi, hyvä kylä- tai kaupunkiyhteisö, pääsy julkisille maille, vesiin ja jokiin sekä retkeily- ja virkistysmahdollisuudet – näillä asioilla sekä ihmisiä että yrityksiä (erityisesti teknologiayrityksiä) kannustetaan muuttamaan Montanaan ja vierailemaan siellä. Termeillä ekoturismi tai luontoturismi aluetta ja sen palveluita ei kuitenkaan mainosteta, koska asiakkaat eivät tällaisia palveluita erityisesti etsi.

Kuva 2. Old Faithful Geyser, Yellowstone National Park. (Kuva: Norma Nickerson.)

Mitkä ovat matkailun mahdollisuudet ja haasteet Montanassa?

Yksi suuri tavoite ja visio Montanassa on suuren maa-alueen palauttaminen alkuperäiseen muotoonsa, jolloin alkuperäislajit, kuten biisonit, pystyisivät laiduntamaan siellä (American Prairie Reserve, 2019). Tavoitteena on saada palautettua alueelle 10 000 biisonia ja muita alkuperäislajeja. Tavoite on hyvin kunnianhimoinen ja toteutunee kokonaisuudessaan ehkä vasta vuosikymmenten päästä. Tämän preeria-alueen ensisijainen tarkoitus on luontolähtöinen, mutta samalla alueesta on tarkoitus kehittää matkailukohteita, jossa ihmiset voivat nähdä, millä montanalainen luonto näytti ennen eurooppalaisten maahantuloa.

Montanassa pääsee nykyään lentämällä lähes kaikkialle. Tämä on mahdollisuus, mutta samalla ilmastomuutoksen kannalta suuri haaste. Lentoyhteysien järjestäminen pienillekin paikkakunnille on ollut kannattavaa, mikä on näkynyt lisääntyneinä turistimäärinä. Hyvät kulku-yhteydet ovat houkutelleet matkailijoiden lisäksi kouluttautuneita ihmisiä ja eri alojen yrityksiä muuttamaan pienillekin paikkakunnille. Olisi hienoa, jos tulevaisuudessa USA:ssa olisi mahdollista liikkua luotijunilla, mutta koska maa on niin laaja, tätä on erittäin vaikeaa toteuttaa. Pysähtyisivätkö nopeat junat edes Montanan kaltaisessa vähäväkisessä osavaltiossa? Ehkä en ajattele tarpeeksi laajasti, mutta tällaisen junaverkoston rakentaminen olisi vaikeaa. Olemme liian iso maa siihen.

Lyhytaikaisen vuokraustoiminnan, kuten Airbnb:n, vaikutukset näkyvät voimakkaasti kansallispuistojen lähellä olevissa kylissä: kylät ja naapurustot ovat alkaneet tyhjentyä paikallisista ihmisistä, koska asunnot on myyty sijoittajille. Etenkään nuoret perheet eivät hintojen nousun takia pysty enää ostamaan asuntoa läheltä työpaikkaansa, ja he ovat joutuneet muuttamaan kauemmaksi. Tämän seurauksena esimerkiksi West Yellowstonen kylässä paikallinen koulu suljettiin, kun lapsia ei enää alueella ollut. Eräs nainen kertoi surullisena, että hän ei enää tunne naapureitaan, koska kaikki ympärillä olevat talot ovat nykyisin Airbnb-käytössä. Talviaikaan alueella ei ole ketään. Lyhytaikainen vuokraaminen on tavallaan tuhonnut koko yhteisön. Tämä on valtava haaste, joka ei koske vain Montanaa, vaan ilmiö on tuttu muuallakin, sekä USA:ssa että muualla maailmassa.

Olen yrittänyt keskustella matkailuyrittäjien kanssa ilmastomuutoksesta, mutta he eivät ole halunneet edes puhua siitä. Se on niin ristiriitainen asia. Ihmiset eivät halua myöntää, että Montanassa on kesäaikaan yhä enemmän metsäpaloja ja laaksoissamme on usein paljon savua. Matkailijat tulevat hakemaan sinistä taivasta ja raikasta ilmaa. Miksi he haluaisivat tulla tänne, kun joka paikassa on vain savua? Yrittäjät eivät suostu näkemään tätä tosiasiaa. Heidän pitäisi kuitenkin myöntää, että esimerkiksi elokuu ei ole hyvä aika tulla tänne – ja kertoa tämä matkailijoille suoraan. Kalastukseen ilmastomuutos vaikuttaa vesien lämpenemisen kautta ja metsästysmatkailuun myöhäisemmän lumentulon vuoksi. Lisäksi ilmaston lämpeneminen saa luonnon eläimet käyttäytymään eri tavoin. Koska villieläinten tarkkailu on yksi Montanan päänähtävyys, tämäkin vaikuttaa turismiin.

Poliitikotkin ovat USA:ssa erittäin hitaita ja haluttomia myöntämään ilmastomuutoksen ja sen vaikutukset. Ilmastomuutos ei siis ole saanut bisnesmaailmaa eikä myöskään poliitikoita ryhtymään riittäviin toimenpiteisiin. Yrittäjät pyrkivät tuottamaan voittoa ja tulosta, ja bisnesajattelu ohjaa myös poliitikoita: "Voin tehdä mitä haluan, ja jos toiminnastani on jotain haittaa, se ei ole minun ongelmani!" Tämä ei ole hyvä asenne! Mielestäni viranomaisten pitää asettaa sääntöjä. Mutta esimerkiksi Montanassa sanasta sääntely ei pidetä: "Olen vapaa! Minä teen mitä haluan! Älä vaivaa minua näillä ikävillä asioilla äläkä ainakaan verota minua niistä!" Olemme USA:ssa jäljessä tässä ilmastomuutoskeskustelussa, ja se on todella surullista. Matkailuelinkeino on varmasti peloissaan, koska lentäminen on saastuttavaa ja matkailu on riippuvainen lentämisestä. Siksi ihmiset eivät halua puhua asiasta. Kun tutkijana esitän asiaa koskevia kysymyksiä, ihmiset vastaavat kysymällä, mitä minulla on matkailua vastaan. Koko asiasta ei yksinkertaisesti haluta kuulla eikä ainakaan myöntää, että olemme omalla toiminnallamme

aiheuttaneet ilmaston muuttumisen. Jotta voisimme tehdä jotain asian hyväksi, kaikkien amerikkalaisten pitäisi muuttaa elämäntapaansa. Luulen, että USA:ssa ihmiset reagoivat jälkikäteen sen sijaan että ryhtyisivät toimiin etukäteen, mikä on valitettavaa. Voin vain toivoa, että alamme ottaa vastuuta näistä asioista. Toivon, että nuoret ihmiset heräävät ja sanovat: ”Katsokaa, te vanhemmat ihmiset, mitä olette tehneet! Nyt tämä kaikki jää meidän siivottavaksemme ja hoidettavaksemme!” Toivottavasti he heräävät pian.

Lähteet

American Prairie Reserve (2019). Haettu 15.5.2019 osoitteesta www.americanprairie.org

The Economic Review of the Travel Industry in Montana (2018). Institute for Tourism & Recreation Research. W.A. Franke College of Forestry & Conservation, University of Montana.